יאָסל צוקער

אַ פרעמד לעבן

דערציילונגען פון יידישן לעבן אין פּאַריז

יאָסל צוקער

אַ פרעמד לעבן

(דערציילונגען פון יידישן לעבן אין פּאַריז)

הקדמה פון **נח פּרילוצקי**

4A
43154

אַרויסגעגעבן מיט דער מיטהילף פון ייד׳ פ.ע.נ.־קלוב אין וואַרשע

1939 וואַרשע

Printed in Poland

— J. CUKIER —

—— A Fremd Lebn ——

— Warszawa—1939 —

Druk. „Współpraca" W-wa

Bibliotheca
Universitatis
Tartuensis
1941:9679

אינהאַלט:

הקדמה	3
אַ פרעמד לעבן	9
אַ פּליט	51
פּאָל	59
דעם טאַטנס קול	77
שמואליק	87
אַרום מאָנפּאַרנאַס	107
דאָס הויז פֿון די רובינס	113
דער זונטיק פון מ׳סיע מאַקס און מ׳סיע זשאַק	129
חוהלע	137

יאָסל,

איך קען דיך פון קינדווייז אויף און בין געווען אן עדות פון דער האַרטער יוגנט, וואָס איז אויסגעפאַלן אויף דיין גורל. דו האָסט זיך אַן עצה געגעבן. אין פרעמדן פאַריז, אָנגעווייזן בלויז אויפן אייגענעם איך, האָסטו געלערנט אַ פאַך און געאַרבעט איבער זיך. איצט ביסטו אַן אַרבעטער און אַן אינטעליגענט אין בעסערן זין פון וואָרט. ס'איז געווען אַ ברכה פאַר דיר, וואָס פרי האָבן זיך אין דיר אָנגעצונדן גייסטיקע אינטערעסן — און זענען שוין נישט אויסגעלאָשן געוואָרן. איצט גייסטו אַרויס אין לעבן אינעווייניק שטאַרק — אַ מיטבויער פון דער נייער יידישער קולטור. דיין ערשט ביכל דערציילונגען איז ערנצט און ערלעך ווי דו אַליין. דאָס געפיל פון מאָס, מיט וועלכן דו האָסט לאַנגע יאָרן געלענקט דאָס שיפל פון דיין אייגענער עקזיסטענץ, קומט צום אויסדרוק אויך אין דיין שרייבן — האַלט זיך ווייטער דערביי: אָן דעם איז נישטאָ קיין קונסט. — דיין שפּראַך איז אין כלל אַריין אָפּגעהיטן — ס'וואַרפן זיך דורך איינצלנע נישט-קאָרעקטקייטן, נאָר ווייסנדיק, אַז דו ביסט מסוגל צו זעלבסט-קריטיק אויך, גלייב איך, אַז דו וועסט דיין סטיל מיט דער צייט פאַרבעסערן.

כ'האָב קיין ביכל איבערגעלייענט מיט גרויס פאַרגעניגן. אַזאַ דערציילונג, למשל, ווי „פּאָל" איז אַ מוסטער פון געבן עמאָציאָנעל אָנגעזעטיקטקייט מיט קאַרגע, נישט־געקינצלטע מיטלען, און אַזאַ דערציילונג ווי „דעם טאַטנס קול" טראָגט אַריין עפּעס נייעס אין דער יידישער ליטעראַטור.

איז פאַר מיר אַ פרייד דיר אָנצושרייבן די פאָר ווערטער. קענסט זיי, אויב דו ווילסט, אָפּדרוקן אַפילו בתורת הקדמה.

נח פּרילוצקי

וואַרשע, דעצעמבער 1938

א פרעמד לעבן

I

יאָרן-לאַנג האָט מאָריס-בערנאַרד געשטופּט אַ וועגעלע איבער די פּאַריזער גאַסן, יאָרן-לאַנג האָט זיין דאַר עקשנותדיק פּנים זיך געריסן צו די פענסטער אַרויף:

— מאַרשאַן ד'אַבי שיפאָן! (אַלטוואַרג קויף איך).

ווען ר'איז ענדלעך אויפגעקומען פון דעמדאָזיקן „בייזן חלום" האָט ער געעפנט אויף ר"י ד'אבוקיר אַ קליין מאַנופאַקטור-געשעפטל, וואָס איז מיט דער צייט גאָר וואַזשנע אויסגעוואַקסן. דעמאָלט איז מען אַריבער וווינען אין אַ מאָדערנעם אַפּאַרטאַמענט אויף די גרויסע בולוואַרן. דעמאָלט איז אויך באַשלאָסן געוואָרן: דער זון וועט ווערן אַן אינזשיניער, דאָס טעכטערל—אַ טענצערין און צום ווייב זאָל יעדן טאָג קומען אַ לערער פון פראַנצויזיש.

אומעטום, אַפילו סתם פרעמדע, האָבן אָפן אַרויסגעוויזן זייער פּאַרערונג מאָריס-בערנאַרדן, געלויבט זיינע פעיקייטן. אין פאַרבאַנד פון איינגעוואַנדערטע יידן איז ער געוויילט געוואָרן אַלס ערן-פּרעזידענט. סאָסיעטעס האָבן אים געשיקט איינלאַדונגען (נישט דורך דער פּאָסט, נאָר מיט אַ שליח) ער זאָל זיי אָנטון דעם כּבוד ביי-צוזיין אַ באַנקעט, אַ באַל. אין דער זומער-קאָלאָניע פאַר אָרימע קינדער האָט ער מיט זיינע נדבות געוואָלט אַלעמען איבערשטייגן, עקשנותדיק געוואַרט אויף שבחים. און ערב-ראש-השנה האָבן די ווינשאָוואַניעס אין יידישן בלאַט באַטראָפן אפשר אַ פערטל בלויז אויף זיין נאָמען.

און דאָך איז מאָריס-בערנאַרד געווען פאַרביטערט.

די פּופּציקער האָבן זיך אָנגערוקט און זיין דאַר, קרענקלעך געשטעל — וואָס קיין שום סאַנאַטאָריום איז נישט בכוח געווען צו באַפרייען פון די ירושה-צוואַנגען — איז איינגעשרומפּן מיט יעדן טאָג. נאָך אַ יאָר... נאָך אַ יאָר... נישט ער וועט געניסן פון זיין האָרעוואַניע... און ס'ביסל כבוד פון די נויט-באַדערפטיקע עמיגראַנטן—אַ ליאַדע אַבי ווער קאָן דאָס דערגרייכן!...

אַז קיינער איז אין הויז נישטאָ, כאַפּט ער זיך אַריין אין זונס צימערל, זוכט אויף זיין סטודענטן-קאַרטע און קוקט אַזוי לאַנג אויף דער אַרויסגעקלעפּטער פאָטאָגראַפיע—ביז ער דערזעט זיך אַליין...

— מיט מיינע פעיִקייטן... העַ?

די פאַרלוירענע וועלטן-טיטולן, וועלטן-דערגרייכונגען, דער רעוומאַטיזם אין די ביינער, די אָפטע הוסט-אָנפאַלן האָבן אים געפּייניקט ביינאַכט אויפן געלעגער, בייטאָג—אין געשעפט. אויף די אָנגעשטעלטע האָט ער זיך געכעסט אָן אַ פאַרוואָס, געזידלט... ביים עסן איז ער געוואָרן קאַפּריזנע, ווי אַ פּיצלס. ער האָט נישט געקאָנט צוקוקן, ווי דאָס ווייב דרייט זיך אַרום אין ענג-געפּאַסטע, טיף-דעקאָלטירטע קליידער און נאָר זי מאַניקירט זיך, פאַרבט די האָר אַלע פּאָר וואָכן.

— ס'ט שוין ייִנגער נישט ווערן...

— המ... צוויי פיסעלעך—נאָר אויף אַ קאָנקורס!

דער מאַדאַם ראָזאַלין האָבן די אַל'ע שטעכווערטלעך אַזוי געוויילט, אַז זי פלעגט אַזש נישט קאָנען איינהאַלטן איר געקינצלט דין געלעכטערל:

— מאַ פאַראָל, ר'איז דאָך „זשאַלו" (אייפערזיכטיק) דער אַלטער ביין...

אין די פרימאָרגנס, נישט קימערנדיק זיך פאַרן מאַנס אָנוועזנהייט, פלעגט זי שעהנוייז אָנקוועלן אין שפּיגל פון איר רייפן פערציקיעריקן קערפּער, גערייבן אים מיט פּערפומען און מיט אַלערליי קרעמען. אַלץ איז אין איר געווען מוטערלעך-פול, מוטערלעך-סענסועל, ווי אַן אַקט פון רובענס. מאַדאַם ראָזאַלין

האָט פון עקראַן אַראָפּ (קינאָ איז געוואָרן איר גייסטיק פּאַרגעניגן) געלערנט איינצושטעלן איר ניי לעבן, סיי לגבי פּרעמדע, סיי צו די קינדער און צום מאַן. זי האָט געחלומט פון ברייטע אויפנאַמס ביי זיך אין הויז, פון שטורמישע אייפערזוכט־סצענעס, פון פּאַראַט. ביים פראַנצויזיש־לערער האָט זי אַנומלט געבעטן, ער זאָל איר באַזאָרגן די ליבעס־בריוו פון קאַזאַנאָווא... און צום מאַן, ביי יעדער געלעגנהייט, מיט פאָרוואורף:

— לעבסט דען אין צוואַנציקסטן „סיעקל" (יאָרהונדערט) און אין אַזאַ לאַנד, ווי ס׳איז פּאַריז? קים צישן מענטשן! לאָז געמאַך דיינע פּאַרכעס מיטן פּאַריין צינעזאַמענט! אוי, גלייב מע, האָסטי שכל...

מאָריס־בערנאַרדן האָט אַזאַ רעדן געטריבן פון שטוב אַרויס: איז דאָס די אייגענע רויזע, וועלכע האָט זיך געבויגן איבערן איינגעהאַנדלטן ביסל אַלטוואַרג (ווען ער איז אַ דערשלאָגענער פון מידקייט אַהיימגעקומען), עס אַליין סאָ־טירט, אַליין דערמיט געלאָפן אין דער שמאַטעס־האַליע אויף רי דע ראָזיע? און הויזן אויסציוענדיקן האָט זי דאַן נישט אַהיימגענומען? אויפגעזעסן ביז עלעווע—צוועלעווע ביינאַכט, שטענדיק אַרומגעגאַנגען מיט רויטע, געשוואָלענע אויגן. און ס׳איז געווען שאַ, שטיל, ווי מיט אַ זמרל איז אַלץ געווען צוגעדעקט...

אַמאָל, אַז לואיזעט, דאָס טעכטערל, האָט אים דערזען אָנקומען, האָט זי אַלץ אָפּגעלאָזט: עסן, שפּילעריי און אַרויפגעשפּרונגען אויף אים, פאַרקייטלט אירע זיסע הענטעלעך אַרום זיין דאַרן באַוואַקסענעם האַלדז און גאָר אַראָפּ נישט געוואָלט, אויסגעקושט אים ס׳גאַנצע פּנים. היינט זאָגט זי פאַרקרימענדיק זיך: „דעם פּאַפּאַס באָרד שטעכט... כ׳ל קריגן רויטע פלעקן... אַ מאָדערנער פּאַ האָט נישט קיין באָרד!" און ווען ער קומט אַהיים זעט זי אים נישט מער, הערט אים נישט מער. די טירן פון אַלע צימערן זענען אויפגעפּראַלט און זי טאַנצט, אונטערזינגענדיק, צימער־איין, צימער־אויס, אַהער—אַהין.

— זאָלסט מיר אויפהערן שפּרינגען, ווען כ׳קום אַריין! — פּאַרקלאַפּט ער די טירן.

לואיזעט—אין קורצן ווייסן באַלעט־קליידעלע, די שלאַנקע יינגיטשקע אָרעמס און פיסלעך אָפּגעדעקט, גאָלדיק־ראָזלעכע — בלייבט שטיין מיט אַן אָנגעצונדענעם בליק. די שוואַרצע ברעמען צונויפגעצויגן. אין די חן־גריבלעך אַרום פולן רויטן מיילעכל ליגט—שפּאָט. אָט די שפּאָט, מיט וועלכער דאָס גאַנצע הויז קוקט אויפן „אַלטן". ס׳ווערט אים קאַלט...

— וואָס גלאָצטו אויף מיר, וואָסי. דער טאַטע געפעלט דיר שוין אויך נישט?

לואיזעט קריגט מורא, נעמט זיך רוקן אויף צוריק.

— אַ לעקציע...

ער זעט אירע נאַקעטע הענטלעך, דערפילט זייער אַמאָליקן זיסן ריח, ווען זיי האָבן געפּלעגט צערטלען זיין פאַרשווייסט פּנים... די איינזאַמקייט צעוואַקסט זיך אַרום אים...

— „זש׳מאָן פו" מיט דיין לעקציע! דערווייל בין איך נאָך באַלעבאָס ביי מיר אין הויז — זאָלסט מיר אויפהערן צו האָפּצן, ווען איך קום אַריין!

און דער זון שאַרלאָ? — אַ גרינג לעבן האָט ער זיך: וואַקסט אין דער לענג און אין דער ברייט. ס׳איז גענוג איין פּיפּס, אַז ער וויל האָבן דאָס, אַז ער וויל האָבן יענץ.

ער, מאָריס־בערנאַרד, האָט זיך אָפּגעשפּילט אין זיין קינדהייט מיט אַ פּוסטן חלום, געחלומט פון אַ רייטוועגעלע..

אין זיין זונס עלטער, האָט ער געקאָוועט זעכצן שעה אין מעת־לעת ערגעץ אין אַ קעלער ביי אַ יידישן כאַלופּניק...

— שוין ווייטער געלט? צו וואָס! —איז ער איינמאָל אַרויס פון געדולד און זיינע געלע, דאַרע הענט האָבן געכאַפּט טרייסלען דעם זונס אַרבל — צו וואָס געלט, וויל איך וויסן! אויף שיקסעס, הע? אויף שיקסעס? ביי די ביכער זאָלסטו מיר ליגן אַזוי ווי איך בין אויסגעריסן געוואָרן אין די מיסטן! ביי די ביכער ווער געשוואָלן!

מאַדאַם ראָזאַלין איז אָנגעלאָפן:

— וואָס טשעפּעט ער זיך צו די קינדער! קום, שערי...

שאַרלאָ, אויסנעפּראַנטעוועט, מיט צוויי קעפּ העכער פאַרן

טאַטן, מיט אַ רויטער געזונטקייט אין די באַקן — האָט פּאַר־אַכטנדיק אַראָפּגעבליקט צום קראַנקן מענטשל.

— פּאַרוואָס בין איך געבוירן געוואָרן אין אַזאַ הויז, אַזאַ אומגליקלעך הויז...—האָט ער געזאָגט און אַ קלאָג־טאָן.

די מוטער האָט אים מיטגעפילט, וואָרום איר אייגענער ווייטיק איז געלעגן אין אָט די ווערטער.

— נו, נעם זיך נישט צום האַרצן, קינד, — האָט זי אים איינגענומען — אָבער אַ באַרימטער ווערסטו אויסוואַקסן, נישט עמיץ אַנדערש! (דערביי וואַרפט זי אַן איראָנישן בליק צום מאַן) וויפל געלט דאַרפסטו, זאָג...

די גרויסע נביאות, וואָס זי פלעגט אַזוי אָפט לאָזן פאַלן, האָט איצט שאַרלאָן דערמוטיקט. האָט אַן איבעריקס מאָל איבערגעשטראָכן די נישטיקייט פון דעם, וואָס פאַר דער וועלט הייסט ער: זיין טאַטע. אייגנטלעך בינדט דאָך אים גאָרנישט צו דעם נעבעכדיקן מענטשל מיטן גראָען פּנים, וואָס זעט אויס, ווי באַוואַקסן מיט אַ ברודיקייט. ווען זיינע חברים קומען אַהער, שעמט ער זיך זיי צו זאָגן: דאָס איז מיין פאָטער. ער האָט דעמאָלט אַ געפיל, אַז ס׳שטינקט פון אים... און כּדי אָפּצוּוואַשן יעדן חשד, לאַכט ער מיט מיט זיי פון „אַלטנס" יידיש, פון „אַלטנס" צעקאַליעטשעטן פראַנצויזיש... שאַרלאָ האָט אַצינד געמאַכט אַ טראָט אויף צוריק, ווי מ׳דערווייטערט זיך פון אַן אָנגעטראָפענער מיאוסקייט. און שטייף האָט ער געמאָלדן:

— כ׳וויל נישט, מ׳זאָל צו מיר רעדן אויפן זשאַרגאָן פון דער רי דע ראָזיע! (עלטסטער יידישער קוואַרטאַל) און לואיזעט וויל אויך נישט, מ׳זאָל זי רופן: „לייעלע—שמייעלע"...

מאָריס־בערנאַרד איז געשטאַנען אָן איין באַוועגונג, דאָס פלייצעלע איינגעצויגן, די אויגן ווייטיקלעך פאַרקוועטשט, ווי אונטער קלעפּ פון אַ כוליגאַן... אָבער פּלוצים איז אַלץ אין אים איבערפולט געוואָרן מיט גבורה, אַלץ האָט אין אים אויפגע־טרייסלט—און צוויי פּעטש האָבן אָפּגעהילכט.

מאַדאַם ראָזאַלין האָט עטלעכע מאָל אַרויסגעקוויטשעט: „אַ באַנדיט ביסטו, נישט קיין טאַטע!" און זי האָט אָנגעשטעלט

דעם ראַדיאָ אויפֿן העכסטן טאָן: די דינסט זאָל נישט דערהערן די קריגעריי. שאַרלאָ האָט אַוועקגעקאָפּעט אַלץ, וואָס איז גע־שטאַנען אויפֿן וועג צו דער טיר. אַ ווענוס־סטאַטועטקע איז אַראָפּגעפֿאַלן מיט אַ טראַסק. און איבער אַלעם — האָט אַראָפּגע שווערט אַ הייזעריק קול:

— אויף יידיש האָב איך געהונגערט!.. אויף יידיש האָב איך געהאָפּט!... כ׳באַדאַרף נישט קיין אינזשיניערן! כ׳וויל נישט קיין טענצערינס!

מאַדאַם ראָזאַלינס בייזע געלעכטערל האָט דורכגעשטאָכן זיינע רייד:

— אַלטער נאַר!... היינטיקע צייטן לעבן דיינע קינדער מיט אַ „קאָלטוע", מיט אַ „נייס"...

דאָס האָט אים נאָכמער דערצאָרנט. ער איז געלאָפֿן אי־בערן צימער און געריסן פֿון זיך הייזעריקע שטיקער געשריי:

— און דיר האָב איך אויך עפּעס צו זאָגן: ביסט נישט קאַ מיידעלע פֿון אַ יאָר זעכצן, וואָס דו דרייסט זיך אַרום אין אַזאַ הולך! ביי מיר אין הויז איז נאָך דערוויילי נישט קאַ קאַ־באַרעט!

— כ׳האָב גענוג לאַנג אָפּגעפּינצטערט מיין לעבן מיט דיר ביי די שמאַטעס, ווייסטו דערפֿון?

— ווער האָט דיך צוגעהאַלטן, ווער?

זי איז אויפֿגעשפּרונגען טיף־באַליידיקט:

— דו משה־בער בהמה, וואָס ביסט פֿאַרבליבן! ווי׳סט שוין יאָ וויסן, ווער ס׳האָט מיך צוגעהאַלטן? על כ׳דיר טאַקיש זאָגן: כ׳האָב צופֿיל רחמנות געהאַט אויף דיר!

דריי מאָל האָט זי איבערגעחזרט דאָס וואָרט „רחמנות".

ער איז געבליבן שטיין, ווי געשלאָגן פֿון אַ פּלוצימדיקער בלינדקייט... דאָס פּנים איז באַדעקט געוואָרן מיט אַ מת־וויים־קייט... אַ טרערן־הייטל האָט פֿאַרצויגן די אויגן. יעדער נערוו איז פֿאַמעלעך אָפּגעטויטעט געוואָרן אין אים... מיט שרעק האָט ער דערפֿילט אַ טויטקייט זיך אַראָפּגליטשן אין זיינע פֿיס אַריין, איין באָלז — און ער פֿאַלט. האָט ער מיטאַמאָל אַרויסגעקוועטשט

פון זיך אַ געלעכטערל (זיין פאַרפייניקטע גאווה איז געוואָרן געראַטעוועט), אַ געלעכטערל ענלעך אויף אַ הוסט.

— פהההע — הע — הע... רחמנות אויף מאָריס־בערנאַרדן!... פהההע — הע — הע... — איז דאָס געלעכטערל געוואָרן שווערער, האַרטער, אָנגעצויגן צו אַ געשריי, וואָס האָט טאַקע באַלד אויפ געפּלאַצט—גייטס מיר אַרויס פון די אויגן! אַלע! אַלע!!

ר׳איז ארייננגעפאלן אין אַ טיפן פאָטעל, קאָפּ, הענט און פיס—איין קנויל. און ווייל די פאַרנאַכטיקע שאָטנס זענען גע־דיכט אויף אים אָנגעפאַלן, האָט ער געקריגן אַן אויסזען פון אַ פעקל אָנגעוואָרפענע שמאַטעס.

אין די ווייטע צימערן האָט געטאַנצט מאַדאַם ראָזאַלינס דין געלעכטערל.

II

איצט, מיטן אַרייננקומען פון מאָריס־בערנאַרדן, האָט זיך איבערן הויז אויסגעשפּרייט אַ שווייגן. די קינדער זענען געלאָפן אין זייערע צימערלעך אַריין; דאָס ווייב האָט זיך גענומען פאָרען ביי דער שטייג מיט די קאַנאַריקלעך, אָדער זי איז אַוועק אין סאַלאָן אַריין. דער דינסטס אויפגאַבע איז געווען צו מעלדן דעם מ׳סיע, אַז אַלע האָבן שוין אָפּגעגעסן. איז ער אַליין געזעסן ביים גרויסן טיש און לאַנג געקייט, נישט געוווסט צומאָל, וואָס מ׳דערלאַנגט אים, אַלץ האָט געהאַט דעם זעלבן טעם, אָדער האָט בכלל נישט געהאַט קיין שום טעם. ער האָט אַרייננגעגאָסן אין זיך דעם איידעלן בורגאָניער ווין און געבליבן זיצן אויפגערייצט, מיט פעטע, באַגאַווערטע, צעשפּרייטע ליפּן. זיין נערוועזיטעט איז געוואָרן ביז גאָר עמפּינדלעך: אַ מינדסטער שאָרך פון די ווייטע צימערן האָט אָפּגעקלונגען אין זיינע אויערן, ווי אַ געלעכטערל—דאָס חוזקן די קינדער פון זיין גראָ בערדל... דאָס חוזקט „זי" פון זיין פראַנצויזיש פאַרן לערער...

אָט דער לערער איז ביסלעכווייז געוואָרן אַן אָפּטער איינגייער אין הויז (אַפילו אין צווישן די לער־שעהן), געבליבן

אויף מיטאָג און פאַרבליבן צום אָוונט-ברויט. ער האָט גערויכערט אַן אָריגינעל לולקעלע, אַ מין אויסגעשניצט לאָקאָמאָטיוול, און גערעדט קלינגענדיק, כמעט זילבנווייז. זייער שיין נאָכדערציילט אַ וויץ, אַן אַנעקדאָט; איבערהויפּט האָט ער ליב געהאַט צו פאַרטיידיקן זיין געערטע פּערזאָן אין אויסגעבאָרגטע העלדישע מעשיות. שאַרלאָ פּלעגט זיך מיט אים באַנוצן, ווי מיט אַ ווערטערבוך. פאַר לואיזעטן — ווי פאַר דער מוטער — איז ער געווען די פאַרקערפּערונג פון דעם „אַלץ ווייסנדיקן”. דאָס מיידעלע האָט זיך געדראַפּעט אויף זיינע אַקסלען, אים געקושט (ווי אַמאָל דעם פאָטער), און זיך געבעטן, ער זאָל איר באַגלייטן אויף דער פּיאַנאָ צו אירע טאַנץ־רעפּעטיציעס:

— סי! סי! מאַ זאָגט, איר קענט אַלץ!

— קינדעלע, מיט אַזעלכע־אָ הענט?... (פלעגמאַטיש־ווייסע, דורכזיכטיקע, ווי ביי אַן אַלטער אַדעליקער מאַדעמואַזעל).

מאָריס-בערנאַרד האָט נישט געקאָנט צוהערן, ווי אין אַלע ווינקעלעך קלינגט מיט אָט-דעם הויכן, פלעגמאַטישן יונג, פאַר וועלכן אַלע האָבן דרך-ארץ. זיינע נערוון זענען געוואָרן געשפּאַנט ביז פּלאַצן.

— כ'בעט אייך, מיין ליבער קוזין, — האָט ער געצישעט צוויש די ציין — איר זענט טאַקיש אַ געענדיקטער, מיט אַ פּאַפּיר? פאַרוואָסזשע האָט איר נישט חתונה און עפנט אַ קאַבינעט? דאַכט זיך מיר, איר האָט שוין אונטערגעחתמעט העכער „דרייסיק וועקסעלעך”, הע-הע...

אַמאָל האָט דער לערער געשמט פאַר אַן עילוי, זיין פאָטער — אַ דין אין לובלינער קרייז — האָט געגאַרט צו זען אין אים אַ רב אָבער ער, דער זון, האָט זיך געחברט מיטן רמב"ם, מיט מיצקעוויטשן און היינען, געלייענט די יידיש־רוסישע משכילים. אין בערלין האָט ער אַ צייט שטודירט מאַטעמאַטיק. אין פּאַריז האָט ער געהונגערט און געלערנט אַלטע געשיכטע און מעדיצין. אומגעפער אַ יאָר איז ער געווען פאַרליבט (שטערבלעך) אין עפּעס אַן אינדישער סטודענטקע. אומגעפער צוויי יאָר האָט ער געגלויבט אין סאָציאַליזם, אָנטיילגענומען אין פּאָליטישע רע־

מאָנסטראַציעס. קאָן זיין: ער וואָלט נישט געווען אַנטוישט זיינע פּראָפעסאָרן און אויפגעוואַקסן צו אַ פּער ענלעכקייט, אָבער אינטעלעקטועלע רייפקייט אָן עמאָציאָנעלן טאַלאַנט, אָן כּוח הדמיון (דאָס, וואָס אים האָט געפעלט) קאָן נישט זיין שעפעריש. היינט גלויבט נישט דער לערער אין גאָרנישט. נעמט נישט קיין ביכל אין דער האַנט אַריין און מאַכט גליקלעך די וועלט מיט זיין ציניש שמייכעלע. ער איז אַלט פינף און דרייסיק יאָר, שפּילט שאַך אין געלט, לייגט זיך שפּעט שלאָפן, הויבט זיך שפּעט אויף און האָט אַ סך פריינט, צו וועלכע ער קומט אָפּעסן אַ מיטאָג.

מאָריס-בערנאַרדן ענטפערט ער מיט אַ גריזשנדיק שמייכעלע:

— אופכף...—אַ הויב מיט די אַקסלען.

נאָר מאַדאַם ראָזאַלין נעמט זיך יאָ פאַר אים אָן:

— ביסט בלויז „קאַלטועפילאָזיקייט“... — דאָס דאָזיקע שווערע וואָרט חזרט זי איבער עטלעכע מאָל אויפן קול, ווי אַ טריומף-אויסגעשריי. זי פאַרלייגט דעם קוזינס האַנט אונטער איר אָרעם און דעם קאָפּ—אויפגעריסן, גייט זי מיט אים אַרויס. פאַראַכטנדיק:

— אַך!

מיט דער צייט איז דער לערער געוואָרן די מאָס אין הויז, דער טאָן-געבער פון—טוישן די טאַפּעטן אין עס-צימער, ביז צו מאַדאַמס גאַרדעראָבע. אין אַ זוניקן טאָג גייט ער מיט שאַרלאָן זיך לודקעווען אין בולאָנער וואַלד. ביינאַכט באַגלייט ער די מוטער אויף אירע „קינאָ-פּראָמענאַדן“.

* * *

קיינער באַמערקט נישט, ווי מאָריס-בערנאַרד ווערט אָפּגעקילט צום געשעפט: דער אַמאָליקער פלאַם, די אַמאָליקע ליבע, ווען ער האָט ממש געאָטעמט מיט ציפערן, נישט געקאָנט איינשלאָפן און אויפגעקומען מיטן ער-טן גרוי — איז נישטאָ מער מיט אים. טעג גאַנצע שמעקט ער נישט אין געשעפט אַריין,

דערליידיקט אַלץ דורכן טעלעפאָן פון שטוב אַרויס. שעהן שלייכט ער זיך אַרום מיט אַ פינסטער פּנים, פאַרקריכט אין די ווינקעלעך אַריין, קוקט אויף אַלעם מיט אַ פאַרטייעטן בליק; אָט לאָזט ער זיך אַראָפּ אין אַ פאָטעל אַריין און כאַפּט אַ דרימל. מיט־אַמאָל—אַ געלעכטער וועקט אים. ער שפּרינגט אויף, קוקט זיך אַרום: ווו, ווו איז ער דאָס? ווער האָט אים דאָ אַהערגע־בּרענגט?... דאָס שפּאָטישע געלעכטער פאַרגנבעט זיך הינטער אים, גיט אים אַ צי ביים בערדל און אַנטלויפט. זייער שטימע דערקענט ער... „איר" שטימע... דעם לערערס... און אַ שטילקייט רינגלט אים אַרום, אַ פּראָסטיקע שטילקייט.

אָבער נאָך פיינלעכער זענען געוואָרן די נעכט: אין בּרייטן בעט האָט זיך זיין דאַר לייב נישט געקאָנט דערוואַרעמען, ס'האָט געיאָגט אַ קעלט פון אייגענעם הצמד, פון דעם עלעקטרישן ראָזן ליכט. אַלץ זעט אויס אויסטערליש פרעמד, אַפילו די צעהאָנגענע בּילדלעך פון די קינדער, פון זיך אַליין. און אין פינסטער קלאַפּן רעגנדיקע הערבסט־נעכט. מאָריס בערנאַרדן בּרעכט יעדעסביינדל. אַמאָל. . אַמאָל איז רויזע נישט אָפּגע־טראָטן פון זיין געלעגער, אין אַזעלכע נעכט, אַרומגעלייגט אים מיט וואַרעם־פּ־עשער, געגויט אים אויסצוטרינקען הייסע גלעזער טיי מיט ציטרין.

איצט קומט מאַדאַם ראָזאַלין שפּעט אַהיים, זי זיצט נאָך לאַנג פאַרן טואַלעט־טישעלע און ווען זי לייגט זיך ענדלעך אין בעט אַריין, וויל זיך מאָריס־בערנאַרד צו איר צו טוליען...

— אַטענסיאָן! די פריזור וועסטו מיר קאַליע מאַכן.

— אָט דאָ, אין קושיוש...

— דער דאָקטאָר איז דען נישט געוועזן?

ס'אַראַ דיסהאַרמאָניע דאָס דאָזיקע קרעכצן צו אירע נאָבעלע פאַנטאַזיעס! נערוועז קלינגט זי אָן נאָך דער דינסט, וועלכע שלאָפט שוין:

— ברענג אַריין פאַרן מ'סיע צוויי גלעזער טיי מיט ציטרין.

און זי פאַרוויקלט זיך אין איר קאָלדרע, איבערלאָזנדיק אינמיטן געלעגער אַ ליידיק אָרט...

חויך איז דאָס שלאָף־צימער, ברייט—און פוסט. די שווערע פליושענע גאַרדינען זענען האַלב־פאַרצויגן. אַ געלבלעכער גראָ קריכט אַרום אויף די ווענט, אויפן בעט. פון דרויסן דערגייט נישט קיין לעבעדיקער אָטעם, בלויז ווינט. . בלויז גערויש פון רעגן...

— וואָס יאָמערט אַזוי ?..

— וועמען באַוויינט מען ?...

אַ ווייטיק שטעכט דורך זיין ברוסט, גליטשט זיך אַוועק איבער די אַקסלען איבער די הענט — אין די פיס אַריין. דער עכאָ פון זיינע צעבראָקלטע שטיק־עך הוסט בלייבט לאַנג הענגען אין גרויסן שלאָף־צימער אין ווי אַ נאַסער ווינט וואַלט אַרומ־געגאַרטלט זיין גוף—אַזוי שוידערט ער אויף; פרוווט ער מיט די פינגער די אויערן פאַרשטאָפן, נאָר דער עכאָ שרויפט זיך אין די פינגער אַריין און דערגרייכט מיט אַ שאַרפן שפיץ דעם געהער־הייטל...

קיינער דערהערט נישט זיינע קרעכצן. בלויז געיאָמער פון ווינט.. געוויין פון רעגן... עמעצנס עגלה פירט מען ?...

מיט אַלע כוחות וויל מאָריס־בערנאַרד אָן עפּעס ליבס זיך אָנכאַפּן, אַרויסרופן די ליבע געשטאַלט פון זיין מאַמען און נאָך איינמאָל דערפילן אירע וואַרעמע הענט... נאָר די געשעפטן האָבן אויסגעטרוקנט זיין פאַנטאַזיע. די שוואַרצע לוויה-וויזיע בלייבט..

אַ פחד באַפאַלט אים, וויל ער שרייען, לויפן, אַרויסרייסן זיך פון דעם שוואַרצן קלעם—און קען בלויז וויינען, מיט גרויסע הייסע טרערן וויינען, ביז דער שלאָף לייזט אים אויס.

דערנאָך, ווען ער קומט־אויף, פילט ער זיך שוין הייטערדיק, קלינגט אָן אין געשעפט אַריין נאָך איינצלהייטן:

— העכסטנס אַ טאָג־צוויי — פאַרזיכערט ער דעם פאַר־וואַלטער—וועל׳ך נאָך ליגן. איר הערט, צום פרילינג, צום פרילינג מ׳זאָל דערלעבן, האָב׳ך אַ גאָלדענעם פלאַן—פוטער מיט האָניק... כ׳לם אייך דערציילן אויספירלעך. און וואָס אי׳געוואָרן מיטן יינג ? זאָל ער ברעכן מ׳קאָפּ, איר הערט, וואָס כ׳האָב געזאָגט! כ׳באַדאַרף נישט קיין אָרגאַניזאַציעס ביי מיר אין געשעפט,

מאָריס-בערנאַרד האָט ביי קיינעם נישט גענומען, אַלץ מיט די אייגענע צען פינגער אויסגעפּראַצעוועט!

און ווי ער לייגט אַוועק דאָס טעלעפאָן-טרייבל, אַזוי באַפאַלט אים ווידער די אומהיימלעכע שטילקייט. אין פענסטער קלאַפּן די ביינערדיקע פינגער פון רעגן... אַ שוואַכקייט פאַרגיסט מאָריס-בערנאַרדן... —

— רויזע!... קינדערלעך!...

מאַדאַם ראָזאַלין האַלט אינמיטן אויפוויקלען איר פלאַן פאַרן לערער, וועגן ניי-יאָר:

— כ'האָב גערעכנט אַ באַל... אינטים...

זי ליגט אויסגעצויגן, דעם קאָפּ אויף זיין שויס. ער זיצט אויף דער קאַנאַפּע, פּיפּקעט ס'לולקעלע און טראַכט פול וועגן מאָדנעם צופאַל, וואָס האָט זיי ביידן צוזאַמענגעפירט. אייגנטלעך האָט ער זי פיינט, האָט פיינט איר זאַטן קערפּער, איר פּוסטע גאווה, פּונקט ווי די גאַנצע שטוב איז אים מיאוס. ער האַסט איר רויִקייט, דעם נאַרישן קליינלעכן גלויבן אין זיך און אין אַלץ, וואָס זי טוט. אין מינוטן פון אייגענעם חשבון-הנפש באַהערשט אים אַ תאווה, זי צו פייניקן, לאַכן, חוזק (ווי זי לאַכט און חוזקט פון איר מאַן) — שלעפּט ער ביי איר געלט, שיכּורט, פאַרשפּילט אין קאָרטן. שוין יאָרן, אַז ער האָט נישט צו קיינעם קיין בריוול געשריבן און קיינער פון זיינע חברים דערמאָנט זיך נישט אין אים. בלויז זי, זי איינע, באַלאַסטעט אים מיט איר צערטלעריי, פאָדערט פון אים ליבעס-ריידלעך, גיט אים סומעס, צו קויפן פאַר איר מתנות...

— אַלבערט, וועגן וואָס טראַכסטו שוין ווידער? — כאָ-כאָטשעט זי. (צווישן זיך דוצן זיי זיך).

אַפילו איר שטימעלע דענערווירט אים אַצינד.

ציט זי זיך צו אים מיט איר פולן קערפּער.

— שערי, זאָגסט מיר קיינמאָל גאָרנישט... מאַך מיר אַמאָל אַ האַרציקן קאָמפּלימענט...

ער קלאַפּט נערוועז אויס דאָס אַש פון לולקעלע און שטעלט זיך אויף. זי פאַרוואָרפט אומגעלומפּערט די אָרעמס אַרום אים.

— נעם מיך מיט!

— וואהין?

— ווו דו גייסט.

— איך גיי נישט אין ערגעץ. כ׳בין מיד, מיד, פאַרשטייסט? זי האַלט איין אַ געמאַכט געוויין.

— אַלבערט!...

ער באַפרייט זיך פון איר ברוטאַל, כאַפּט דעם מאַנטל און גייט אַרויס. דאָסמאָל דעצידירט, שוין קיינמאָל נישט צוריקצוקומען.

זי לויפט אים נאָך ביז אויף די טרעפּ.

— שערי...

זי וויינט און איז זייער צופרידן פון דער ראָמאַנטישער איבערלעבונג.

*

דריי טעג זענען אַדורך. מאַדאַם ראָזאַלין האָט געפונען אַ תירוץ פאַר די קינדער: „אַלבערט איז נישט געזונט״. יעדע נאַכט גייט זי שלאָפן מיטן איינציקן געדאַנק, אַז מאָרגן, באַלד אינדערפרי, וועט זי אַריבערלויפן צו אים: „און אפשר איז ער טאַקע קראַנק?״ דאָך האָט זי אָפּגעוואַרט — דער עקראַן האָט איר געגעבן געלערנט, ווי אַזוי צו האַנדלען אין די קאָמפּליצירטסטע סיטואַציעס... און דער תענוג פון וואַרטן, פון אַרויסגיין די זינערין, איז געוואָרן זיסער מיט יעדן טאָג.

די לעצטע וואָך פאַר ניי-יאָר איז זי אויפגעשטאַנען פריער ווי געוויינלעך, געהאָלפן צוגרייטן די צימערן צום באַל, אַליין אַוועק איינקויפן אין שפּייז-געשעפט פון שענסטן און פון בעסטן; אַליין זיך באַמיט צום דרוקער נאָך די איינלאַד-קאַרטעס. דאָס זענען געווען אַזעלכע בלומען-בלעטעלעך באַשריבן מיט גאָלדענע אותיות (מאַדאַם ראָזאַלינס עקראַן-פּראַקטיק האָט איר אויך אין דעם פאַל געלערנט) און האָבן געהאַט איין ציל: — יעדער מאַן זאָל זיצן מיט אַ פרעמד ווייב.

דאָס גרויסע שלאָף-צימער איז געוואָרן פאַרנומען פאַר די

געסט, און מאָריס־בערנאַרדן מיטן בעט האָט מען אין לעצטן טאָג פאַרן באַל אַריבערגעטראָגן אין אַ זייטיקן צימער.

מאַדאַם ראָזאַלין האָט געקויפט אַ ווייס באטיסטן העמד׳ אַ שוואַרצע זיידענע בינדע, צוגעשריבן: „מאָן אַמור! דאָס האַרץ פון אַ געליבטער איז שטאַרקער פון אַלע טויטן, און קאַפריזן קאָנען נאָר דאָרטן געבויי־ן ווערן, ווען די געטלעכע פעדים, וואָס פאַרבינדן צוויי דורשטיקע נשמות, זענען שטאַרקער פון קייטן. איך קוש דיך און האָף דיך צו זען צווישן מיינע געסט. דיין דיך ביז־זעלבסטמאָרד ליבנדיקער ר.״...

דאָס פעקעלע מיטן בריוול האָט זי דורך דער דינסט איבערגעשיקט צום לערער.

* *
*

אין זייטיקן שטיבל, ווו מאָריס־בערנאַרד איז איצט געלעגן, האָט ער געהוסט, געקרעכצט און נישט געקאָנט קיין אויג צומאַכן צוליבן פריילעכן טומל פון אָנקומענדיקן עולם.

מאַדאַם ראָזאַלין איז געווען באַהאָנגען מיט אויערינגען׳ מיט שנירן פערל; רינגען און בראַסלעטן זענען געווען פאַר־וויקלט אַרום אירע ווייסע, ווייכע הענט; בריליאַנטענע שפּילקעס האָבן אַראָפּגעוווּנקען פון איר פולן בוזעם. די הויכע, געפּאַליעטע שעוועליר איז פון אַקאַזשו געוואָרן פלאַטין־בלאָנד. אין איר לאַנג בלוי באַלאָווע קלייד מיט די טיפע דעקאָלטן און אָנטבלויזטע אָרעמס, איז זי אַלע ווײַלע געפּלויגן אין קיך אַריין מיט באַפעלן. און יעדעס מאָל, צוריקקומענדיק צווישן די געסט, האָט זי זיך געפינען אין אַ גרויסער פאַרלעגנהייט: נישט געוווּסט, צי פּאַסט כסדר צו שמייכלען, אָדער זיין ערנסט. דעריבער איז זי צו איין גרופּע אָנגעלאָפן טאַנצנדיק און זינגענדיק, געלאַכט מיט איר אולטראַ־דין געלעכטערל, ווילכעס זי באַנוצט ספּעציעל אין געזעלשאַפט, און צו אַן אַנדערער גרופּע — אָנגעקומען פייערלעך־ערנסט, שטייף. זי האָט געוויכערט אַ קליין ווייס לולקעלע

(דערמיט האָט זי זיך באמת אויסגעטיילט פון אַלע פרויען) און קאָרעקט אַוועקגעבלאָזן דעם רויך אינדערלופטן.

די אַנדערע דאַמען האָבן אויך געלאַכט מיט קינאָ־אַ־טיקע קולעכלעך, זיי האָבן אויך זייער קאָרעקט אַוועקגעבלאָזן דעם סיגאַרעטן-רויך — און אויסגעטוישט רייד:

— סאַ וואַ, מאַדאַם?

— מערסי ביען! און איר וואָס מאַכט?

— אַן אמתדיק פרעסטל אין גאַס.

— איך, זעט איר, האָב ליבער צו ליגן אויף דער קאַנאַפּקע און איינהערן זיך צום רעגן... ס׳איז עפּעס דעמאָלט אַזוי...

— אַך! דאָס איז דאָך הונדערט פּראָצענטיקער „באָוואַריזם״.

— וואָס אַזוינס?

— פאַרדאָן: באָוואַ... איין מאָמענט—אַ האָליוווּדער פילם!

— עפּעס אַ ראָמאַן: „מאַדאַם באָוואַרי״.

— האָט איר נאָך געדולד צו ביכער?

— און איך, אויב מען רעדט שוין וועגן געשמאַק, האָב איך קודם-כל ליב, אַז ווינטער זאָל זיין ווינטער און נישט, ווי יענע יינגלעך, וועלכע זענען נאָכנישט קיין מענער און זענען שוין אויס קינדער.

— כאַ-כאַ-כאַ... — איז איינע די אַנדערע מכבד מיט זיסע געלעכטערלעך.

— פונדעסטוועגן בענקט זיך מיר טיילמאָל נאָך אַביסעלע שניי, ווי אין דער „היים״.

— ביזאַר, מאָדנע, כ׳ווייס נישט פאַרוואָס, נאָר כ׳האָב שרעקלעך פיינט צו הערן דאָס דאָזיקע גאָרנישט זאָגנדיקע וואָרט—היים.

דער לערער, אויסגעפּוצט אין אַ סמאָקינג, די הענט אויף דער ברוסט פאַרלייגט איז געגאַנגען פון גרופּע צו גרופּע, העפלעכע ווערטעלעך אַריינגעוואָרפן און געטיילט קאָמפּלימענטן.

די מענער—פול-געפּאַקטע, זאַכלעכע, דערפאַרן פון זייערע אַמאָליקע עמיגראַנטישע נויטן — האָבן קונציק אויסגעמיטן צו באַרירן זייער פאַרגאַנגנהייט און צו רעדן וועגן רדיפות אויף

יידן. זיי האָבן גערעדט פראַנצייזיש „ווי אַ שפּאַנישע קו״. זיי האָבן נעבעך געהאַט אַ שווער שטיקל אַרבעט: איבערצוטון עכט־יידישע וויצן אין גוייִשע קליידער.

ס׳יינגוואַרג — בחורים אין ווע‌מען טאַטע־מאַמע האָבן גע־וואָלט זען דאָקטוירים, אינזשיניערן, פּידל־ווירטואָזן; מיידלעך, וועלכע די עלטערן האָבן בגיוואַלד געוואָלט מאַכן פאַר טענצע־רינס, פאַר פּיאַניסטינס — האָט גערעדט מיט התלהבות פון קינאָ און געטרוימט פון ווערן „סטאַרן״.

דער ראַדיאָ, דער פּיק־אָפּ האָט אַריינגעבראַכט הייטערקייט. טאַנגאָס און וואַלצן, פאָקס־טראָט און בעגין האָבן צווישן זיך געקעמפט, ווי לייבן. ביי די צוקונפטיקע ווירטואָזן האָבן די אַקסלען געהאָפּן צום טאַקט. ס׳האָט ווער אַרומגעכאַפּט דאָס טאַליעלע ביי אַ צוקונפטיקער פּיאַניסטין און אַוועק מיט איר אין אַ טאַנץ. אויף זיי קוקנדיק זענען אויך די עלטערע געוואָרן מיטגעריסן... דאָ האָט מאַדאַם ראָזאַלין גענומען קלינגען מיט אַ גלעקל (איין גאָט ווייסט אין וועלכן פילם זי האָט געזען איינ־שטילן געסט מיט אַ גלעקל):

— איין מינוטקעלע, זייער וויכטיקס צו קאָמוניקירן!

און ווען ס׳איז שטיל געוואָרן:

— טייערע געסט! מיר האָבן צוגעגרייט זייער שיינע סיורפּריזן. מיר האָבן אונדזער אויסגעאַרבעטן פּראָגראַם. דאַרפן מיר אים פאָלגן. ווי שפּעט איז?

— צענע! צענע!

— אויסגעצייכנט. קוזין, ווו האָט איר אונדזער פּראָגראַם?

דער לערער האָט איר דערלאַנגט אַ ראָזן בויגן פּאַפּיר, ראַקטילאָגראַפירט. זי האָט אַרויסגעלייענט:

— צען דעם זייגער, דאַרפן מיר זיך זעצן צו די טישן.

— און שפּעטער?—איז דער עולם געוואָרן נייגעריק.

— אָ... מ׳טאָר נישט אויסזאָגן. ס׳ווירקט, ווען עס קומט פּלוצלינג, נע ס׳פּאַ?

— זאָגן! זאָגן!

יינגוואַרג האָט אַפּלאָדירט צום טאַקט:

— דעם פּראָגראַם! דעם פּראָגראַם!

— איז פֿאַרפֿאַלן, כ׳בין אין ענקערע הענט. אַלזאָ, פֿון צענע ביז צוועלווע—ביי די טישן, פֿון צוועלווע ביז איינסע — אויפֿטריט פֿון אונדזערע טאַלאַנטן, פֿון איינסע ביז דרייע—טענץ..

* * *

אינעם זייטיקן שטיבל, ווו מאָריס-בערנאַרד איז געלעגן, ווי ס׳וואָלט אין אַ רינשטאָק פֿאַרוואַנדלט געוואָרן, האָט זיך גע-זאַמלט דער אָפּפֿאַל פֿון ווייבערישע קוויטשערייען, געלעכטער; פֿון גראָבע, פֿאַרשמאַלצטע מענער-קולות; פֿון דער גרילצנדיקער, דזשונגליש-הייסער דזשאַק מוזיק; פֿון די שיכור־געוואָרענע טאַנץ-טריט און ליידנשאַפֿטלעכן געדויש פֿון זיידנס... איינס האָט פֿאַר-שלונגען ס׳אַנדערע, זיך געוואָרגן דערמיט און עס צוריק אַרויסגעשפּיגן.

מאָריס-בערנאַרד האָט פֿאַרדרייט די עלעקטרי, איבערגע-דעקט זיך מיט דער קאָלדרע, ממש געוויינט נאָך אַביסעלע שלאָף. די גוואַלדיקע אויפֿרעגונג האָט אויף אים אָנגעיאָגט אַ קעלט, ער האָט געציטערט מיטן גאַנצן לייב. איז ער אַראָפּ פֿון געלעגער, געוואָלט זיך אַריינרייסן אין די סאַלאָנען אַריין און פֿאַרטרייבן די שמחה. נאָר מאַדאַם ראָזאַלין — אַלץ די עקראַן-פּראַקטיק! — האָט אויך אַזאַ פֿאַל פֿאָרויסגעזען און פֿאַרשלאָסן די טיר. האָט ער מיט זיינע פֿויסטלעך געקלאַפּט:

— עפֿנט! עפֿנט, באַנדיטן! זולל וסובהניקעס!

אַ קאַלטער שווייס האָט אים אַרומגענומען, געבויגן זיינע קני. אין בעט איז דער שלאָף אויף אים אַרויפֿגעפֿאַלן מיטאַמאָל.

ווען ער איז אויפֿגעקומען, איז די טיר געשטאַנען אָפֿן. אין דער שטילקייט האָט ער געהערט די דינסט זיך פּאָרען אין קיך. די ענגלייכטער האָבן נאָך געפֿלאַקערט אין אַלע צימערן. די טישן אָפּגערוקט אָן אַ זייט, זענען געווען באַוואָרפֿן מיט איבערגעקערטע גלעזער, מיט נישט-דערעסענע טאָרטן, פֿליישן. אויפֿן דיל האָט זיך געוואַלגערט שאָלעכץ פֿון ניס, קאָרקעס, איבערגעדרייטע שטולן. אַ סערוועטקע, פֿאַרפֿלעקט פֿון רויטן

ווין, איז געהאָנגען אויף אַ קאַנדעלאַברע-צווייג; מיט דינע פּאַסיקלעך פּאָמעראַנצן-שאָל איז באַלייגט געווען די גרינע, נאַקעטע דיאַנאַ אויפן קאַמין. אַ שווערע לופט, אַ שיכּורע לופט אָנגעשוואָלן מיט ציגאַרן-רויך, פֿול מיט ריחות פון ווייבעריש געפודערט לייב...

מאָריס-בערנאַרדס נאָז-לעכער האָבן דערפילט אַ ריח פון סמאַל, פון סאַדזע, פון רויב, ווי נאָך אַ פּאָגראָם. פון ווינקל צו ווינקל האָט ער זיך געשלעפּט, אויפגעהויבן שטיקלעך גלאָז, שטיקער מעבל און ביטער געוויינט... דערנאָך האָט ער געהייסן די דינסט זיך לייגן, און ער האָט פון אַלע אָנגעצונדענע הענג-לייכטער געלאָזט ברענען בלויז איין קליין טיש-לעמפּעלע. קיינער איז אין הויז נישט געווען אַ חוץ לואיזעט, וועלכע איז געשלאָפן טויט מיד. פון אַלע צימערן האָט געציטערט שטילקייט, ווי נאָך אַ שריפה.

מאָריס-בערנאַרד איז אַריינגעפאַלן אין אַ פּאָטעל אַריין און גענומען רויכערן איין סיגאַרעט נאָכן אַנדערן, קעגן פּאַרבאָט פון דאָקטאָר. אין זיין גאַנץ לעבן האָט ער נישט אַזויפיל איבער-געטראַכט ווי אין אָט-דער האַלבער שעה: פאַר וועמען געלעבט?.. פאַר וועמען געשאַפן?... די שטילקייט איז שווערער געוואָרן, זיך געשאַרט צו אים פון אַלע זייטן און געדריקט, געדישעט... ער האָט זיך געוואָלט אָן עפּעס אָנכאַפּן, אין אייגנס, וואַרעמס, אין אַ מענטשלעך האַרץ, וואָס זאָל זיין דער קעגן-געוויכט, די אָפּלייקענונג פאַר זיינע מוראדיקע געדאַנקען — מיט אַמאָל האָט ער זיך דערזען פאַרן שלאָפנדיקן טעכטערל, אַ גרויסע פּאָמער-לעכע פרייד האָט פון אים אַרויסגעזונגען:

— לאהלע... לאהלע...

ער האָט געכאַפּט לואיזעטן אויף זיין ברוסט, געטוליעט זיך צו איר מיט זיין גאַנצער איינזאַמקייט.

— האָסט ליבער דעם פּאַפּאַ... דעם פּאַפּאַ...

אָבער דאָס טעכטערל איז נישט געווען מיט אים, זי איז ווייטער געשלאָפן.

האָט ער אויסגעקושט אירע פולע, פּאַרויטלטע בעקלעך,

מיט אירע שמעקעדיקע, וואַרעמע הענטלעך געצערטלט זיין, דאַרן באַהאָרטן האַלדז און זיך געבעטן מיט אַ ציטערנדיק קול, אַ פאַרטרערטס:

— לאהלע, זאָג...

אַזוי שווער איז זי געוואָרן אין זיינע אָרעמס, אַזוי קאַלט, און ער—אַזוי שוואַך, שוואַך. מיט איר אויפֿן שויס האָט ער איינגעדרימלט.

איבער די צימערן האָט זיך געוויגט דער טיק־טאַק פון גרויסן שטיי־זייגער און מיט יעדן אָטעם־צוג זיינעם, האָט די נאַכט פֿאַרלוירן פֿון איר שוואַרצקייט. ס׳האָט אויסגעשאָגן פיר... פֿינף... מאָריס־בערנאַרד האָט צוריקגעלייגט לואיזעטן אין בעטל אַריין. און ווי נאָר ר׳איז צוריקגעקומען אין שלאָף־צימער אַריין, געוואָלט זיך אויסציען אויף זיין געלעגער, דערוואַרעמען זיין געפֿרוירן געוואָרן לייב—אַזוי האָט ער דערהערט פון יעדן ווינקל אַרויס אַ געלעכטער, „אירע" רייד: כ׳האָב צופיל רחמנות געהאַט אויף דיר... ווי הינט האָבן זיי זיך געריסן צו אים פֿון אַלע זייטן, געשלעפּט פאַר די פּאָלעס פֿון זיין שלאָף־ראָק, געטריבן אים פון הויז אַרויס. איז ער געבליבן שטיין, ווי דעמאָלט פֿאַרן זון: אָן איין באַוועגונג, איינגעהויקערט, די אויגן ווייטיקלעך פאַר־קוועטשט — און ווי דעמאָלט פֿאַרן זון, איז ער פּלוצים אָנגע־גאָסן געוואָרן מיט אַ גבורה, אַלץ האָט אין אים אויפגעטרייסלט—

— ער האָט זיך אויסגעסטראָיעט אין נייעם שוואַרצן אַנצוג, אין דעם נייעם האַרטן הוט; נישט געפינענדיק דאָס שיך־בערשטל, געכאַפּט „אירס" אַ רויט טאַפּטאַ־קלייד און פאַרן אַוועקוואַרפן עס באַשפּיגן.

אויף דער גאַס האָט ער פאַרהאַלטן די ערשטע טאַקסי:

— פּאָרט דע ווערסיי!

די טאַקסי האָט זיך געגליטשט דורך די האַלב־פֿאַרשנייטע, האַלב־פּאַרענגטע בולוואַרן, וואָס זענען געווען באַלעבט, ווי אינמיטן העלן טאָג: זינגענדיקע פּאָרלעך האָבן באַלאַגערט די קאַפע־טעראַסן, געלאַכט צוזאַמען מיטן אָרקעסטער; שטאַרק־באַלויכטענע קינאָס האָבן געקלונגען, גערופן דעם עולם, וואָס

אַ טייל איז שוין פֿאַרמאַטערט פֿון אַ באַל, גענעצנדיק אַהיים־געגאַנגען; קאָנפּיטערי־געשעפֿטן האָבן פֿאַרשמעקט מיט זייערע טאָרטן, מיט די עקסטרע ניי־יאָר באָנבאָנעס, שאָקאָלאַדקעס... מאָריס־בערנאַרד האָט דאָס אַלץ געזען, געפֿילט און אַ וואַרעמקייט האָט אים אַדורכגענומען, אים דערמאַנט די „אַלטע צייטן", ווען אויפֿן יערלעכן באַל פֿון די „מאַרשאַן ד'אביס" (אַלטוואַרג־הענדלער) האָט ער געשפּילט די „ערשטע פֿידל": געזאַמלט געלט פֿאַר דער לייַ־קאַסע, אַכטונג געגעבן מ'זאָל וואָס מער קאָנסומירן ביים בופֿעט, ביז צו אַ קרישקע פֿלעגט אַלץ אָפּגעריימט ווערן. זיין גאַנצער שפּעטערדיקער טאַלאַנט, זיין גאַנץ עקשנות איז שוין געלעגן אין דעם אופֿן פֿון לויבן די שטיקלעך געפֿילטע פֿיש, די טייערע קעז־קיכלעך... עך, פֿלעגט ער עס רעמאַלט „אַרומוויוועט"! מ'פֿלעגט אים תּמיד אַהיימפֿירן שיכּור ווי לויט..

צו אָט דעם „באַל פֿון די אַלטוואַרג־הענדלער" איז אָצינד די טאַקסי פֿאַרפֿאָרן.

כאָטש זינט יאָרן, אַז מאָריס־בערנאַרד האָט אויסגעמיטן וויינע אַמאָליקע חברים, האָט מען אים דאָך באַלד דערקענט. די אַלטע הייליקע נויט־חברשאַפֿט האָט פֿאַרטריבן דאָס געפֿיל פֿון קנאה, פֿון שנאה.

— טיען! טיען! וועמען מ'זעט דאָ...

— דערמאַנט זיך אין די „סאַרדינקעס", אין די „אָפּגעריסענע קנעפּלעך"...

— משהלע בער, לאָמיר זיך צעקושן!

מ'האָט אים אין אַ רעדל אַריינגעכאַפּט און אַלע ווייַלע האָט זיך וועמער אַנדערש מיט אים פֿאַרדרייט אין אַ טאַנץ. עולם האָט געפּאַטשט צום טאַקט, געהויבן אַ געזאַנג:

לאָמיר אַלע... מאָריס־בערנאַרדן מקבל פּנים זיין...

טייל האָבן אים אונטערגעטראָגן ג'עולעך בראָנפֿן:

— לחיים, מאָריסל! — און ער האָט זיי אויסגעטרונקען.

דאָס באַסאָווע קול פֿון שעף־בופֿעטניק האָט געפּויקט:

— בערנאַרדל! נעם נאָר עפּעס אונטער די ציינדלעך, ווי אין „יענע צייטעלעך״!

אין גרויסן טאַנץ־זאַל האָט אַ נעגער־אָרקעסטער ממזריש געזעצט. דער גרויסער גאַסט איז אַהין פאַרטראָגן געוואָרן. און ווידער האָבן ווייבערישע ווייכע אָרעמס אים איינגעהילט; זיין קאָפּ איז געלעגן אויף הויכע בוזעמס, אָנגעקוואָלענע, הייסע. ווי צווישן צוויי זונען; זיין פּנים האָט באַרירט יינגע דעקאָלטירטע אַקסלען, ראָזע, שמעקעדיקע. ווי פּרימאָרגן־גרעזלעך; זיין אָטעם האָט זיך פאַרוויקלט מיט פרעמדן אָטעם, וואָס האָט געברים, וואָס האָט געציטערט מיט פרוי... ער האָט אין גאַנצן פאַרגעסן. די גראָקייט פון זיין פּנים האָט זיך געררויטלט, אַ מענלעכער כּוח האָט פאַרגאָסן זיין דאַר לייב און די הענט האָבן מער נישט געוואָלט אָפּלאָזן דאָס פרעמדע — די בולטע לייב־פאָרמען, וואָס האָבן געלאַכט, זיך געוויגט הינטערן לייכטן זייד...

— צום בופעט! צום בופעט! — האָט מיטאַמאָל אַ שפּרינג געטון פון אים.

באַלד האָט זיך פאָרמירט אַ „לייב־גוואַרדיע״ פון זיינע אַלטע קאַמעראַדן. זיי האָבן עסקאָרטירט דעם גאַסט, ווי אַ מושל, פון ביידע זייטן, און הינטער זיי איז נאָכגעגאַנגען עולם מיט געלעכטער, מיט געפּילדער.

ביים בופעט האָט מאָריס־בערנאַרד אויפגעהויבן דעם ...ייז־פינגער.

— סילענס! — האָט די לייב־גוואַרדיע געמאַכט שטיל — אונדזער האָנאָראָווער גאַסט וויל נעמען אַ פּאַראָל!

מ׳האָט אים אַרויפגעשטעלט אויף אַ בענקל.

— יידן! קאַמעראַדן! טרינקטס — איעך צאָל!!

באַלד איז געוואָרן פון אַלע טישלעך דריי לאַנגע טישן. עטלעכע געזונטע הענט האָבן אַ כאַפּ געטון דעם גאַסט און אים אַוועקגעטראָגן אויבן־אָן, אין אַ שטרויענעם פאָטעל באַזעצט. דער שעף־בופעטניק מיטן באַסאָיון קול האָט קאָמאַנדעוועט מיט די צעטומלטע גאַרסאָנען — באַבערדטע יידן אין ווייסע פאַר־טוכער — ער האָט פאַרשטעקט פלעשער ווין, ליקער, צווישן זיינע

בּרייטע שויסן און די אַרויסגעצויגענע קאָרקעס געוואָרפן דעם גאַסט:

— צייל, משהלע!

— זשאַלעווע נישט, האָפּ! האָפּ! — האָט משהלע אים צוריקגעשליידערט די קאָרקעס.

איינער פון דער לייב-גוואַרדיע, פּייוועלע „זש׳מאַן פּר״ (אַ צונאָמען צוליב זיין נישט איבּערנעמען זיך מיט קיין שום אַנטי-אויסלענדער געזעץ), אַ ייד מיט אַ פריילעך ברייטן קאָפּ און מיט ווייסע, געזונטע ציינער — האָט דערלאַנגט זיין „מושל״ אַ פולן כוס. מאָריס-בערנאַרד איז אויפגעשטאַנען.

— לחיים, קאַמאַראַדן אונד קאַמאַראַדינס!

גלעזלעך האָבן זיך געהויבן צו אים, פאַר זיין געזונט ס׳זענען געפאַלן ווינשאָוואַניעס:

— מעטשעם בּאַראַיאָר אין דער צייט, נאָר אונטער אַ בעסערער רעגירונג!

— יידן, ס׳זאָל מיר אָנקומען אַ לייכטע נאַטוראַליזאַציע!

אַ גלעזל צונויפקלאַפּ. אַ תּענוגלעך פּעטשלען פון די הענט. ליפּן פּאַסמאַקעווען צו, לאָזן אין גאַנג אַלטע ניגונים, וואָס מ׳האָט אַמאָל מיטן טאַטן, פרייטאָגצ׳נאַכטס ביים טיש, געזונגען. פּאַמעלעך פאַרמירט זיך אַ כאָר, די ווייבער העלפן אונטער מיט סאָפּראַנדלעך און שוין טראָגט זיך פון אַלע טישן אַ שווער געזאַנג, אָנגעשוואָלן מיט בענקשאַפט נאָך דער ערגעץ פאַרלוירענער יוגנט; נאָך די ווייטע, היימישע ערדן; פול מיט אומרו פאַרן נייעם ברעקעלע „היים״... אָט ווערט דאָס געזאַנג הייטערדיק, לויטער, שפּאַרט פון זיך אַ הייליק גלויבן אין מענטש, אין יושר—פאַר וועלכן די זיידעס זענען געגאַנגען אויף שייטער־הויפנס, אויף תּליות... און ווידער ווערט עס אָנגעשוואָלן מיט קרעכצן, מיט נאָסטאַלגיע...

און יינגוואַרג, פאַר וועמען דאָס אַלץ איז שוין פרעמד, האַלט זיך ביי די זייטן פון קייכן.

דעם גאַסט גלעזל איז אַ מינוט נישט געשטאַנען ליידיק. מיטאַמאָל נעמט ער קלאַפּן אין טיש אַריין:

— יידן ! מאָריס-בערנאַרד... משהלע-בער קויפט אָפּ נ׳גאַנצן בופעט ! הע-הע... ני לאַכטס, אַלע זאָלן לאַכן ! הע-הע-הע...

אַזוי גלייך דאָס איז פון זיין מויל אַרויס, אַזוי האָבן גענומען פליִען אויף די טישן אַרויף פּולמיסקעס מיט געפּילטע קאַרפּן, פּיליזשאַנקעס מיט פיש-יויך גליווער, געזונטע פּולקעס, מאַרינירטע הערינג, געהאַקטע ציבעלעס מיט לעבערלעך, קעז-קיכלעך, זויערע אוגערקעס, קאָמפּאָטן.

אַ זאַט געלעכטער האָט פאַרפלייצט די טישן... ווי אַ זודיקע, פעטע יויך וואָלט געוועזן פאַרגאָסן די פּנימער, די דעקאָלטירטע ברוסטן, די בערד — אַזוי האָט אַלץ געגלאַנצט, האָט אַלץ גע-פּאַ־עט... ליפּן האָבן געפּאַפּט מיט תאווה, געצמאָטשקעט; ציינער האָבן געפּליקט דאָס פּולקע-פלייש, צעריבן די ביינדלעך אויף קאַשע און זיך אָפּגענומען פאַרן גאַנצן יאָר פּאָסטנע עסנס. אַנדערע ווידער, האָבן בלויז אַריינגעגאָסן אין זיך גלעזער וויין, געמישט מיט קיראַסאַ, מיט 96-ער ספּירט און געוואָלט זיך באַפרייען פון רעוומאַטיזם, פון די דאגות-פרנסה... דאָ-און-דאָרט האָבן שוין שיכורלעכע שטימען געשלעפּט חסידישע זמרלעך, פאַרפּלאָנטערט איינס אין אַנדערן אַריין אומגעפּאַלן מיט אַ זיפץ און ווידער זיך אויפגעהויבן... דאָ-און-דאָרט האָט יינגוואַרג אונטערגעכאַפּט שלאַגערן פון מאָריס שעוואַליע, פון מיסטאַנגעטן...

דער גרויסער גאַסט האָט געקרעכצט :

— איי, אַ שטיקעלע קיגל... איי, אַ געפילט מעגעלע, ווען מ׳ברענגט...

דער גרויסער גאַסט איז שוין געפאַלן איבער די אייגענע רייד:

— יידן ! עץ זענט אַלע עדות... עץ קענט מיך נישט... כ׳ל „איר״ נאָך ווייזן, וואָס מאָריס-בערנאַרד קאָן !... מאַרשאַן ד׳אַבי שיפאָן !... הע, כ׳מאַך עס נאָך גיט ? מיט אַזאַ קול, אַז מ׳האָט, אַרבעט מען זיך אַרויף... ווער זענט עץ אַלע—שטינקערס! ווער׳ט מורא ?... דאָס וואָס ליגט אין מיינס איין איינציק הערעלע, ליגט דאָך נישט אין ענקער גאַנץ לייב-און-לעבן !...

פלוצלונג האָט ער דערהערט אַ געלעכטער: אַנטקעגן איס האָט אַ רויט-האָריקע פרוי געלאַכט מיט מאַדאַם ראָזאַלינס געלעכטערל.

— לאָז—זט מיך! – האָט ער זיך דורכגעשטופּט צו דער רויט-האָריקער און זי געכאַפּט פאַרן האַלדז—פאַרמאַך! פאַרמ-מ—מאַך!! ניין, דו וועסט מיך נישט ירשענען!

מ'האָט אים קוים אָפּגעריסן. ער איז אַוועקגעפאַלן אויף דר'ערד און זיך צעוויינט, ווי אַ פּיצלס.

* * *

אַ טאָג מיט אַ נאַכט איז ער אָפּגעשלאָפן, געשריגן פון חלום און געלאָזט פאַלן אַזעלכע דראָונגען, פאַר וועלכע מאַדאַם ראָזאַלין האָט זיך אויף אַן אמת דערשראָקן. אָן אַ שיעור פילם-בילדער פון אייפערזוכט און רצוואַלוועראָסן האָבן אויפגע-טויכט אין איר זכרון, ממש פאַרקילט ס'בלוט אין די אָדערן...
זי איז געלאָפן נאָך אַן עצה צום לערער.

ער איז נאָך געלעגן אין בעט, פאַרמאַטערט פון אַ פּוסטע נאַכט אין אַ מאָנפּאַרנאַסער קאַפע. גרויסע רעדער אונטער די אויגן, אַ וועקסענער פאַרגליווערטער אויסדרוק אויפן פנים, גלייך קיין שום רעפלעקסיע וואָלט שוין נישט בכח געווען עס צו באַוועגן. די צעשויבערטע קוטשמע האָר האָט מער נישט פאַר-מאָגט איר שוואַרצן גלאַנץ: אַ מאַטער אי ערגעברענטער נישט-גראָ, נישט-שוואַרץ. די ליפּן — פונאַנדערגעקלעפּט, מאַכטלאָזע, הכנעהדיקע.

דאָס האָטעל-צימערל, אין לאַטיינישן קוואַרטאַל, איז האַלבע-פינסטערלעך און אָנגעזאַפּט מיט אַ מאָדנעם דומפּיקן ריח, אַ סויטלעכער, אַ פוילענדיקער, ווי נישט קיין לעבעדיקער מענטש וואָלט עס באַוווינט. אויפן נאַכט-שענקעלע, אויף דעם קאָמין — צעריסענע ביכלעך, פאַרגעלטע שטיקלעך סיגאַרעטן, אָפּגענוצטע ראַזיר-מעסערלעך.

זי האָט דריי מאָל איבערגעחזרט דאָס אייגענע, ביז ר'האָט

עפעס באַנומען. דעמאָלט האָבן זיינע ליפּן־ווינקלען אַ ציק געטון: אַ באַדלערישער רעפלעקס פון אַ שמייכל.

— אָבער אום גאָטעס ווילן, אַלבערט, קען מען נישט מעלדן דער פּאָליציי וועגן אַזעלכע דראָונגען? דאָס מענטשלעכע לעבן איז נאָכנישט אַזוי הפקר, ניין! און אַז ער וועט פאַר־טרינקען ס׳גאַנצע געשעפט מיט זיינע שנאָרערס?

זי האָט זיך צוגעזעצט אויפן ראַנד־בעט, געדריקט זיין קאָפּ צו איר ברוסט —

— אַלבערט, זאָגסט מיר קיינמאָל גאָרנישט... דאַרפסט אָנהויבן זיך צו ווייזן אין געשעפט...

דער באַדלערישער רעפלעקס פון אַ שמייכל איז פאַר־וואַנדלט געוואָרן אין איין וואָרט, אַ קאָמפּלעקס פון מעלאַנכאָליע:

— אַ לעבן...

זי האָט אים געקושט (ער האָט נישט געפילט אירע ליפּן), זי האָט געוויינט, זיך געשווירן (ער האָט נישט געהערט אירע רייד), אַז זי וועט באַגיין זעלבסטמאָרד — און זי איז אַוועק באַ־שטעלן אַ באַרימטן דאָקטאָר פאַרן מאַן. אויפן וועג אַהיים, האָט איר אַ וואָפן־געשעפט פאַראינטריגירט. זי האָט לאַנג מיט זיך געקעמפט, צום סוף אויסגעפירט: מ׳קען דען וויסן? — און גע־קויפט אַ קליין עלעגאַנט רעוואָלווערל.

מאָריס־בערנאַרד איז אויפגעקומען גוואַלדיק אָפּגעשוואַכט. פון דאָקטאָר איז דער לערער, אַלס אַ זייטיקע פּערזאָן, געוואָר געוואָרן: אפשר וועט דער חולה אָנציען ביזן פרילינג — און אויך... אַזוי אַרום איז פאַר מאַדאַם ראָזאַלין נישט פאַרהוילן געבליבן דער אמת. פון דעם טאָג אָן איז זי נישט אָפּגעטראָטן פון מאַנס בעט.

— מאָריסל. ס׳איז דיר ני ט, חלילה, קאַלט?

— מאָריכל, אַריינשטעלן דעם ראַדיאָ! וועט דיר זיין פריילעכער.

אויף אַלעם האָט ער געשאָקלט מיטן קאָפּ — ניין! ער האָט נישט געקאָנט קוקן אויף אירע ווייכע שמייכעלעך, פלעגט ער די אויגן צושליסן, אָבער באַלד פלעגט זיך אים אויסדאַכטן, אַז

ער פֿאַלט, זינקט אין אומגעהויערע סיפּעניש... שוואַרצע טירן פֿאַרמאַכן זיך איבער איר... ער וויל זיך אין עפּעס אָנכאַפּן, וויל שרייען נאָך הילף —

זי דערהערט זיין דערשטיקטס קרעכצן, לויפֿט צו, ווישט אַרום דעם שווייס פֿון זיין שטערן, רייבט איין מיט ציטרין די שלייפֿן. פּאַמעלעך קומט ער אויף.

— מאָריסל, — דערציילט זי וועגן געשעפֿט — ס'איז דאָ נאָר־וואָס געווען דער פֿאַרוואַלטער... ס'איז אָנגעקומען אַ טראַנספּאָרט. דאַרף מען אויפֿשטעלן די פּרייזן... און מיך ווילן זיי דען פֿאָלגן? אָט־האָסטו דיין סטילאָגראַף, מאָריסל...— שטופּט זי אים אַן אויסגעפּילטן קאָנטראַקט. אַז ס'געשעפֿט גייט איבער אין איר רשות.

ער קערט אָפּ דעם קאָפּ. זיינע פֿאַרטרוקנטע ליפּן באַוועגן זיך קוים־קוים. לייגט זי צו אַן אויער. אָבער הערן דערהערט זי ניט, ווי טיף אין אים זידט אַ געשריי: כ'וויס, כ'וויס, צ'קוקט שוין אויס... גיי מיר אַוועק פֿון די אויגן!

פֿאַרנאַכטיקע שאָטנס הויערן אַרום אַ גאַנצן טאָג איבער זיין געלעגער, כאַפּן אויף זיין כריפּנדיקן אָטעם, צעקרישלטע שטיקלעך הוסט און צעהענגען דאָס אויף די ווענט, אויפֿן סופֿיט... אין קאַמין קלאָגט דערווינט. ביינאַכט קוקט אַריין אין פֿענסטער אַ פֿאַרגרינטע, טרויעריקע לבֿנה...

ער הייסט זיך רופֿן פּייוועלען, פּייוועלע „ושמאָן פּו״ — זיין בעסטן קאָלעגע. בעטס פֿאַר מיין געזונט ווערן... — רעדט ער פֿון היץ.—פּייוועלע, הייס אויפֿבויען אַ גרויס הויז אין די בעזוג, אַ סאַנאַטאָריע פֿאַר אַרע יידישע קינדערלעך... זאָל עפּעס פֿאַרבלייבן פֿון מיין לעבן...

מאַדאַם ראָזאַלין ווערט בלאַס, אַ שרעק כאַפּט איר אָן.

און איינמאָל, אין אַ מיטן נאַכט איז דאָס געווען, נאָך אַ שווערן בלוט־שטורץ, וואָס מאָריס־בערנאַרד האָט געהאַט, נאָכ־דעם ווען דער אַרויסגערופֿענער דאָקטאָר האָט אים געמאַכט עס־לעכע איינשפּריצונגען—האָט זי ווידער אונטערגערוקט דעם קאָנ־טראַקט. ער, ער האָט נישט געוווּסט, וואָס ס'טוט זיך מיט אים, נאָר געפֿילט האָט ער, אַז ס'איז אים געוואָרן לייכטער, אַז זיין

לעבן איז גערּאָטעוועט. פון אַרום האַרץ איז אָפּגעטראָטן די דריקנדיקע משא, אין דער קעל איז לויזער, קלער; אַ מעכטיקע פרייד האָט פאַרגאָסן דאָס גאַנצע געלענער, די גראָע שאָטנס זענען געוואָרן בלאָ, בלאָער... ער האָט אַפילו געהייסן אָנשטעלן דעם ראַדיא.

— מאָריס, דער פּאַרוואַלטער...

ער, האָט בלויז געהערט דאָס פרייליקע קלאַפּן פון זיין אייגן האַרץ, דאָס געזאַנג פון באַנייטן בלוט: איך לעב!... איך לעב!... און געזען, האָט ער, ווי אין פענסטער גייט אויף אַ יינגער טאָג; און דערהערט האָט ער, דאָס שירה-ליד פון די קאַנאַריקלעך אין סאַלאָן — און ווייל די פעדער האָט געשטעקט צווישן זיינע פינגער, האָט ער אַ שרייב געטון מיט גרויסע אותיות זיין נאָמען, ווי אַ באַפעל אויפגעשריבן.

III

אויף צו-להכעיס דעם דאָקטאָר, צו-להכעיס דעם הויז, איז מאָריס-בערנאַרד. צוזאַמען מיט די ערשטע פרילינג-ווינטעלעך, אַראָפּגעקראָכן פון בעט.

— אוי, אַ קאַפּיטשקע זון זאָל גאָרנישט אונטערגיין... — האָט ער אַן אויסגעדאַרטער, אַ גע ויגענער פון צופיל ליגן, זיך געשלעפּט איבער די צימערן און פאַר גרויס תענוג געקרעכצט. דער שטעקן, אָן וועלכן ר׳האָט זיך אָנגעשפּאַרט, האָט געקלאַפּט אויפן דיל און אין מאַדאַם ראָזאַלינס אויערן האָט דאָס קלאַפּן אָפּגעהילכט, ווי אַ בייזע בשורה.

מאָדנע, נאָך קיינמאָל האָט מאָריס-בערנאַרד נישט אַרויס-געוויזן אַזויפיל אויפמערקזאַמקייט צו שטיקע אָנגעלעגנהייטן, ווי איצטער. דאָ איינגעהויכט אַ שפּיגל און מיטן אַרבל איבער-געווישט, דאָרט אַריינגעקאַפּט אַ טשוועקל אָדער אָנגעשריגן אויף דער דינסט, הלמאי דער עס-טיש שטייט נישט פּונקט אונטערן הענגלאָמפּ. די שטייג קאַנאַריקלעך, האָט ער אַ צאַץ צום ערשטן מאָל דערזען. מיט אַ באַזונדער פאַרגעניגן האָט ער ליב געקריגן

אַריינצושטופּן זיינע דאַרע פינגער דורך דער דראָט-פּאַרצוימונג און גלעטן די פליגעלעך, די שנעבעלעך — ציפּ-ציפּ-ציפּ...

יעדן פרימאָרגן האָט ער דאָס שטייגל געריינקט, געוואַשן, באַזאָרגט פרישע קערנער, פרישׁ וואַסער און פאַטערלעך אָבסערווירט ווי די פייגעלעך פּיקן, ווי זיי באָדן זיך, און אַ זיסקייט איז אַרויס אויף זיינע ליפּן...

ווען ער איז דעם ערשטן מאָל אַראָפּ אין גאַס אַריין, איז ער קודם-כּל אַוועק צום געשעפט, מאַכן אַן אינספּעקציע. אַלע האָבן אים באַגעגנט מיט אַ פייערלעכן „באָנזשור מ׳סיע!" די, וועלכע זענען געזעסן, האָבן זיך אויפגעשטעלט. איינער אַליין איז ער אַראָפּ נאָכקאָנטראָלירן די אָנגעקומענע שטאָפן אין הויפּט-לאַגער — אַ ריזיקער, אויסגעמויערטער קעלער, פאַרזען מיט צענטראַל-באַהייצונג, מיט ווענטילאַטאָרן. לענג-אויס די ווענט האָבן זיך געהויבן גראָבע דעמבענע פּאָליצעס, שענק מיט גלעזערנע טירן, אינמיטן זענען געשטאַנען צוויי רייען טישן און אַלץ איז געווען פאַרלייגט מיט שטויסן זייד, סאַמעט, מושלין, מיט זאַמש — רויט און גרין, בלוי און גאָלד-געל, וויאָלעט מיט רעמבראַנדישן ברוין, האָט זיך גענומען דרייען פאַר זיינע אויגן, אים פאַרבלענדט, פאַרכּישופט, ווי ער וואָלט געשטאַנען אינמיטן פון אַ מעיאָון רעגן-בויגן...

דערנאָך איז ער אַ באַגייסטערטער אַרויפגעקומען צום פאַרוואַלטער.

— איר געדענקט, וואָס כ׳האָב אייך דעמאָלט געזאָגט דורכן טעלעפאָן? מיטן פרילינג, מ׳זאָל דערלעבן... איז הערט אויס: כ׳האָב בדעה אָפּצוקויפן אַ גרויסן „סינעמאַ" (קינאָ), נאָר עפּעס אַ „קעלקע שאָז". און ביי מיר וועט דאָס אַוועקגיין, ווי אויף רעדלעך, הע-הע... מאָריס-בערנאַרד וועט זיי באַווייזן, וואָס אַ שוואַך מענטשל קאָן אויפטון! אַ מייל פונדערווייטנס וועט מען פאַר מאָריס-בערנאַרדן אָראָפּציען דעם „שאַפּאָ"!

ער האָט גערעדט הויך. אין דער פרימאָרגנדיקער געוויינלעכער געשעפט-רויִקייט האָט זיין קול אָפּגעהילכט, ווי אַ וואָרנונג, ווי אַן אַרויסרוף צו אַ פאַרמעסט. די הענט אונטער די

באַלעס פאַרשטעקט, ברומענדיק אַ בולוואַר ניגונדל, האָט ער שפּאַצירט מיט אַ שטאָלץ-אויפגעריסענעם קאָפּ צווישן פּערסאָנאַל, חוצפּהדיק יעדן געקוקט אין די אויגן אַריין, נאָכגעפּאַרשט דאָס קלאַפּן אויף די שרייב-מאַשינקעס, ווי זיי מעסטן און שניידן מיט גרויסע עלעקטרישע שערן. המ... — האָט ער אין זיך פון זיי געחוזקט — אָ ער מאָריס בערנאַרד איז צו אַלעם דערגאַנגען אָן אַ שפּראַך, אָן בילדונג און אָן די אַלע מאָדערנע „שמאָנצעס“!

אַ פאַרלאַנג צו באַווייזן זיין קראַפט האָט אים באַהערשט, צו זען פרעמדע געפאַלנקייט, הערן אַ שטייגער, ווי אָט-יענע שיינע, שלאַנקע בלאָנדינקע — די סטענאָ-דאַקטילאָ בעט, ווײַנט פאַר אים...

ער האָט לאַנג זיך געדרייט אַרום איר, ענדלעך דערבליקט אין וואָס זיך אָנצוטשעפּען.

— מאַדמאַועל, קומטס נאָר אַריין צו מיר אין ביורא!

דאָס אַרויסגעזאָגט, איז ער אַוועק מיט הנאהדיקע טריטעלעך אין זיין קאַבינעט אַריין, אַראָפּגעלאָזט זיך אין אַ טיפן, לעדערנעם פאָטעל, פאַרויכערט אַ ציגאַר און צעזאַריש אָפּגעוואַרט דעם קלאַפּ אין טיר. אויף איר אָנקלאַפּן האָט ער נישט באַלד געענטפערט. יעדער אָפּהילך פון אירע פינגער האָט אים דערוואַרעמט די אַלטע ביינער... אין זיינע שטויביק-גראָע אויגן איז צוריקגעקומען דער גלאַנץ, פון פנים איז פאַרשוווּנדן די פאַרטרוקנטקייט — אַ רויטלעכער אָפּשיין פון גליק האָט עס איינגעהילט.

— אַריין! אַריין! — האָט ער ענדלעך באַוויליקט.

זי איז געשטאַנען פאַר אים איבער־געשראָקן. ער האָט זי נישט געבעטן זיצן, ער האָט לאַנג, מיט אַ געפיל פון מאַכט, געקוקט אויף אירע אַראָפּגעלאָזטע אויגן-לעפּלעך, זיי האָבן געציטערט, געדריגעט — ער האָט געגאַרט צו זען אַ טרער... זיין בליק האָט נעפּויזעט אויף איר געפּאַסט גרין קליידעלע, וואָס איז געלעגן, ווי אַן איידעלע שאַל אויף אירע יינגע, דין-געצייכנטע בריסטלעך, אויף די רונדע בולטע היפּטן. אירע נאַקעטע פולע אָרעמס, די נאַקעטע פולע פיס אין ווייסע שקאַרפּעטקעלעך — האָבן געשמעקט מיט האָניק, מיט אַקאַציע-בלימעלעך, אים באַרוישט: ווען ער זאָל אַ שטייגער אָט די בלאָנדע פרישקייט

אָפּגעבן אַ צימער דווקא ביי זיך אין הויז... זי זאָל דווקא עסן ביי איין טיש מיט „איר״...

דאָס מיידל האָט מיטאַכאָל דערפילט זיינע ליפּן, אַ געשריי געטון. איז ער געקומען צו זיך, אָפּגעשפּרונגען צו דער טיר —

— אַ פּיפּס נאַר!... ווי לאַנג אַרבעט איר ביי מיר? מ׳וועט אייך דערלייגן, כ׳ל הייסן... דעם, וואָס פֿאַרדינט זיך, האָב איך פֿיינט צו ב׳עוולהן.

באַרויִקט קומט ער צוריק צום טיש, נעמט אָן אַ שטייפּן טאָן, דעם געוויינלעכן:

— מאַדמאַזעל, כ׳האָב אייך געוואָלט זאָגן, איר זאָלט זיך אָביסל ווינציקער שפּיגלען ביי דער אַרבעט, ביי מיר איז נאָך דערווייל נישט קא קאַבאַרעט! איר זענט פֿריי. נאָר געדענקט..

צו דער גוטער פֿרילינגדיקער שטימונג זיינער, איז צוגעקומען די אָנגענעמע איבערלעבונג, און דער געדאַנק פֿון פּאַראַט האָט זיך אין אים געקרעפּטיקט, איז אויסגעוואַקסן אַלס העכסטער אויסדרוק פֿון נקמה צום גאַנצן הויז.

— הע־הע־הע־הע...

רייבט ער איין האַנט אין דער אַנדערער, פֿאַרויכערט נאָך אַ ציגאַר און באַפֿעלט מ׳זאָל אים באַזאָרגן די איינקונפֿט־ביכער.

(מאַדאַם ראָזאַלין האָט געהאַט פֿאַרזאָגט אין געשעפֿט: צוליב דער קראַנקהייט ציט זיך דער מאַן צוריק פֿון זיינע עסקים. וועגן אַלעם זאָל מען זיך ווענדן צו איר. די ביכער קיינעם נישט אַרויסגעבן.)

— ליידער... — ענטפֿערט דער פֿאַרוואַלטער.

— וואָס—ס?!

מאָריס־בערנאַרדן זעצט זיך אַ שום אויף די ליפּן. פֿייערדיקע רינגען דרייען זיך פֿאַר זיינע אויגן. ער שפּרינגט אַריין צווישן פּערסאָנאַל.

— ווער וויל דאָס רעגירן מיט מיין שוויס און בלוט! נאָר איך, נאָר איך. איך אַליין בין אייער פּאַטראָן און פֿאַר מיר זאָלט עך ציטערן!... און אַז מאָריס־בערנאַרדן וועט זיך פֿאַרגלוסטן, מיט איין וואָרט בלויז, וועט איר אַלע ליגן אויף

דער גאַס, און אַז מאָריס־בערנאַרד וויל, וואַרפט ער אָט־אָ די שער אין פענסטער אַריין !...

אַזוי איז טאַקע געשען: אַ שויב פון דער פראָנטאָווער איינגאַנג־טיר איז צעשפּרונגען געוואָרן אויף פּיצלעך. די דער־שראָקענע אָנגעשטעלטע זענען אָפּגעטראָטן אָן אַ זייט, געלאָזט דעם צעווילדעוועטן באַלעבאָס שליידערן אויף דער ערד אָנ־געהויבענע שטויסן זייד, זיי צעוויקלען און טרעטן מיט די פיס.

— אַזוי וויל איך, איר גאַרנישטן! ווער האָט געשלעפּט אַ וועגעלע אין די גאַסן און זיך אויס־עריסן נ'האַלדז?!

מאַדאַם ראָזאַלין איז אַנגעלאָפן אויף די געוואַלדן.

— מאָן דיע! (מיין גאָט) ר'איז פון זינען אַראָפּ!

— הע־הע... — האָט ער גיפּטיק אַריינגעלאַכט איר אין פּנים אַריין — און אַצינדערט יז אַלץ מיין! מיינס!! מיינס אַליין!!!

מיטאַמאָל איז דאָס קול איבערגעבראָכן געוואָרן. די פיס האָבן אים מער נישט געדינט. ער האָט זיך אַ טרייסל געטון און געפאַלן אין אוממאַכט.

* * *

פון דעם טאָג אָן, האָט זיך מאַדאַם ראָזאַלין אָנגעהויבן רעכענען מיט זיינע זשעסטן. קודם־כּל געפונען אַן אויסרייד צו שלאָפן מיט לואיזעטן, מחמת דעם, אַז פאַר אים איז געזונטער צו ליגן אַליין אין אַ צימער. זי האָט אויך געבעטן אַלבערטן, ער זאָל אַ שטיקל צייט אויסמיידן אַרויפצוקומען. אינמיטן דער נאַכט פלעגט זי זיך אויפכאַפּן אין איין ציטערניש, וואָ ס'פלעגט איר כּסדר חלומען דער אומשטערבלעכער פילם „די ליבע אין אַ שטייג"... אַז זי האָט אין דער פינסטער דערהערט קלינגען דעם שטיי־זייגער פון עס־צימער, האָט זיך איר געפלעגט דאַכטן: דאָס הערט זי „זיינע טריט", דעם מאַנס... ער גנבעט זיך צו איר געלעגער... ער האַלט עפּעס אין די הענט... נאָר, דאַנקען גאָט! ביי איר אונטערן קישן ליגט אויך אַן „עפּעס" — דאָס עלעגאַנטע רעוואָלווערל. אָבער אַ מאָדנע זאַך: גלייך ווי

זי נעמט עס אין דער האַנט אַריין, אַזוי ווערט פון דעם קאַלטן שטיקל מעטאַל אַ גליענדיקע קויל... זי האָט פשוט מורא דערויף צו קוקן: ווינציק מאָל באַגעגנט זי אין צייטונג וועגן אַ שווער פאַרוווּנדעט-געוואָרענעם פון בלויזן אָנרירן מיט אַ פינגער אַזאַ באַשינדלז אייגנטלעך, געדענקט זי גאָרנישט, צי ביים קויפן האָט זי עס געהייסן אָנלאָדן. אָבער ניין-ניין, זי וויל דאָס אַבסאָלוט נישט וויסן! המ... ס׳וואָלט דאָך געווען לעכערלעך, איר זאָל טרעפן אַן אומגליק פון דער אייגענער האַנט. דרייסיק יאָר האָט זי געלעבט, ווי אַ וואָרעם אין מיסט; ערשט נאָך די דרייסיק איז זי דאָך געבוירן געוואָרן... און איינמאָל, אין אַ שפּעטער נאַכט-שעה, צוריקגייענדיק פון אַלבערטן, האָט זי דורכשפּאַצירט די בריק לואי-פיליפּ, גוט זיך אַרומגעקוקט, און דאָס געפּערלעכע שטיקל מעטאַל דערטרונקען אין די סען-וואַסערן...

IV

מאָריס-בערנאַרד האָט מיט קיינעם נישט אויסגערעדט אַ וואָרט, געעק־אָכן פון צימער צו צימער און זיך געוואָרגן מיט זיין איינזאַמקייט, מיט זיין ווייטיק. אין שטייגל האָבן די פייגעלעך געזונגען אַ ליד צום מאַיאָוון הימל — און פאַר זיינע אויגן איז געהאָנגען אַ פינסטערע כמאַרע. טייל מאָל איז אים באַפאַלן אַ רעליגיעזער פחד, האָט ער געוויינט, געבעטן מחולה ביי גאָט פאַר אַלע באַגאַנגענע חטאים, צוגעזאָגט צו זיין ווייל און גוט פון היינט מאָל אָן—אַבי געזונט ווערן! טייל מאָל פלעגט אים אַרומכאַפּן אַ בענקשאַפט נאָך דער אַלטער היים. (און אפשר האָט ער טאַקע נישט געדאַרפט פאָרן? דאָרטן איז נישט געווען קיין ברויט, אמת, ס׳איז אָבער געווען ליבשאַפט, פאַמיליע...) אַ באַרוישטער פלעגט ער זיך דערשלעפּן צום „גאַר די נאָרד״, זיך אַריינפלאָנטערן אינעם טומל פון פּאַסאַזשירן און לאָקאָמאָטיוון-פייפעריי. דער דאַמף, דאָס קלינגען פון די באַגאַזש-וועגעלעך, דער הו-האַ פון לשנות — האָט אים פאַרפלייצט מיט נייע באַגערן, מיט נייעם גלויבן אין זיך, ווי אַמאָל, ווען ער

האָט דעם ערשטן עמיגראַנטישן טראָט דאָ אָוועקגעשטעלט. אַ־האַ, ס'אָרט ריזן פּלענער ס'קוואַלן נאָך אין אים!

אונטער זיינע פיס איז די זון געלעגן, ווי אַ ווייס, יום־טובדיק טישטעך...

איבער זיין קאָפּ האָט זיך דער בלויער הימל געהויבן, ווי אַ גראַנדיעזע רעקלאַמע...

אָבער, אַזוי גלייך דער באַן־הויף איז געבליבן הינטער אים און וואָס נענטער ר'איז געקומען צום הויז — אַזוי האָט אַ וויסטע כמאַרע: ווייטיק, איינזאַמקייט, מוראדיקע נאָכטראַכטענישן — אים צוגעדעקט...

ער פלעגט זיך אָפּשליסן אין גרויסן שלאָף־חדר, פאַרציען די שווערע, פלושענע גאַרדינען און רעדן צו די שאָטנס וועגן לעבן... וועגן מענטש... און יעדער געדאַנק האָט אויסגעגראָבן אַ גרוב פאַר אים. האָט ער זיך פאַרשטאָפּט די אויערן, גאָרנישט געוואָלט טועם זיין, און אַזוי געבליבן ליגן אויפן בעט, מיט ווייטיקלעך־פאַרקוועטשטע אויגן.

און איינמאָל, איז ער אין אַ מיטן נאַכט פאַרקראָכן אויפן מאַנסאַרטער, אין אַ קאַבאַרעט אַריין. אַ גרין ציטערנדיק ליכט, ווי גרינע שלאַנגען, האָט געפּויזעט לענג־אויס די ווינקלען און ווינקעלעך, זיך געוויקלט אַרום די פּירקאַנטיקע קאָלומנעס. אויסגעלאָשענע געלעכטערלעך פון פרוי, פון מאַן האָבן געבלאָנדזשעט אינדערלופטן. פון ערגעץ אַ פאַרשאָטנס אָרט האָט אַן אָרקעסטער אויסגעפּיבערט דזשונגל־וויזיעס... ביי נידעריקע טישלעך האָט מען געטרונקען פון טעפּעלעך אין פאָרם פון מענטשלעכע שאַרבנס. אַרום מאָריס בערנאַרדן האָבן זיך צוגעזעצט האַלב־אָנגעטוענע פרויען, זיך געזעצט אויף זיין שויס, זיך געוויקלט אַרום אים מיט זייערע אויסגעלאָשענע בריסטן און געמיינט, אַז דאָס האָבן זיי פאַר זיך אַ „לאָטעריע־מיליאָנער". און ער האָט געשטעלט ווײַן און געהאַלטן אין איין לאַכן. און ווען ר'איז אַוועק, מיטן טאָג־רוף, האָט אַ יינג דאַמעלע, אַ דינס, אַ בויגעוודיקס, פאַרוויקלט אַ קאַלטן אָרעם אַרום זיין האַלדז, אים געקושט מיט קאַלטע ליפּעלעך און „צוגעקיצלט" ביי אים דעם פּאָרטפעל.

שפעטער, ווען מאָריס-בערנאַרד האָט זיך דאָס דערוווּסט, איז ער געווען צופרידן: אַ נקמה אין הויז.

פאַר דער שטוב האָט ער שוין פון לאַנג נישט עקזיסטירט. דאָס ווייב, די קינדער האָבן לחלוטין אויסגעמיטן זיין צימער און די געלעגנהייטן פון צונויפטרעפן זיך זענען געוואָרן אַלץ זעלטענער. אַז פייוועלע „זש'מאַן פו" אָדער אַנדערע „שבאָרערס"— ווי מאַדאַם ראָזאַלין האָט זיי גערופן — זענען געקומען געוואָרן: „וואָס מאַכט דער מ'סיע אינס מאַן? עפּעס זעט מען אים אינערגעץ נישט". — האָט זי פאַרקלאַפּט די טיר: ווער זענט עך? ווער?... ר'נישטאָ!

אין די אָוונטן קומט „געזעלשאַפט". מ'נאַשט, כ'טאַנצט, פון לערערס אַנעקדאָטן לאַכט מען אינאיינעם זייער האַרציק. צו לואיזעטן קומען חברטאָרינס פון דער באַלעט-שולע. זי שטאָל-צירט פאַר זיי מיט אירע טואַלעטן און מיט די וואָקס-דיקע ראָזע בריסטלעך, פאַר וועלכע „אירע אַמאַנטן וועלן צווישן זיך פירן דועלן און באַגיין זעלבסטמאָרד" — פאַרזיכערט זי. שאַרלאָ לויפט שפילן אין פינג-פאָנג, לויפט פאַרברענגען אין פריילעכע ערטער. מוטער און זון היטן זיך אויס נישט צונויפצוטרעפן זיך אין אַ שפעטער נאַכט-שעה. דאָך איז עס איינמאָל געשען, ביים טויער אויף דער גאַס.

— דו?...— איז זי כלומרשט איבעראַשט, וויל אים אויס-מוסרן.

— און דו מעגסט, כאַ? — האַקט ער קאַלט אָפּ.

זי פאַרויטלט זיך, שטאַמלט:

— איך... איך האָב מיינע שענסטע יאָרן אָפּגעפינכטערט.

— זעסטו, מאַ, איך וויל נישט האָבן צו באַדויערן שפע-טער. ס'איז לעכערלעך, אַז אַ מענטש וויל צוריקכאַפּן זיין יוגנט... איבעריקנס, ווייס איך דען, צי מיר וועט דערנאָך נישט אויסקו-מען צו ליידן פאַר מיין... נו, כ'בין דאָך אַ ייד, פאַר דער וועלט, הייסט עס, אַ געסטעמפּלטער. — ער שפייט אויס, ווי ס'וואָלט אים נ'לוצלונג ב טער געוואָרן אין מויל. אַ פאַרצווייפלט שמייכעלע גליטשט זיך אַרויס אויף זיין האַרט, מענלעך פנים—

קאַמיש... כ׳קאָן מיך נישט אַסימילירן מיטן געדאַנק ווועסט זיך דאָך נישט באַליידיקן, מאַ ז), אַז אָט־דאָס „זעקל־יידל“, איז מיין פאָטער. ווי ידיאָטיש ס׳איז דער גורל!

זי האָט זיך אָנגעהאַלטן אין פאָרענטש און שווייגנדיק נעגאַנגען הינטער אים.

* * *

וואָס טיפער דער טרויער איז זיך אין אים צעוואַקסן, וואָס פיינלעכער ס׳זענען געוואָרן זיינע קאָשמאַרן—אַלץ שטאַרקער האָט עס מאָריס־בערנאַרדן געצויגן צו ליכט. צו טומל. אַ קאַמף איז אָנגעגאַנגען צווישן אים און דעם חולהוואַטן גוף. דער גוף האָט געשלעפּט צום ווייכן געלעגער, צו שטילקייט, צו נאַכט, און מאָריס־בערנאַרדס ווילן האָט זיך געריסן צום לעבן. זיינע אויגן זענען געווען אויסגעהונגערט נאָך ציפערן און זיינע אויערן —נאָכן ק אַפּעריי פון שרייב־מאַשינקעס, נאָכן האַסטיקן קלינגען פון טעלעפאָן...

האָט ער זיך אָוועקגעלאָזט איבער גאַסן, נאָכגעפאָרשט פרייזן אין שוי־פענסטערס, אָפּגעשטאַט יזיטן ביי באַקאַנטע סוחרים, נאָכגעפרעגט זיך אויף דעם און יענעם, געחשבונט, פאַרנאָטירט אַלץ אין אַ ביכעלע.

אַזוי פלעגט ער אָפּגיין אַ שעה, צוויי שעה, טראַכטן וועגן זיינע גרויסע פּלענער — און מיט איינמאָל ווערט אים פינסטער פאַר די אויגן, און די גאַנצע גאַס לאַכט מיט מאַדאַם ראָזאַלינס קולעכל: „אַלטער נאַר“... „כ׳האָב צופיל רחמנות געהאַט אויף דיר“...

קומט ער אַהיים און וואַרפט זיך אין בעט אַריין. און ביי־נאַכט גייט ער אויפן מאַנמאַרטער, אין יענעם קאַבאַרעט.

אָבער זיין ווילן רייסט אים פון דער גלייכגילטיקייט אַרויס, ווייזט אים גיגאַנטישע וויזיעס...

זינט נאָך לאַנגע וואָכן, זינט דעם סקאַנדאַל, איז מאָריס־בערנאַרד צוריקגעקומען אין געשעפט אַריין, האָט זיך קיינער מער נישט אויף אים אומגעקוקט. מ׳האָט אים אומעטום געלאָזט גיין.

געלאָזט נאָכקאָנטראָלירן אין הויפּט־לאַגער אָנגעקומענע שטאָפן — גלייך ער וואָלט געווען דאָס קאַפּריזנע קינד פון באַלעבאָס: מען וויל דערויף אָנשרייען, נאָר פאָרט...

די גלייכגילטיקייט האָט אים אויפגעקאָכט. ער האָט אַלע־מען גענומען זידלען, נישט געשוינט צומאָל דעם פאַרוואַלטער.

— פּאַרכעס!... גרויסע פאַרדינערס, מיינע!... וואָס לויפט עך נישט מיך אָנקלאָגן אין סינדיקאַט אריין? הע־הע... מאָריס־בערנאַרד ק — — — אויף ענקערע אַלע סינדיקאַטן!

מ׳האָט זיך געמאַכט נישט הערן. טייל האָבן דערשטיקט אין זיך געלעכטערלעך.

ער האָט געוואָלט אַריין אין זיין ביוראָ. די טיר איז אָבער געווען פאַרשלאָסן. דאָס בלוט האָט אים אַ זעץ געטון אין קאָפּ אַריין.

— געד־—ענק—טס!

איז ער אַרויסגעלאָפן מיט אויפגעהויבענע פאַרביילטע הענט. געלאָפן גאַס־איין, גאַס־אויס, געראויכערט, אָפּגעשטעלט זיך אין קאַפעען און געפּילט, אַז עפּעס דאַרף געשען, מוז געשען—וואָס? וואָס אַזוינס?...

— טיען, טיען, וועמען כ׳זע דאָ!

פאַר אים איז געשטאַנען פּייוועלע, פּייוועלע „זש׳מאָן פו״, אויסגעפּוצט אין אַ העל־גראָ אַנצוג מיט אַ שאַרפן קאַנט אין די הויזן, מיט אַ שוואַרצן נייעם „בעכער״ אויפן ברייטן קאָפּ, דאָס בלאָנדע בערדל אַרומגעשוירן. גאָרנישט איז געווען אין אים צו דערקענען דעם אַלטן קאַמעראַד, סיידן די צופרידענע קנייטשע־לעך, וואָס האָבן שטענדיק אַרומגעוואָיוועט אויף זיין ברייט פּנים.

— גלייב מיר, פּייוועלע, האָסט געוואונען?

— עפּעס בעסערס! „פּאַרסקע״ אַ געווינענער לאָטעריע־צעטל מאַכט אויס מענטש. און יעך, פאַרשטייסטע מיך, האָלט: אַ כפּרה צוואַנציק לענדער פאַר איין מענטש! איי, מאָריסל, מאָריסל — האָט ער אים פריילעך געקלאַפּט איבערן אַקסל.

מאָריס־בערנאַרדן האָט די אומגעריכטע באַגעגעניש אויפ־געהייטערט, פאַריאָגט פון אים דעם כּעס. פּייוועלען האָט ער אַלצ־

מאָל געזען געהאַט, פּייוועלע איז נישט געווען קיין „איינרייסער", קיינעם נישט געחנפעט און מיט זיין פריילעכן טאָן יעדן אַריינגע־זאָגט, ווען ס׳איז נויטיק געווען. אַז מאָריס־בערנאַרד וואָלט זיך געדאַרפט איבער עפּעס בּאַראַטן, איז ער געקומען דווקא צו פּייוועלען. אַצינד, נאָך אַזויפיל יאָרן צעשיידט זיין, איז אים קלאָר געוואָרן, אַז אייגנטלעך, דאָס וואָס אים האָט געפעלט אין לעבן, איז טאַקע אַזאַ נאָענטער חבר, אַזאַ פּשוט מענטשלעך האַרץ. ער האָט זיך געוואָלט אַראָפּרעדן פאַר אים, בּאַפרייען זיך פון זיין ווייטאָג, אויסהערן א ליב וואָרט...

— קום פּייוועלע, קום זיך אַנידערזעצן אין אַ קאַפע.

— אָבער צאָלן, צאָלן וועל יעך! ס׳איז אפשר ס׳לעצטע גלעזל, וואָס מיר טרינקען צוזאַמען.

— אַזוי... — איז מאָריס־בערנאַרדן געוואָרן קאַלט.

בּאַזעצט זיך אין צוויי שטרויענע פאָטעלן בּאַשטעלט פּאַרסאַ (ס׳איז געווען פאַר מיטאָג), האָט פּייוועלע דערציילט זיין פרייד:

—כ׳גיי אַצינדעט פון דער שיף־געזעלשאַפט. דער שוואָגער פון אַרגענטינע נעמט אונדז אַריבער. ר׳איז דאָרט אין אַ קאָלאָניע... ני, יאָ, וואָס האָבעך דאָ אויסצוקוקן — מיט רעוומאַטיזם בין יעך, ג׳לויב צו גאָט, בּאַזאָרגט אויף שיינע יאָרן, און אַז כ׳זאָל לאָמען זאָגן, עפּעס אַ געשעפטל, אַפילו אַזעלכעס, ווי דיינס — ני, איז וואָס? איין קרום ווינטעלע... עפּעס אַנדערש איז אַ קאָ־לאָניע: ערד... פרישע לופט, אַ מייערל פון אייגענעם גאָרטן... און דער עיקר, דו זיצט נאַ פּעסט!

—אַזוי... אַזוי...

מאָריס. בערנאַרדן איז געוואָרן אומעטיק, אַ פאַרצווייפלטע שרעק פאַר די אָ קומענדיקע טעג האָט אים צרומגעכאַפּט. עפּעס האָט זיך אין זיין קעל אַריינגעלייגט און פאַרשפּאַרט דעם וועג פאַר לופט. די אויגן האָבן אָנגעהויבן גלאַנצן מיט אַ פייכטקייט, דאָס פּנים האָט זיך געצומען קוּרטשען, ווי אין קראַמפּן...

— וואָס האָב איך... מענטשן מיינען... איי, ווען כ׳וואָלט געהאַט דיין עלטער, דיין געזונט! ערד... מיין זיידע איז אויך געווען אַ פּאַכטער...

— ני, יאָ, כ'וויל נישט מיינע קינדער זאָלן שלעפּן וועגעלעך אַלטוואַרג. קומט מיר עפּעס דערפֿאַר? — האָט פּייוועלע געלאַכט מיט אַ פֿיל מויל — קאָמערץ איז אַ מזל-זאַך, „פּאַ ווּרע“? אָבער ברויטעניו וויל דאָס נישט וויסן...

— איז פֿאַרסטו, הייסט עס?

— וואָדען, כ'ל גיין אויסקוקן ס'זאָל זיך מאַכן ביי אייך אַ קריג?

מאָריס-בערנאַרד האָט דערפֿילט אַ האַס צו פּייוועלען, צו זיין יוגנט; אַ האַס צו זיין פֿריילעכקייט, צו זיין גיי לעבן.

— כ'ווייס, כ'ווייס, באַרימען זיך קענסטו, מויל-מלאכה קענט איר אַלע! נאָר איך, איך האָב פֿאַר קיינעם נישט קיין מורא, הערסט, פּייוועלע? און פֿאַר דיינע גליקן — אויך נישט!

אין שטוב, האָט ער אַרויסגעריסן פֿון שאַרלאָס הענט אַן אילוסטרירטע ספּאָרט-צייטונג און זי צעפּליקט אויף פּיצלעך —

— ביי די ביכער פּויל, ווי איך האָב געפּוילט אין די מיסטן!

מיט אַלע כּוחות האָט ער געוואָלט אַרויסרופֿן קריגעריי. אויסגיסן זיין גאַנצן כּעס, וואָס האָט אים שיער נישט דערשטיקט. נאָר מאַדאַם ראָזאַלין האָט פֿאַרקלאַפּט די טיר פֿאַר זיין נאָז. דאָס אייגענע האָבן אויך געטון די קינדער, איינשליסנדיק זיך אין זייערע צימערן.

אין שטייגל האָבן די קאַנאַריקלעך געטשיריקעט, גע-שפּרונגען פֿון צווייגל צו צווייגל און געוואָלט אויסטרינקען אַ שטראַלעכל זון, וואָס האָט זיך געבאָדן אין זייער סלאָיִקל וואַסער. ביי זייער מעלאָדישער רויִקייט איז מאָריס-בערנאַרדס אויפֿגערעגטקייט קלער געוואָרן. אַ רחמנות צו זיך אַליין האָט אים אַרומגעכאַפּט: וואָס טוט מען? ווו גייט מען?

ער האָט אַרויסגענומען אַ קאַנאַריקל, געטוליעט דאָס האָניק-גאָלדענע נפֿשל צו זיינע קאַלטע ליפּן, געגלעט דערמיט זיינע באַקן — און דערפֿילט לואיזעס שמעקעדיקע הענטלעך פֿון אַמאָל...

אפֿשר דערפֿאַר האָט ער געעפֿנט ס'פֿענסטער, אויפֿגע-מאַכט דאָס שטייגל?

די פייגעלעך זענען פאַרחידושט געוואָרן פון דעם לויטערן בלוי אָן דראָט-פאַרצוימונג, פון אַזאַ גרויסער קלאָרער זון. זיי האָבן דערהערט דאָס האַרץ-קלאַפּן פון דעם גרינעם צעוואַקסענעם בוים, וואָס דאָרט אונטן, אויף דער גאַס... און מיטאַמאָל האָבן זיי זיך אויפגעהויבן פון דעם מענטשנס דלאָניעס, אַרומגעקרייזט אַ פּאָר מאָל פאַרן פענסטער, זייערע איינגעקורטשעטע פליגעלעך זענען דורכגעזאַפּט געוואָרן מיט יוינט, יעדעס פעדערל באַזונדער האָט געעפנט אַ באַהאַלטן מײַלעכל און זיך אָנגעטרונקען מיט פלי, מיט הייסע באַגערן...

טיף אין זיך האָט מאָריס-בערנאַרד געלאַכט. און וואָס לענגער ר'האָט געקוקט אויפן ליידיקן שטייגל — שיכורער איז ער געוואָרן פון נקמה-לוסט.

דעם גאַנצן טאָג האָט אים דער צושטאַנד געהאַלטן אין קלעם. דאָס הויז, די גאַסן זענען געווען אַ פינסטערע תפיסה-קאַמער—און ער, ער איז דער צום טויט-פאַרמשפּטער. די חושים זענען מער נישט געווען מיטן קערפּער, יעדער גליד האָט אויסגעפּיבערט אַ באַזונדערע שטרעבונג אויפצוהויבן זיך דורך פייניקן אַנדערע... און אין די געהירן איז פון אַלע צעבראָקלטע געדאַנקעלעך געוואָרן איינער — שווער, ממשותדיק, ער האָט געבערעוועט: אַזוי וויל מאָריס-בערנאַרד!

דורך אַ הינטער-טיר האָט זיך מאָריס-בערנאַרד פאַרגנבעט אין קעלער אַריין, אין דעם הויפּט-לאַגער. און ווען דאָס געשעפט איז געשלאָסן געוואָרן — האָבן זיינע הענט געציטערט, אָבער געפאָלגט; האָבן זיינע פיס זיך געוואַקלט, נאָר געפאָלגט; האָבן זיינע אויגן צוגעקוקט און געשוויגן.

ערשט ווען אויפן אָרט פון די שטויסן סחורות האָבן זיך געוואַלגערט איף די פאָל-צעס, אויף די טישן — קנוילן פּייער; ערשט ווען שוואַרצע גריוועס רויך האָבן זיך געצומען שאַרן צו אים—דעמאָלט האָט מאָריס-בערנאַרד אויפגעוואַכט, אַרויסגעיאָגט פון זיך אַ געוואַלד אין אַריינגעשפּרונגען אין די פלאַמען אַריין, נישט געפילט קיין בראַנד-וווּנדן, געכאַפּט צווישן די מעכטיק-געוואָרענע הענט שטיקער פייער און זיי געוואָלט דער-

דישען, דערווערגן... די שויבן פֿון די שענק האָבן געפּלאַצט מיט אַ געבראַזג, די געזונטע דעמבענע פּאַכן האָבן געקנאַקט אונטער די פּלאַמען צײַן... פֿון אַלע ווינקעלעך זענען געקראָכן צום סופּיט אַרויף העליש־רויטע הענט מיט צעשפּרייטע אָנגעגליטע פינגער... אויף די ווענט זענען אַרומגעקראָכן שוואַרצע שפּינען רויך, געקראָכן איינע אויף די אַנדערע, איינגעשלינגען איינע די אַנדערע... דאָס פייער האָט געלאַכט פֿון מענטש, זיך געשפּילט מיט די פּאַלעס פֿון זײַן מאַנטל, אַ ביס געטון ׳דאָס בערדל, אַ סמאַל געטון די אויגן־אַפּלען... אַ שוואַרצע וואַנט האָט זיך פּלוצלונג אַוועקגעשטעלט פֿאַר אים. ער איז געפֿאַלן פֿאַר שרעק, אויפֿגעהויבן זיך און ווידער אומגעפֿאַלן, און טאַפּנדיק מיט די הענט געקראָכן צום אַרויסגאַנג.

דער מיט אײַזן־באַשלאָגענער טיר האָט ער שוין נישט געקאָנט עפֿענען.

די פייערדיקע לאַווע האָט ביסלעכווייז אַלץ פֿאַרגאָסן, האָט מעכטיק געשטייגט צום לעצטן, דריטן טרעפּל, אויף וועלכן מאָריס־בערנאַרד איז געלעגן אַ צונויפֿגעקנוילטער, דערשטיקט פֿון דעם רויך.

אַ פּליט

— זי וויסן, מיין פאַטער, עליו השלום, האָט אימער גע־זאָגט, דאָס אַ ייִדע בראָך פאַר אַלעם ערלערנען איינע „מעטיע”— ס׳הייסט אַ פאַך, דען מיר ווערן דאָך געטריבן און געשימפּט,— האָט דאָס איינגעצויגענע שניידערל, מ׳סיע שיסעלע, איבערגע־שריגן די מאַשין אין צוייַצמערטן גאַנג.

דאָס ווייב, וועלכע האָט זיך געפּאָרעט אין קיך־ווינקעלע— אַ מעטער פון דער מאַשין—ביים צוגרייטן מיטאָג, האָט אויסגע־דרייט איר פּנימל, וואָס איז געווען קליין ווי ביי אַ קינד און פאַרזאָרגט ווי ביי אַ באָבען, צום ברייטן אייזערנעם בעט, ווו ס׳איז געזעסן איר דייטשער קוזין, דער פּליט דאָקטאָר קורט וואַלדע.

— יאָ...— האָט זי אָפּגעזיפצט—אינגע זעמיר שוין איינמאָל באַקלעפּט מיט האָניק, פון אַלע זייטן באַקלעפּט! און די בינען— די בינען טשעפּען זיך צו אינגע... דאָס איז די פּאָלנע וואַרהייט, אמת, קוזין?

דער דאָקטאָר זיצט איינגעהויקערט און באַגייט העמדער, גאַטקעס מיט קנעפּלעך. דאָס גראָע טאָג־ליכט ליגט ווי אַ שימל אויף די ווענט, אויף דער וועש. דאָס אייזערנע קאַפּעליי פון דער ניי־מאַשין פּרעסט אויף דעם היציקן טומל פון דרויסן.

דאָקטאָר קורט וואַלדע שווייגט פאַרעקשנט, און אפשר פון

פאַרצווייפלונג. זיינע אויגן גלאַנצן נישט מער—צוויי קיילעכלעך סאַזשע — ס׳קורטשעט זיך אין זיי אַ פּחד... זיין באַוואַקסן פּנים גיט קאָנוווּלסיוו אַ ציטער פון מאָל צו מאָל, ווערט באַלאַגערט מיט קנייטשן, און פון יעדן קנייטש שרייט די איינזאַמקייט, שרייט אַ געבעט — און ווידער פאַרציט זיך דאָס פּנים מיט אַ געלן גליווער.

פון גאַנצן טומל באַנעמט דער דאָקטאָר בלויז דעם וויגנ־דיקן גאַנג פון וועק־זייגער, וואָס שטייט אויפן קאַמין. און, אַז די שעהן ווערן פינסטער, גיט זיך ד״ר וואַלדע אַ הויב אויף, ציט אויס אַ האַנט, כאַפּט אָן די קליאַמקע—און ער טראָגט זיך אַוועק איבער די בעלווילער געסלעך. ער הערט נישט דעם אַרום, פילט נישט דאָס גריזשענדיקע האַרבסט־רעגנדל.

אָט זיצט ער שוין ביי אַ ווינקלדיק טישעלע אין „קאַפע לאַזאַר״.

מען שטעלט פאַר אים אַנידער אַ היימישן טעלער קרופּניק, און ער עסט געלאַסן, אָן אַפּעטיט, ער הערט זיך איין צו עפּעס אַן אינערלעכן שמועס:

— פינף און צוואַנציק יאָר ביסטו פונדערהיים, פון קוזמיר...

— און וואָס האָסטו אויפגעטון מיט דיין אנטלויפן? די פרעמדע, די שטאַרקע האָבן דיך פאַרטריבן,—צו דיינע אייגענע קאָנסטו שוין נישט צוריקגיין...

עמיצער הויבט אים אויף, עמיצער טראָגט אים שוין ווידער איבער די באַרגיקע בעלווילער געסלעך. דאָס גריזשענדיקע רעגנדל יאָגט אים נאָך. פון ערגעץ אַ באַלויכטענער שענק לאַכט אַרויס אַ פרויען־שטימע, זי לאַכט הייס... זי האָט אויך זיכער ווייכע אָרעמס, ווייסע... און אַ מוטערלעך־אויפגעגאַנגענע ברוסט—ווי ווער? ווי זיין אירמאַ?... און וואָס טוט זי איצט, אירמאַ? אַ ריינע אַריערין, אָפּגעלעבט מיט אים, דעם ייד, צוועלף יאָר און נישט געוואָלט עמיגרירן: „מיר, דייטשן, מיר האָבן דאָך אונדזער היים!״ ניין, אַזוי האָט זי נישט געקאָנט זאָגן! — און אפשר האָט זי אים קיינמאָל נישט ליב געהאַט?... אָבער פאַרוואָס האָט ער חתונה געהאַט דווקא מיט אירמאַן — ווייל ער האָט

געוואָלט פון זיך אָפּטרייסלען דעם יידישן שטויב, אינגאַנצן אָפּטרייסלען, און אריינגיין מיט אַן אויפגעהויבענעם קאָפּ אין דער וויסנשאַפט-וועלט?... און אין וועלכן גייסט וועט דערצויגן ווערן זייער קינד, דאָרט ביי דער מוטער?...

דאָס האָטעלעכל.

אָט האַלט ער שוין דעם קאַלטן שליסל, אָט הויבט ער זיך איבער שמאָלע, קרומע טרעפּ—די טיר, זיין צימערל. ער לאָזט זיך אַראָפּ אויפן געלעגער, די האַנט געפינט אַ סיגאַרעט, ער פאַרויכערט.

דאָ איז גוט. ס'איז פינסטער. דאָ איז פאַראַן שטילקייט, אַ שטילקייט, וואָס שטייגט ווי רוישלאָזע כוואַליעס און פאַרגיסט דעם מוח, די גלידער — —

אָבער דאָס רעגנדל דערלאָזט נישט דעם שלאָף, דאָס רעגנדל קלאַפּט אין די שויבן... קלאַפּט צו ערשט שוואַך, ווי ס'וואָלט אָפּגעוואַרט אַן ענטפער... ער הערט זיך אַ ווײַלע איין... און באַלד נעמט עס קלאַפּן שטאַרקער, הילכיקער. און מיטאַמאָל דערזען דעם דאָקטאָרס אויגן — קראַטן, דאָס פענסטער איז מיט קראַטן! און די קלעפּ—פון וועלכער זייט וואַנט קומט דער סיגנאַל?!...

זיינע ליפּן ציילן: איינס... איינס—צוויי—דריי, פויזע... איינס—צוויי...

פאַרוואָס איז פּלוצלינג שטיל געוואָרן?

און וואָס זענען די טריט, וואָס מ'הערט, די שווערע, אָפּגעשפּאָלטענע טריט?

ערגעץ קלימפּערן שליסלען — מ'גייט?! צו וועמען?

טריט—באַפּעלערישע און געקלימפּער פון אייזן... פון אייזן..

גאָט, פאַרטויב די געהירן! טרוקן אויס דאָס לעצטע ביסל בענקשאַפט!... דאָס האַרץ, די געדאַנקען וועלן שוין די רעשט פאַרפייניקן!...

אַה! די טריט דערווייטערן זיך... דערווייטערן זיך! נישט נאָך אים זענען זיי געקומען!

און טאַקע אַזוי, וואָס קאָן מען האָבן צום ד"ר קורט וואַלדע? געאַרבעט אין ברעסלויער קליניק פאַר גייסטיק-קראַנקע,

געווען אַ תּלמיד פון אדלערן, אָנגעשריבן עטלעכע ווערק וועגן גאונות ביי קינדער.—הייסט דאָס פּאָליטיק געטריבן? קען מען דאָס באַצייכענען אַלס: מלוכה-פּאַראַט?

שוין ווייטער... די טריט! זיי דערנענטערן זיך! זיי קומען צו זיין טיר! —

ד״ר קורט וואַלדע שפּרינגט אויף, פאַרשטעקט זיך צווישן בעט און די וואַנט.

— אַרויס, הענקער! אַרויס!!

— אָך, אַנטשולדיקט, כ׳האָב איין איבערגעשראָקן... — פאַרענטפּערט זיך די האָטעל-דינסט. זי האָט פאַר אים אַ בריוו.

ער הערט נאָך אַלץ די טריט, דעם געקלימפּער פון אייזן... פון אייזן... ער אָטעמט שווער, האַסטיק, ווישט אַרום דעם שווייס פון שטערן.

די פינסטערניש טוט זיך אָפּ פון זיינע אויגן — דאָס האָט די דינסט אַ דרוק געטון ביים עלעקטרישן קנעפּל.

— כ׳האָב געמיינט, אַז דאָס לעמפּל איז קאַליע... — שמייכלט זי און ווינטשט דעם מ׳סיע דאָקטאָר אַ גוטע נאַכט.

און ווען די טיר פאַרמאַכט זיך, דערפילט דער דאָקטאָר דעם ריח פון איר קול, ס׳שמעקט מיט וואַרעם לייב, מיט מאַמע. און פון בריוו טראָגט זיך אויך אַ וואַרעמקייט... דער בריוו איז פון דייטשלאַנד. פון אירמאַ׳ן! יאָ, ער האָט געפילט, אַז זי, אירמאַ, איז נישט געוואָרן קיין אַנדערע, זי האָט נישט געקאָנט ווערן אַנדערש! צו גייסטרייך איז זי. צו הויך שטייט זי איבער די אַלע טאָג-טעאָריעס. און מאָרגן, אָדער איבערמאָרגן וועט זיך אַלע ווידער באַגעגענען...

„מיין ליבער פריינט וואַלדע״.

ניין, נישט איר סטיל, נישט אירמאַ׳ס כתב!

אַ פּראַקטיקער ווינט פאַרוויקלט זיך אַרום אים...

דאָס רעגנדל קלאַפּט אין די שויבן, ווי פינגער פון אַ היימלאָזן...

„מיין ליבער פריינט וואַלדע!

ענדלעך האָבן זיי מיך באַפרייט. אָבער כ׳קען שוין נישט

זיין פריי: דער שאָטן פון קאָנצענטראַציע־לאַגער יאָגט מיר נאָך. כ'האָב נישט מער קיין טאָג און נישט קיין נאַכט. מיינע גע־דאַנקען זענען נישט מיין; אָפּטמאָל דערפיל איך די אָפּגעטעמפּט־קייט פון מיין האַרץ, ווי דער ביטערער סם פאַרגיסט עס... אוי, כ'האָב מורא דאָס פאַר די ליפּן צו ברענגען: דאָס מענטש־לעכע הויבט מיר אָן פרעמד ווערן, פרעמד...

מיינע אייגענע זענען זיך צעלאָפן, אָדער זענען גע־היימניספול פאַרשוווּנדן. אַלע מיינע מאַנוסקריפּטן האָט מען פאַרכאַפּט, פאַרברענט, צוואַנציק יאָר געאַרבעט, אין דער טיף געגראָבן, געוואָלט איבעראַשן די וועלט מיט אַ נייעם סיסטעם... ס'איז מיר שווער, שווער איז מיר דאָס אַלץ אַרויסצושרייבן.

דער קאָפּ ווערט מיר צעשפּרונגען. ביינאַכט הער איך כסדר געשרייען; בייטאָג, טאָמער קוק איך צו לאַנג אויף עפּעס אַ געגנשטאַנד — ווערט דערפון אַ שטריק, אָדער אַ האַק, אָדער אַ מענטש אָן אַ קאָפּ...

הערסט, קורט, דו ווייסט דאָך אויף זיכער דעם באַטייט פון אַזעלכע וויזיעס! יאָ, איינס בין איך אַצינד געוואָר געוואָרן, אַצינד ביים שוועל פון מיין זעכציקסטן יאָר: אַז מיר אַלע האָבן געלעבט אין אַ טעות, אונדזער גאַנץ לעבן איז געווען אַ טראַגישער טעות!

און אַ פאַראַט!

אַ טעות דערמיט, וואָס מיר האָבן זיך אָפּגעצוימט — ווי מיט שטעכיקן דראָט אָפּגעצוימט — אין אונדזערע לאַבאָראַטאָריעס, אין די קאַבינעטן. דאָרט האָבן מיר געזוכט דעם מענטש, דאָרטן האָבן מיר געוואָלט פאָרמירן זיין שכל. אָבער דעם אמתן, דעם לעבעדיק מענטשן — דאָס פאָלק — האָבן מיר איבערגעלאָזט אונטערן אויפזיכט פון פאַרטיי־דעמאַגאָגן און אויסוואורפן.

דעם פאַראַט זענען מיר באַגאַנגען — קעגן זיך אַליין. מיר האָבן זיך געלאָזט איינוויגן פון די הילצערנע פראַזן וועגן „אונטערגאַנג דעם יודנטומס". ווי אַלס אַן אָפּגעשטאַנענעם, כמעט ווילדן עלעמענט האָבן מיר באַטראַכט דעם „אָסט־יודע" און נישט איינמאָל האָט אַן אונדזעריקער, צוליב נעבעכדיקער

קאריערע, מיטגעהאָלפן אין דעם אַנטיסעמיטישן טעראָר! מיט אונדזערע קינדער האָבן מיר געלערנט די באַלאַגערונג פון טראָיע, אָבער נישט וועגן דער צעשטערונג פון יהודה. זיי האָבן שטודירט די אַרטור-לעגענדעס און נישט געוווּסט פון הלויס געזאַנגען. פאַרוואָס האָבן אונדזערע דיכטער נישט געוואָלט דערזען די יידישע פאַוסט-געשטאַלט?

שוין זייענדיק אויף דער פריי, האָב איך זיך געפרעגט: אַלס וואָס האָב איך מער געליטן אין קאָנצענטראַציע-לאַגער — אַלס מענטש, צי אַלס ייד?

קורט, וואָס פון אונדז איז געוואָרן! וואָס מיט אונדז האָט אַלץ געקענט געשען!..."

דאָקטאָר קורט וואַלדע האָט שוין אינגאַנצן געציטערט. דאָס שטיבל האָט זיך געוואַקלט אונטער אים. ס'איז געוואָרן אַ פינסטערניש פון עלעקטרישן לאָמפּל, פון די ווענט... אין יעדן ווינקעלע האָט ווער אַנדערש אַרויסגעלייענט שטיקער בריוו...

דאָס געלעכער האָט אים אַראָפּגעוואָרפן פון זיך.

ער האָט גענומען לויפן, אײַנגעמישט זיך מיטן טומל פון גאַסן, פון די בולוואַרן, שטיין געבליבן בײַ יעדער גרעסערער קאַפע. דאָס ליכט האָט אים אויפגערעגט, מענטשלעך לשון האָט אים געררייצט. איז ער אַראָפּ צו די פאַרטונקלטע סען-ברעגעס. דער ווינט האָט זיך געהוידעט אויף די נאַקעטע ביימער, געלאַכט: „מיר, דייטשן, מיר האָבן אונדזער היים!... און וואָס פאַר אַ דערציִונג וועט דאָרט קריגן דיין קינד?.."

דאָס גריזשנדיקע רעגנדל איז געוואָרן שאַרפער; די פינסטערניש האָט זיך געגראָבן... אַ קול איז אַרויסגעשווומען פון ערגעץ-ווו, אַ קול, א תּנות-ניגון וואָס האָט אָפּגערעדט זיך דאָס ביטערע הארץ... און באַלד ווערט דאָס קול פאַרוואַנדלט אין אַ געשריי, אין אַ יללה: מיין זון! מיין איינציק קינד, קום צו מיר — וווּ לויפסטו?!

און די נאַכט שלינגט מיטאַמאָל איין דעם ווינט, דאָס יאָמערלעכע קול, די נאַקעטע ביימער — — — — — — — — — — —

די גלאָקן פון נאָטר-דאַם וויינען אַרויס הויך און אימהדיק...

....

פּ אָ ל

פּאָל — אַ נייניעריקער, האָט אַן אַלטן בליק אין די אויגן, נישט־קינדישע, שפּיציק־אָנגעברוגזטע ליפּן און אויסגעצויגענע בלאַסע בעקלעך.

די מאַמע זאָגט ביי יעדער געלעגנהייט:

— אַזאַ גרויסער יינג, ווי דו!...

פּאָלס מאַמע האַנדלט מיט געבעקס, וואָס זי צעטראָגט איבער יידישע עמיגראַנטן־וואַרשטאַטלעך אינדערפרי און פאַרנאַכטלעך. מיטאָג־צייט כאַפּט זי זיך אַריין אין אַ שפּייז־געוועלבל אויפן בעלוויל און איר פאַרשעמט קול שאַרט זיך אַריין צווישן קנים־געטומל: „אַ פרישינק בייגעלע?... אַ שטיקעלע קעז־קיכל?"

דעריבער, ווי פרי פּאָל כאַפּט זיך נישט אויף, טרעפט ער שוין נישט די מאַמען.

מיט אַ סך, אַ סך טעג צוריק, איידער זי האָט אָנגעהויבן האַנדלען מיט די „גוטע זאַכן", אָט זי אים געפּלעגט אויפוועקן מיט אַ קוש אין די אויגן, און ווען זי האָט אים דערלאַנגט דאָס גלאָז קאַווע, איז פון אויבן שטענדיק אַרומגעשווומען אַ „פּעלך"... היינט איז גאָר אַנדערש: דער טאַטע גייט נישט מער צו דער אַרבעט, און כמעט יעדן פרימאָרגן לויפט־אויס די קאַווע אויפן גאַז, דער גאַנצער „פּעלך" גייט פאַרלוירן... אַז דער טאַטע האַלט שטענדיק אינמיטן רוימען, איז דען אַ וווּנדער? אָבער אונט רצויאָגן פּאָלן — דאָס פאַרגעסט ער נישט! אַלע פּאָר מינוט וואַרפט ער אַ בליק צום זייגער, און צום זון:

— ווערסט פאַרשפּעטיקן, זאָג איך!

און ווען דער קלײנער האָט שוין די שול־טעקע אונטער׳ן אָרעם:

— וואַלגער זיך נישט אַרום אין די גאַסן!

דאָך האָט פּאָל ליב דעם טאַטן. ער האָט ליב צו קוקן אויף זײַנע שוואַרצע באַהאָרטע הענט מיט די גראָבע אָדערן; ער האָט ליב צו באַרירן מיט זײַן גלאַטיק געזיכטל דעם טאַטנס האַרט פּנים און פאַרקנײטשן בשעת־מעשה די בלאָסע ליפּלעך אויף אַ ווײטיק־לעך שמײכעלע:

— אײַ... עס שטעכט...

מי פאַרגעניגן באַטראַכט ער דעם טאַטן, ווי זײַנס אַ קינד:

— זאָג, פּאַפּאַ, אַוווּ טוט דיר ווײ?

דעם טאַטנס אָרעמס הילן אײַן דעם זונס קעפּל.

— ווער האָט דיר דאָס געזאָגט, אַז כ׳בין קראַנק?...

— פאַרוואָסזשע אַרבעט נישט דער פּאַפּאַ?

— אַמאָל, אַז כ׳האָב נישט געאַרבעט, בין איך טאַקע נישט געזונט געווען, נאָר הײַנט...

דעם טאַטנס קול איז ווי אָנגעזאַפּט מיט שטויב, קריכט שווער, ווי ס׳וואָלט זיך באַקלאָגט.

פּאָלן איז זײער שווער צו פאַרשטײן די רייד, און אַ טרויער נעמט אים אַרום אויפן טאַטן, עפּעס שטיקט אים אַזוי...

— פּאַפּאַ, ווען וועל איך שוין זײַן אַ גרויסער?

זײַן גלאַט געזיכטל טוליעט ער צום טאַטנס האַרטן פּנים און אַזוי ווי דער טאַטע, שווײַגט ער לאַנג, שווײַגט ער ערנסט.

פאַרנאַכט, ווען פּאָל פאַרטיקט זיך אָפּ מיט די לעקציעס, לויפט ער אַקעגן דער מאַמען. אין גאַס שטעלט ער זיך נישט אָפּ מיט קײנעם פון זײַנע חברים, צומאָל אַ רײַך־באַלויכטן שויפענסטער מיט שפּילצײַג ליגט אים דעמאָלט נישט אין זינען.

די מאַמע שטײט ווי געוויינלעך פאַר אַ ייִדישער קאַפע, מיט עטלעכע איבערגעבליבענע געבעקסן אין קײשל. שוין פונ-

דערווייכנס זעט פּאָל, ווי זי שטופּט איר סחורה יעדן פאַר־בייגייער. נאָר קיינער האָט נישט קיין צייט, זיי לויפן, לאַכן, שמועסן איינער מיטן אַנדערן, קוקן אויף פאָטאָגראַפיעס אין צייטונגען.—פאָלן דאַכט זיך אויס צו הערן זיין מאַמעס בעטנדיק קול... ס׳באַפאַלט אים אַ כעס צו די אַלע גלייכגילטיקע דורכגייער... מיט איין שפרונג האַלט ער שוין דאָס קיישל מיטן געבעקס.

— קום אַהיים, מאַמאַ, ביסט מיד!

ביים אַנבליק פון קינד פאַרשווינדט איר מידקייט. ער איז דער אויסלייזער פון איר פאַרזאָרגונג; די האַרטע קאַנטן פון איר פּנים ווערן פאַרווייכט פון מאַמע־פרייד... זי הילט אים איין אין אירע אָרעמס, ווי אין שאַלן.

— ני... קלויב דיר עפּעס אויס פון קיישל. האָסט עס, דאַכט זיך, נישט פיינט?...

אָבער אַצינד, טראַכט פּאָל וועגן די נייע הייזלעך, וואָס מ׳האָט אים צוגעזאָגט אויפן פרילינג. אַ קיכל באַדייט אַ פראַנק— און אַ פראַנק איז דאָך אַ שאָד! און ער זאָגט:

— קום שוין אַהיים, מאַ!

— און דאָס?—ווייזט זי אויפן איבערגעבליבענעם געבעקס— מאָרגן ׳עלעך עס דאַרפן פאַרקויפן פאַר העלפט געלט.

— טאָ גיי דערווייל צוגרייטן ס׳עסן, מאַמע, און רו דיר אָפּ די פיס...

און פּאָל גייט פון קאַפע צו קאַפע, שטעלט זיך אַוועק פאַר די דאָמינאָ־און בילאַרד־ פּילער. פאַרשטעקט זיך צווישן די מענטשן־רעדלעך—זיינע בלאַסע בעקלעך נעמען אויס, יידן קויפן מער אויס רחמנות, איידער צוליב אַ קיי.

גיך יאָגן זיינע פיסלעך אַהיים. איין האַנט טראָגט דאָס ליידיקע קיישל, איין האַנט ליגט אין דער קעשענקע, וווּ די מטבעות קוועלן אַרום... זיין האַרץ פויקט צו, פויקט צו... און די אָנגעצונדענע לאַמטערן איילן פאָרויס: „מאַכטס אַ וועג! מאַכטס אַ וועג!״

פּאָל ווערט אַמשפּעטסטן אַנטשלאָפן. אין דער געדיכטער פינסטערניש פון שטיבל גראָבט זיך דער מאַמעס פאַרנאַטערטער

אָטעם... אויף זיין געלעגער באַוועגט זיך דער טאַטע אָן אַן אויפהער: פריִער, ביים טיש, האָט ער אויפגעוויקלט אַ פּלאַן— אָפּקויפן אַן איבערגעזעצטע מאַשין, וועט ער פּרובירן אַהיים-בעמען עפּעס געניייעכץ. נו, און אויסלערנען זיך אומצוגיין מיט דער מאַשין?—דאָס זאָל שוין זיין זיין לעצטע זאָרג!

פּאָלס געדאַנק איז אויך מיט עפּעס פאַרנומען: קאָן דאָך דער פּאַפּאַ פאָרן אין אַן אַנדער לאַנד אַריין, וווּ ס׳איז דאָ אַרבעט פאַר אַלע מענטשן גלייך...

די שול-חברים האָבן אַ צונאָמען פאַר פּאָלן: „פּיפּי“ — קליינטשיק מיידעלע. זיי רופן אים אַזוי, ווייל כמעט קיינמאָל שפּילט ער זיך נישט מיט זיי, און דעם דאָנערשטיק-טאָג, ווען מ׳איז פריי פון שול, און קינדער גייען געוויינלעך אין קינאָ אַריין—טרעפט מען אים אויך נישט.

— באָנזשור, פּיפּי! — באַגעגנט מען אים, ווען ער באַווייזט זיך אויפן שול-הויף.

פּאָל שעמט זיך מיט דעם צונאָמען, ס׳טוט אים וויי... גרויסט ער זיך אין די חברימס אויגן:

— נאָך אַ פּאָר מאָנאַטן און כ׳וועל פאַרלאָזן דעם „עקאָל“ (שולע), כ׳וועל גיין אַרבעטן אין אַ פאַבריק! אַלע וואָך וועל איך אַהיימברענגען געלט...

— און דיין פּאַפּאַ, וואָס טוט? — פרעגט מען אים שוין זייער ערנסט.

— ער איז אַרבעטלאָז.

— פאַרוואָס?

— ווייל... ווייל ר׳איז אַן אויסלענדער...

— האָט ער שוין איינמאָל מזל! — שפּרינגט ווער פון די קינדער אַרויס—וועט ער דאָך נישט באַדאַרפן גיין אין קריג אַריין!

— דו — אויך נישט, הע, פּאָל?

דער קרייז אַרום פּאָלן ווערט ענגער. אויגן — ערנסטע, וואָס באַדויערן, פילן מיט, הענגען זיך אָן אויף אים.

— אָבער מיר!... — פּלאַצט אויף אַ געשריי פון צופיל פרייד — מיר וועלן אַלע ווי איינער גיין שלאָגן דעם „באָש״ (אַ זידל־וואָרט אויף דייטשן).

— איכ׳ל זיין אַן אוויאַטער!

— און איך וועל מאַכן אַזעלכע גאַזן!...

— פּאָל, דו וועסט נישט גיין פאַרטיידיקן דיין פאָטערלאַנד!

אַ צעמישטער שטייט פּאָל צווישן די אַלע העלדן. ער קען זיך בלויז באַרימען מיט איינס: „כ׳וועל גיין אַרבעטן אין אַ פאַבריק!״

און ווען ער קומט אַהיים, פרעגט ער:

— פּאַפּאַ, וועלכעס איז מיין פאָטערלאַנד?

די פלוצימדיקייט פון דער פראַגע צעטומלט דעם פאָטער. מאָדנע, ער דער עטלעכע און דרייסיקיעריקער האָט זיך נאָך קיינמאָל נישט פאַרטראַכט וועגן דעם. אינעם לאַנד, וווּ זיינע עלטער־עלטערן זענען געבוירן געוואָרן און וווּ ער אַליין איז געוואַקסן, האָט מען אים געהאַלטן פאַר אַ פרעמדן, אָנגעיאָגט אויף אים כלערליי גזוצן, אים געטריבן מיט פּאָגראָמען... איז ער געלאָפן איבער גרענעצן, אויפצוזוכן אַ ווינקעלע „היים״. ער קאָן פונקט אַזוי לויפן קיין אַמעריקע, אַרגענטינע, צי גאָר קיין אויסטראַליע...

פון טאַטן קריגט פּאָל נישט קיין ענטפער. קומט ער צו דער מאַמען.

די מאַמע איז פאַרטון אין קיכל, זי גרייט צו דעם מיטאָג אויף מאָרגן.

— האָסט שוין נישט, זע איך, אין וואָס אַריינצוקלערן, ווי׳סט שוין אפשר נעמען אַ ביקס און אויסשיסן די וועלט?... גרויסער יינג! נעם ליבערשט די בערשט און קער אויס.

אין שולע דערפילט פּאָל די מחוצה צווישן אים און זיינע חברימלעך אויף שריט און טריט. טײלמאָל, ביים שפּילן זיך, פאַרלירט ער אַ וואָרט אין יידיש.

— וואָס?... — ווערט אַ געלעכטער — וואָס איז דאָס — כינעזיש?...

און שפּילן שפּילט ער זיך אויך אַנדערש ווי זיי: אומ־געלומפּערט אין די באַוועגונגען, ס׳קול—אַלט, פאַרהויכט, דאָס געלעכטער איז ווי געמאַכט, כּדי נישט אָפּצושטיין פון די אַנדערע, לאַכט ער.

— בלייבסט?... — לייגט מען אים פאָר מיט אַ סך אָנצו־הערענישן אויף קונדסערייען, אַרויסגייענדיק פון שולע.

אָבער דער טאַטע האָט דאָך אָנגעזאָגט: „וואַלגער זיך נישט אַרום אין די גאַסן!" און פאָל ווייסט, אַז שיך דאַרף מען שוינען.

און אינדערהיים וואַרט דאָך אויף אים אַרבעט: די קאַר־טאָפל אָפּשיילן—דער טאַטע שיילט צו גראָב! און אונטערהייצן דאָס קעכל, וואָרום דער טאַטע מוז האָבן שטיקלעך קין אויף צו מאַכן פייער. פאָל קען איינהייצן מיט צוויי ברעקלעך האָלץ־קויל—און ס׳פלאַקערט!

פאָל האָט פיינט דעם ווינטער. נאָר עס רעגנט! דעם טאַטן טוען די פיס ווי און עס שטעכט אים אין די זייטן. פון איר האַנדל קומט אַהיים די מאַמע אַ דורכגענעצטע. זי הוסט אַ סך, און וואָך ביי וואָך שטעלט איר באַנקעס די יידישע שכנה. גלייך ווי זי קומט אַהיים, די מאַמע, צעלייגט זי דאָס אָנגע־טועכץ אויף אַ בענקל און פאַרקריכט אין בעט אַריין. ווי מ׳זאָל איר נישט אָנרירן, וויי טיקט זי. אין ו אַנדל גייט עס נישט — קאָנקורענטן האָבן זיך געיאָוועט פון אַלע זייטן, געק מען צו לויפן פון היטלער־לאַנד... די כּוחות קאַפּיען אויס, און איידער אַזאַ פינסטער לעבן...

אירע שטילע קרעכצן ווערגן דעם טאַטן... ס׳איז איבּ אַ חרפּה, וואָס ער, דער מאַן, איז געפאַלן צו לאַסט זיין פרוי...

פאָל קאָן זיך נישט קיין אָרט געפינען. די שטילקייט, די אָנגעצויגענע שטילקייט מאַטערט אים... ס׳ווילט זיך אים שטאַרק אַרויסוויינען, וויינען פאַרן טאַטן, פאַר דער מאַמען, וויינען פאַר זיין אייגענער אומבאַהאָלפנקייט...

אָבער ער שעמט זיך...

די מאַמע רופט דאָך אים נישט אַנדערש, ווי: „גרויסער יינגל!"

* * *

דערפֿאַר האָט פֿאָל אַזוי ליב דעם זונטיק. אין דעם טאָג איז ער שוין אויף זיכער אַ „גרויסער".

די מאַמע רוט אין בעט פֿון דער וואָך אַרבעט, בלויז דעם מיטאָג צוגרייטן כאַפּט זי זיך אַראָפּ.

אויך דער טאַטע נוצט אויס דעם טאָג און בעט דעם שכן, ער זאָל אים גוט איינרייבן די פּלייצעס.

איינער אַליין דרייט זיך פֿאָל אַרום איבער דער שטוב, היט אָפּ ס'פֿייער אין אייוועלע, קאָכט אויף טיי, און ווען ער גייט אָנצאַפּן אַ ביסל וואַסער צום קראַן אויף די טרעפּ, געדענקט ער אָנצוטאָן דאָס וואָלענע שאַליקל.

קוועלט די מאַמע פֿון זינדעלע — איר גאַנץ פֿאַרמעגן — און הילט אים איין אין אירע וואַרעמע אָרעמס. דער מאַמעשיס קישן זענען זיס,—פֿאָל פֿאַרמאַכט די אויגן און גיט זיך אונטער אירע צערטלערייען: אַ וועלט שווימט אים אַנטקעגן אויף אַ זילבערן שיפֿעלע, באַהאָנגען מיט מיליאָנען־מיליאָנען פֿייערלעך פֿון געלע קאָלירן... דער מאַמעס קישן זענען טראָפּנס האָניק אויף זייגע שפּיציק־אָנגעברוגזטע ליפּלעך... אַזוי קליין ווערט ער אין אירע אָרעמס און אויסגעהוילט פֿון רעאַלן לעבן, ווי אַ ניי־געבוירענער...

— מאַ, דערציילסט מיר קיינמאָל נישט קיין מעשהלע!...— מאָנט ער.

און זי — זי ליגט, ווי אַ קינפּעטאָרן זאַט פֿון מוטער־פֿרייד און פֿול מיט ווונטש פֿאַרן נייעם מענטש...

— מאַ... דערצייל...

זי וואַכט אויף: אַ הימל אָנגעשוואָלן מיט וואַסער קוקט אַריין... זי וואָלט באַדאַרפֿט קויפֿן אַ פּאַראַסאָל... אין דער לינקער זייט פּלייצע שטעכט איר מער ווי אין דער רעכטער... ווי ער זעט שוין אויס, דער מאַן!... און דער קליינער יינגל, אַ קלאָג איז צו נ'אי"ר קאָפּ!

זי האָט דערהערט:

— מאַ, דערציילסט מיר קיינמאָל נישט קיין מעשהלע!..

— אוי, טייער קינד, לאָמיך כאַפּן אַ דזשים.. מאָרגן איז שוין ווידער מאָנטיק.

איבער דער שטוב ליגט אויסגעשפּרייט אַ גראָע שטילקייט. דאָס אָנגעווייטיקטע אָטעמען פון טאַטן, דאָס פאַרמאַטערטע אָטעמען פון דער מאַמען טרעפן זיך צונויף, בלייבן ערגעץ זיצן אינ־דערלופטן און האָבן טענות צו דער וועלט...

פאָל קריכט אַריין אין טאַטנס שיך, אין די לאַנגע הויזן, פאַרוואַ־פט דעם טאַטנס בינדצ אַ־ום זיין דאַר, נאַקעט העדלזל, טוט אָן דעם טאַטנס קאַפּעלוש אויפן שטעקן פון דער באַרשט און פאַרנייגט זיך פאַר אים:

— באָנזשור מ׳סיע! כ׳בין אַ „שאָמער״ (אַרבעטלאָזער), איך האָב אַ פרוי מיט אַ קינד... צי האָט איר נישט פאַר מיר אַ פּאָסטן? כ׳בין זייער אַ גיטער פאַכמאַן, איר וועט זען...

דאָ מאַכט פאָל נאָך דאָס שווערע קול פון סטרוזש:

— ווער זענט איר? — פרעגט דער באַרשט־שטעקן — אַן אויסלענדער? — איז האָב איך נישט פאַר אייך קיין אַרבעט!

פאָל, בעטנדיק:

— אָבער איך מוז דאָך עסן! אַ׳ נישט קען איך דאָך שטאַרבן.

דער באַרשט־שטעקן, שטרענג:

— גיי דיר אין דיין לאַנד אַריין!

— אָבער אין מיין לאַנד האָב איך דאָך אויך נישט קיין אַרבעט.

דער באַרשט־שטעקן, מיט אַ געשריי:

— גייסט אַוועק — אַ׳ נישט רוף איך אַ פּאָליציאַנט!

פאָל פאַרבײַלט די הענטלעך, זיינע אייגלעך כעסן זיך אָן.

— דו, הונט מיט אויערן, נאַ! — שליידערט ער אים אַ שוך אין בעט וועקט זיך דער טאַטע:

— ווער איז דאָרט?

— גאָרנישט, פּאַפּאַ, איך בין עס...

* *
*

נאָכן מיטאָג קומען געוויינלעך צוגיין די איינציק-נאָענטע לאַנדסלייט: מ׳סיע טוביה מיט זיין ווייבל.

פאַל האָט ליב מ׳סיע טוביהן און מ׳סיע טוביה האָט ליב פאָלן: ער הויבט אים אויף ביזן סופיט, לאָזט אים אַראָפּ אויף זיינע אַקסלען און זינגט אונטער:

— אַ שעפּסעלע, אַ שעפּסעלע צו פאַרקויפן —

ער מיאַוטשעט, ער בילט, קריכט אויף אַלע פיר און זייער ביידנס געלעכטער שפּרינגט איבער דער שטוב, ווי באַלעמלעך, שטעקט אַלעמען אָן מיט אַ הייטערקייט. ביז ריוועלע, וועלכע לאַכט קיינמאָל נישט—אירע קראַנקהאַפט-פאַרשנירטע ליפּן קנייטשן אויס אַ קוים-קוים שמייכעלע—רופט זיך אָן:

— טוביהלע, ׳עסט שוין האָבן געננג זיך נאַריש געמאַכט!

דעם מאַנס שטיפעריש-אָנגעבלאָזענע טשופרינע, זיין ברייט פּנים, וואָס קוועלט מ׳ט טאַטע׳פרייד (צום פרעמדן קינד!) מאַכט בלוטיקן איר עקרה׳וווּנד...

דעמאָלט גייט מ׳סיע טוביה צוריק אריין אין זיינע פּערציק אומעטיקע יאָרן.

די לאַנדסלייט טרינקען אויס צו עטלעכע גלעזער טיי, מ׳טוישט זיך אויס מיט נייעסן פון דער „היים״, וועגן באַקאַנטע, וואָס ווילן קומען צו פאָרן; וועגן קרובים, וואָס האָבן זיך איינ־געערדט, אַז מ׳שאַרט דאָ גאָלד אין די גאַסן...

דער טאַטע נעמט אַראָפּ פון שענקל דעם גראַמאַפאָן, שטעלט אָן אַן אַלט יידיש לידל, וואָס צינדט אָן אין די מענטשן אַ בענקשאַפט נאָך די ווייטע היימישע ערדן, ווו זייער ווינעלע איז געשטאַנען...

פון יענער זייט פענסטער ליגן די בעלווילער געסלעך אנטשטומט נאָך דער וואָכעדיקער האָרעוואַניע. און אין שטוב ליגט אויסגעשפּרייט די זונטיק-רו און האָרכט זיך איין, וואָס די מענער דערציילן: פון די צייטן, ווען זיי זענען געווען אויף דער לער און געפּלעגט אריינכאַפּן פּעטש, ווייל ס׳האָט זיך זיי

פאַרגלוסט איינצושפּאַנען צוויי פליגן אין איין שטרוי... די פרויען, ווידער זענען שוין ביי צוועלף יאָר געווען „מאַמעס“ מיט אַלע פּיטשעווקעס: געניאַנטשעט דעם מייסטערס פיר־פינף קינדערלעך, געקאָכט סאַגאַנעס עסן און געוואַשן פּאָדלאָגעס.

ביסלעכווייז שאַרט זיך דער זונטיק אַרויס פון שטיבל און די נאַכט, אַ וואָך דיק־שווערע, דעקט צו די מענטשן, ווי מיט אַן ערדענער שטאַרק.

— טיען! — הויבט זיך מיטאַמאָל אויף מ׳סיע טוביה — מ׳דאַרף דאָך שוין ווייטער לויפן צו דער „מוליאַרקע“!

נאָך זייער אַוועקגיין ווערט פוסט און קאַלט. די מאַמע שלאָפט איין. דער טאַטע בלייבט זיצן אינדערפינסטער לעבן אייוועלע, אין וועלכן ס׳טליען נאָך די לעצטע פיצלעך קויל. אַ שוואַכער, רויטלעכער אָפּשיין וואַרעמט זיך אויף זיין שויס.

אַ דינטשיק רעגנדל קלאַפּט אין די שויבן ערגעץ־ווו ווײנט אַ קאַץ ביי אַ פאַרמאַכטער טיר. אַ לאַנגער רוף פון אַ לאָקאָ־מאָטיוו לעכערט דורך די פינסטערניש, ביז צו פּאַלס אויער.

ווּהין פאָרט איצט אַ באַן? — די באַן פאָרט זוכן דאָס לאַנד, ווו אַלע טאַטעס אַרבעטן, ווו די מאַמעס קענען שיינע מעשהלעך דערציילן.

דאָס קינד קריכט אַראָפּ פון געלעגער, צום אייוועלע לויפט עס צו.

— פּאַפּאַ, ווילסט זיך פאַרקילן...

דער טאַטע שווייגט אַזוי שווער, אַזוי אומעטיק...

איבער דער שטוב לויפט אַרום אַ קעלט. פּאָל טוליעט זיך צום פאָטער, גלעט אים מיט זיינע בעט־וואַרעמע פינגערלעך די האַרטע באַקן, און מיטאַמאָל דאַכט זיך אים, אַז דעם טאַטנס זויגן טרערן, ער ציטערט אויף.

— כ׳וויל נישט זאָלסט זיין טרויעריק! קום לאָפן!

אָן איין וואָרט לאָזט זיך דער עטלעכע־און־דרייסיק־יעריקער פירן פאַר דער האַנט פון דעם ניינ־יעריקן. פּאָל העלפט אים אויסטאָן די שיך און דעקט אים גוט איין מיט דער קאָלדרע. דערנאָך פאַרשטעקט ער זיך אַליין ביי זיין זייט.

— פּאַפּאַ, ס'קאָסט אַ סך געלט אַ מאַשין?

— פּאַפּאַ, ווען וועל איך שוין זיין אַ גרויסער?

דער טאַטע און דער זון האָבן זיך גענומען טוליען איינער צום אַנדערן.

אין די שויבן האָט געקלאַפּט דאָס דינע רעגנדל, ווי פינגער פון אַ היימלאָזן...

II

די ערשטע פרילינג-טעג האָבן אויפגעזונט.

אַ האַלב פענסטער שטייט כסדר אָפן. פרישע, שמעקעדיקע ווינטעלעך שפּרינגען אַרום איבער דער שטוב און טשעפּען מיט פאַלס צעשויבערטע בלאָנדע לעקעלעך, טשעפּען מיט די נאַסע שטיקלעך וועש, וואָס די מאַמע האָט אויף אַ שטריקל צעהאָנגען פון ווינקל צו ווינקל.

די שטוב האָט פון זיך אַראָפּגעשאָקלט דאָס אייוועלע מיט דער לאַנגער, שוואַרצער רער, די ווינטער־מלבושים אויפן הענגער איבער דער טיר. די פאָדלאָגע שיינט פון נצחון, וואָס זי האָט אָפּגעהאַלטן ביים פאַרטרייבן די פאָדעשווע־צייכנס און חנדלט זיך מיט איר קלאָר האָלץ־לייב.

אין די אויסגעפּוצטע שויבן, וועלכע שפּיגלען אָפּ דעם יום-טוב-בלאָען הימל, זעט פאַל אַרומשווומען פאַנטאַסטישע געשטאַלטן, וואָס רופן אים אין ווייטע ווייטן אַריין און זינגען אויס מעשהלעך־געזאַנגען...

און אין שטוב איז פול מיט זייף-ריחות און מיט נאַפטאַלינע. די מאַמע פאַרפּאַקט אין דער גרויסער, אָפּגעקראָכענער וואַליזע— די באַגלייטערן פון דער „היים"—די לעצטע ווינטער-שפּורן. פון אַ שטול-פּלייצע הענגט שוין אַראָפּ דעם טאַטנס זומערדיקע הויזן; אָט האָט אַ ווייס העמדעלע מיט קורצינקע אַרבעלעך זיך צעקושט מיט פאַלס שמאָלטשיקער פּלייצעלע — „שוין אַזוי לאַנג נישט געזען זיך!" און אַלס ענטפער גלעטן דעם קינדס פינגערלעך דאָס ווייכע, מיט נאַפטאַלינע שמעקעדיקע שטאָפּל...

די מאַמע האָט אויף זיך אַרויפגעצויגן אַן אַלט בלאָ קלייד און פון איר שוואַרצן גרעק אויסגעפלאָכטן צוויי לאַנגע, שווערע צעפּ. באַטראַכט זי זיך אין שאַנק-שפּיגל, מאַכט אַ טראָט אַהער, אַ טראָט—אַהין; אויף די האַרטע קאַנטן פון איר פּנים, און די פיין-טיפּענישן פון אירע אויגן האָט זיך אויסגעשפּרייט די שטילע פרייד פון אירע כלה-יאָרן...

פאַרנאַכט גנבענען אַראָפּ די ליבע ווינטעלעך אַ פּאָר שטראַלעכלעך זון פון הימל און לייגן זיי אַנידער אויפן טיש, ווי אַ בוקעטל רויטינקע פעלד-בלימעלעך.

פאָל קוקט אַרויס דורכן פענסטער. הויך איבער די דעכער טויכן אויף מעשה-געשטאַלטן אויסגעסטראָיעט אין די רייכסטע הימל-קליידער: זיי רייטן אויף ריזיקע פיש פון רעגן-בויגן קאָליר, און פּאָר זיי שווימען לייבן, וואָס טראָגן אויף זייערע פּורפּורנע ריקנס—נאַקעטע, ראָזע קינדערלעך מיט בלאָנדע לאָקן און מיט טרומייטערלעך אין מויל...

פאָל ווערט באַרוישט פון דער הימלישער מוזיק. ער געדענקט נישט מער אָן די נייע הייזעלעך, — די טיר עפנט זיך אַליין פאַר אים אויף, די פינסטערע פינף שטאָק טרעפּ זענען איין שפּרייז. די גאַס לויפט אים אַנטקעגן מיט אַ פול מויל געלעכטער. פאָל גיט זיך אַ הויב אינדערלופטן, פאַרלייגט צוויי פינגער אויף דער צונג און מיט אַ שטורמישן פייף טראָגט ער זיך אַוועק.

* *
*

צווישן די קוימענס און דעכער האָט זיך די זון יעדן טאָג צעבראָכן און אויסגעשיט איר גאָלדן פאַרמעג אין די גאַסן.

אָבער די מענטשן האָבן זיך נישט דערמיט געפריידט, זיי האָבן עס געשאָלטן. די בעלוווילער געסלעך האָבן געשוויצט, אַ דומפּיקייט איז אויפגעגאַנגען פון אַרויסגעלייגט בעטגעוואַנד צום לופטערן און פון די אָנגענומענע קאַמפּס-מיטלען קעגן פליי, קעגן וואַנצן. דער ברוק האָט געגלאַנצט מיט אַ סמאָלע-שווייס;

פֿון די לעכצנדיק-אויפֿגעריסענע פֿענסטער, ווי פֿון קראַנקע מײַלער, האָט געשפּאַרט אַ זויערקייט.

פּאָל האָט פֿאַרלוירן ס׳ביסל אַפּעטיט, די שול-פֿעריען האָבן זיך שוין געהאַט אָנגעהויבן. ער איז געגאַנגען באַגלייטן אַ קאָלעגע צו דער באַן.

— כ׳ל דיר ברענגען אַ לעבעדיק זומער-פֿייגעלע, ׳עסט זען, פּאָל!

— דו האָסט שוין געזען אַ גלי-ווערמל?

— אפשר טויזנט מאָל! בײַנאַכט, אַז ס׳איז גוט פֿינסטער, לייכט דאָס—הערסט... און דו פֿאָרסט נאָכנישט אויפֿן דאָרף?

דער רעש פֿון וואָקזאַל האָט זיך געוויקלט אַרום פּאָלן ווי שטיקער געלעכטער. זײַן האַרץ האָט אַזוי געקלאַפּט קוקנדיק אויף די מחנות קינדער, וואָס זענען אײַנגעשטיגן אין וואַגאָנען, באַהאָנגען מיט רייפֿן, מיט ראָווערן, מיט הושטאַווקעס און לאַנגע, גלאַנציקע פֿיש-פֿאַנג שטעקלעך. דאָ האָט ער זיך פֿאַר-גנבעט מיט אַ פּיסל צו אַ פּוט-באָל אין אַ רויטער שאַטקע, דאָרט האָט ער אַ קוועטש געטון אַ ראָווער-גלעקל, וואָס האָט אַ לאַך געגעבן מיט אַ סך לויטערע טענע-לעך.

— האָפּ-האָפּ! — האָבן זיך איבערגעשריגן די אָפּרייזנדע צו די בערג.

— האָפּ-דאָפּ!—האָט פּאָל זיך געסטאַרעט זיי איבערצושרייען.

ער איז אַרײַן אין דער קופּע צו זײַן קאָלעגע, זיך צוועק-געשטעלט בײַם פֿענסטערל, געוואָרפֿן סתּם-קולות צום פֿאַרזאַמלטן עולם. מיט זײַן בערעטל געפֿאָכעט אינדערלופֿטן: „אַדיע!“ „זייטס געזונט!“

מיטאַמאָל האָט אַ לאַנגער, דינער פֿייף דורכגעשטאָכן זײַן האַרץ. ער האָט מער גאָרנישט געזען, גאָרנישט מער געהערט, ער האָט זיך אַליין אויפֿגעהערט צו פֿילן.

ערגעץ אין אַ ווינקעלע, בײַ אַ גראָער, טויטער וואַנט, איז ער געבליבן שטיין און לאַנג געוויינט.

פּאַמעלעך האָט ער גענומען צוריקגיין צום בעלוויל. בײַם קאַנאַל סט. מאַרטין האָט ער צונויפֿגעזאַמלט אין די קעשענעס

אַריין שטיינדלעך, אַרויף אויף דער בּרוק און זיי איינציקווייז גענומען שליידערן אין וואַסער אַריין מיט אַ אַ כּעס, אַז ס׳זיינע בּלאָסע בּעקלעך האָבּן זיך צעפּלאַמט. דערנאָך, די קעשענעס אויסגעליידיקט, האָט ער גענומען שפּייען.

ער האָט געוואָלט נקמה־נעמען אָן דעם צוג, אָן דעם שטעכיקן פייף, וואָס איז נאָך אַלץ געזעסן, ווי אַ לאַנגע שפּילקע אין זיין האַרץ. האָט ער אַראָפּגעכאַפּט ס׳בּערעטל פון קאָפּ, עס אָנגעפילט מיט זאַמד, מיט פאַרהאַרטעוועטע שטיקלעך ערד און עס דערטרונקען אין קאַנאַל.

אַ ווײַלע איז ער נאָך געבּליבּן, כּדי צו זען, צי דאָס בּערעטל שווימט נישט אַמאָל אַרויף. און מיטאַמאָל איז אים אַ שרעק בּאַפאַלן: וואָס וואָלט געווען, ער זאָל אַזוי טון מיט זיך, מיט זיך אינגאַנצן?

אויפן וואַסער איז אַרויפגעשוומען דער פאַר־נאַכט. פּאָלן האָט זיך געדאַכט, אַז ער זעט אויסגעשטרעקטע הענט, אַז ער הערט דעם הילפס־רוף פון זיין בּערעטל. האָט ער גענומען לויפן, אין איין אָטעם געלאָפן, אַזוי בּיז אַהיים.

אין שטוב איז שוין געשטאַנען די ניי־מאַשין.

די מאַשין האָט געמאַכט אין אַלעם פאַרגעסן: אָן די היצן ־ין דרויסן, אָן הוסט, וואָס איז פאַרבּליבּן דער מאַמען פון ווינטער. אַן אַנטיק איז אַריינגעקומען אין שטוב אַריין און אַלע האָבּן זיך מיט איר געצאַצקעט. מיט אַ פרומקייט האָט מען געפרוּווט דאָס „פּיסל־ אַראָפּלאָזן, אַרויפּהויבּן; מ׳האָט אַריינגעקוקט אין „קאָפּ״, געפאָרשט אַ יעדעס געווינטל. מ׳סיע טוביה איז עקסטרע געקומען אַ בּליק טון.

— ס׳פאַרט!.. אַ פעסטע כּלי!

און דער טאַטע האָט פאַרזאָגט פּאָלן:

— ניטע!

נאָר ווען ער האָט זיך פאַרקוקט, אָדער ר׳איז אַוועק אָפּטראָגן די אויפגענייטע זאַכן, פלעגט זיך פּאָל פאַרגנבענען

צו דער מאַשין מיט אַ פינגערל, זייער פּאָרזיכטיק אָפּווישן דעם שטויב און צערטלען דאָס קאַלטע גלאַנציקע אייזן, ווי ס׳וואָלט געווען די מאַמעס פּנים, די מאַמצס הענט.

אַז די מאַשין וועט וועלן, קענען זיי וווינען אין אַ דירה, וווּ ס׳איז דאָ וואַסער און וווּ מ׳דאַרף נישט לויפן צום קראַן אַ שטאָק פינסטערע, קרומע טרעפּ. אַז די מאַשין וועט נאָר וועלן, קען ער נאָך היינטיגס יאָר אַרויספאָרן אויפן דאָרף און כאַפּן זומער־פייגעלעך, און זיך באָדן אין אַן אמתדיקן טייך — צייט ער לעבט האָט ער זיך נאָך נישט געבאָדן אין אַזאַ לויפנדיק וואַסער!

אין די הייסע יולי־נעכט, מאַטערנדיק זיך מיטן שלאָף, פלעגט ער תפילה טון פאַרן געזונט פון דער מאַשין.

צוזאַמען מיט דער מוטער האָט פאַלן אַרומגעכאַפּט אַ ציטערנדיקע פרייד, ווען די מאַשין האָט געשטעפּט רעשיק און שנעל. פריער, אַהיימקומענדיק פון איר האַנדל, איז די מאַמע באַלד אַוועקגעפאַלן אויפן געלעגער, איצטער האָט זיך די מידקייט פון איר אָפּגעטון: זי איז געשטאַנען איבערן מאַן מיט אויפגעשיינטע אויגן, און אַז ס׳איז פאַרטיק געוואָרן אַ שטיקל, האָט זי עס געכאַפּט אויסצוזענדיקן אויף דער האַנט.

די מאַשין האָט נאָך ווינציק אַרויסגעגעבן, דער טאַטע האָט זיך נאָך געלערנט מיט איר אומצוגיין. דעריבער נישט געקוקט, וואָס ער פלעגט אַריינאַרבעטן ביז דער שלאָף האָט געבונדן זיינע גלידער — איז פאָרט נישט מעגלעך געווען צו באַצאָלן פאַר די צוויי פאַרשפּעטיקטע קוואַרטלען דירה־געלט.

און איינמאָל אין אַ פאַרנאַכט האָט דער הויזווירט אַליין געעפנט די טיר.

— כ׳ל אַרויסוואַרפן!

— אַרויסוואַרפן...

האָט ער מיט אַן אויפגעהויבענעם, גראָבן פינגער אָפּגעהאַקט שטיקער ווער־ער. זיין קול האָט געשפּרייזט איבער דער שטוב, ווי געטראָגן פון אַ פּאָר שווערע, ברייטע פיס.

— איר זענט פרעמדע...

— ווי גענסט דאַרפט איר אייך אויפפירן ביי אונדז אין לאַנד!

מוטער און זון האָבן זיך אַ שאַר געטון צו דער מאַשין, צום מאַן. זיי האָבן פאַרקוועטשט די אויגן, גלייך אַזוי אַרום וואָלטן זיי פאַרטויבט דאָס אומברחמנותדיקע קול.

די נאַכט איז שוין געקראָכן אויף די ווענט, ווי אַ ריזיקע שפין, זיך פאַרטשעפעט מיט די לאַנגע פיס אָן יעדעס שטיקל מעבל און געבליבן הענגען מיט איר שווערן קערפער איבער דער שטוב.

— וואָס טוט מען?...—האָט די מאַמעס קול אויסגעציטערט.

פאָל האָט זיך איינגעטוליעט אין איר וואַרעמען שויס, מיט זיינע ליפּלעך האָט ער געבלאָנדזשעט אויף איר פנים און אויסגעקושט דעם הייסן פלייץ פון אירע אויגן.

— מאַמעשי!.. — האָט ער מיטאַמאָל הויך אַרויסגעוויינט— לאָמען אָנשרייבן צום פעטער דאָווטשען. קיין אַרגענטינע... אפשר וועט ער אונדז אַריבערנעמען...

דעם טאַטנס קול

שרהקע איז געלעגן בײַ זײַן זײַט אײַנגעקורטשעט, די הײסע באַקן אויף זײַן ברוסט, זיך געטוליעט צו אים אין שלאָף מיט איר װאָרעמען, מוטערלעך־אױפֿגעגאַנגענעם קערפּער. דאָס בעט, דאָס גאַנצע צימערל האָט געאָטעמט מיט איר שמעקענדיקן פֿרויען־ריח — אַ זיסלעכער, װי פֿון אַ רײַף־געװאָרענעם עפּל, אַ ריח, װאָס האָט געצערטלט די גלידער, געהאַלדזט, געקושט — און גערײצט.

אָבער אַ ניכטערער כּוח האָט מאָטלען באַהערשט. ער איז אַצינד געװען אױפֿגערעגט, און שרהקעס רויִקער שלאָף האָט אין אים אַרויסגערופֿן אַ פֿאַרדראָסיק געפֿיל, איבערגעגאַנגען ביסלעכװײַז אין אַ גרינגשעצונג צו דער פֿרוי אין איר.

— „ערשט־אָ, אַ בחור, — האָט ער זיך געבונטעװעט — װאָלט אים װײניק געאַרט, װאָס מ׳האָט אים באַזײַטיקט פֿון דער פֿאַבריק, װײַל ער איז אַן אויסלענדער, אַז ערגעץ אַנדערש װיל מען אים, צוליב דער אײגענער סיבה, נישט צונעמען. — ער װאָלט אַװעק אין דער װעלט אַרײַן, זײַנע אײגענע צײַן װאָלט ער אַלעמאָל געפֿונען מיט װאָס אָפּצונאַרן!”

מאָטל האָט נישט געקאָנט איינשלאָפֿן, און זיין געפיל צו שרהקען,—ווי צו שטריק, וואָס פענטען.

ווען דער ערשטער גרוי האָט אַ לעק געטון די שויבן, האָט מאָטל זיך אַרויסגעגליטשט פון געלעגער און גענומען שפּאַנען איבערן צימער אין די אונטער־וועש. ער האָט פאַררויכערט, געפּיפּקעט האַסטיק. מיטאַמאָל האָט ער אַראָפּגעצויגן פֿון זיך ס׳העמד און געבליבן שטיין פאַרן שאַנק־שפּיגל. אין דעם קאָרגן פֿרימאָרגן־גרוי האָט זיין אויבערשטער קערפּער־טייל אויסגעזען ברייט און פאָרמלאָז, פול מיט אַ רויער קראַפט... נאָר ווער האָט דערפון אַ נוצן? באַלד וועט אָנקלאַפּן דער אַלטער יאַנטשע, ר׳וועט אים וועלן אַוועקנעמען צו זיך, צו זיין אַלטוואַרג־האַנדל...

ווען מאָטל איז אַהערגעקומען אין לאַנד אַריין, האָט ער געוואָלט פון זיך אָפּטרייסלען יעדעס שטויבעלע פֿון זיין וויגל־היים, וואָס האָט אים, דעם יידן, פאַרמשפט צו האַזאַרד־פאַרדינסטלעך, אים דערנידעריקט גייסטיק ווי פיזיש.—דעמאָלט זענען נאָך אַלע טירן פאַר אים געווען אָפן. האָט ער זיך אַוועקגעלאָזט איבער ריזיקע פאַבריקן, און דווקא צו דער שווער־אינדוסטרי האָט אים געצויגן: וואָס שווערער די אַרבעט, אַלץ גיכער וועלן זיך אויסרויכערן פֿון אים די האַנדל־וואַנדל טראַכטונגען...

פאַרנאַכט, צוריק פון דער פאַבריק, האָט ער געפלעגט ווי לאַנג־אַוועק נאָכפאָרשן פאַרן שפּיגל די באַמוסקולירונג פון זיין קערפּער, ווי אַלץ ברייטערט זיך אויס, גיסט זיך אָן מיט כוח, מיט ענערגיע. ס׳פֿלעגט זיך אים דעמאָלט אויסדאַכטן, אַז ער הערט אַ געזאַנג פון יעדן מוסקול באַזונדער...

חברים האָט ער אַגיטירט: „די געטאָ־מלאכות האָבן אונדז פאַרקליינבירגערט, פֿיזיש־פאַרקריפּלט, פֿון אינז געמאַכט לעמעשקעס. נישטאָ מער דער אַמאָליקער יידישער מורד־גייסט,—דער־

פאַר וואָגט דאָך אַ ליאַדע שנעק צו אונדז אויפצוהויבן אַ האַנט...
דאָ־הי ווערט איר נישט פאַרפאָלגט—וואַרפטושע אייך צו מעטאַלורגיע,
בוי־אַרבעט, ווערט פויערים!"

און אַליין האָט ער זיך דערמיט נישט באַנוגנד, אויך דער
מוח האָט זיך געדאַרפט באַפרייען פון געפּענטעטע באַגריפן. און
מאָטל האָט זיך פאַרשריבן אויף אַ טעכניקום, געהאָפט צו דער־
גיין ביז אינזשיניער, געחלומט פון מאָנומענטאַלע קאָנסטרוקציעס...
גאַנצע נעכט איז ער אויף־געווען איבער ביכער, אין די רו־טעג—
זעלטן פאַרבראַכט אין געזעלשאַפט, אַפילו שרהקע (זי האָט
געוואוינט אין זעלבן האָטעל, ווו ער און גאַנץ צופעליק האָבן
זיי זיך באַפריינדעט) האָט פאַר אים אויפגעהערט צו עקזיסטירן:
„כ׳בעט דיך, לאָז מיך איצט אַליין!"

אין פאַבריק איז ער גיך געוואָרן פון אַ שוואַרץ־אַרבעטער —
אַ ספּעציאַליסט. און באַלד דערנאָך האָט מען אים אָנפאַרטרויט
די אָנפירונג איבער אַ גאַנצער אָפּטיילונג. — —

זיין מוסקולירטער קערפּער איז איצט געשטאַנען אין שפּיגל
מעכטיק, אַרויסרופעריש, יעדער נערוו אָנגעצויגן ביז צום פּלאַצן.

זינט מאָטל איז באַזייטיקט געוואָרן פון דער אַרבעט, האָט
דער קערפּער נישט פאַרלוירן זיין שטאָלץ, זיך נישט געבראָכן.
אָבער ער האָט זיך יאָ געבראָכן, זיך דערפילט געפּענטעט פון
אַ נייער פּלאָג. די אָנשטרענגונג פון אַזויפיל יאָרן איז מיט
איין וואָרט צעשטויבט געוואָרן: עטראַנזשע — אויסלענדער!
ערגעץ־ווו וואַרטן שוין אויף אים צונג... ערגעץ־ווו ליגט שוין
אויסגעשפּרייט אַ שוואַרצע נאַכט—אַ נייע גרענעץ צו גנבענען...

פון הויף האָט זיך אַריינגעריסן צו אים אין שטוב אַריין
אַ פּאַטשן מיט הענט. מאָטל האָט דערקענט דעם אָפּגעהערטן
סיגנאַל מיטן אַלטן יאַנטשע, אַ ווייטער קרוב. ער האָט זיך

מיטאַמאָל דערפילט דערנידעריקט, אָן אַפּאַטישע שטימונג האָט אים אַרומגעכאַפּט, ער האָט פון גאַרנישט געוואָלט טראַכטן, געוואָלט אַריינפאַלן אין זעלבסטפאַרגעסונג...

מ׳האָט אָנגעקלאַפּט.

מאָטל האָט אינסטינקטיוו אַרויפגעכאַפּט די הויזן, ס׳העמד, אינסטינקטיוו געגאַנגען צו דער טיר.

יאַנטשע איז אַריין.

— וואָס קראַצט זיך עס אַ יינגערמאַן אַזוי לאַנג? גייסט חלילה צו דער גילאָטינע?... איי—איי—איי... — האָט ער אויס געוואוינהייט פאַרענדיקט מיט אַ קרעכצל. פון צווישן זיין געדיכט גראָ בערדל איז אַרויסגעקראָכן אַ מיד קוינ־קוים שמייכעלע, וואָס האָט אויף אַ רגע ליכטיקער געמאַכט זיין פאַרגעלט טרוקן פנים.

— נישט ערגער, מ׳סיע יאַנטשע...

— לאָז געמאַך! פאַר פרנסה וועגן איז אַלדאָס איבעריקע אַ פאַלשע מטבע.

דער אַלטער — קליין, דאַר, אין אַ צעדרייטן שוואַרצן קאַפּעלוש, מיט וועלכן ער איז פון דער „הייב” אַראָפּגעקומען— איז געקראָכן קרעכצענדיק פון ווינקל צו ווינקל, אַלץ באַטאַפּט מיט יינע פאַרגרויזטע ביינערדיקע פינגער, ווי ער וואָלט געקומען איינהאַנדלען מציאות.

— כ׳בין אויכעט אַבאָל יינג געווען, כ׳האָב אויכעט געהאַט אַנדערע געדאַנקען אין קאָפּ, נאָר וואָס קומט אַרויס — גיי שריי אויף אַלע דעכער! די וועלט איז דאָך אָבער פאַרט טויב, איך אַלעביידע אויערן טויב... איי—איי—איי...

פון יאַנטשעס שוואַרצן צעקנאָדערן כאַלאַט, פון זיינע צעשווימענע קאַמאַשן, וואָס רעגן און בלאָטעס האָבן אויפגע-

פרעסן די כּאַרב, פון זיינע שטויב־גרויע איינגעפּרעסטע און סוחריש־פלינקע אייגעלעך, — פון דעם גאַנצן יצנטשע האָט זיך געטראָגן אַ כּאַרדומפּענער ריח. ס׳פּנים, די הענט האָבן אויס־געזען, ווי באַוואַקסן מיט אַ שימל און די האָר אויף זיי, ס׳געדיכטע בערדל—ווי אַן אָנזאַמלונג פון שפּינוועבעכץ...

מאָטל האָט נישט געקענט אָפּיאָגן פון זיך ס׳געפיל פון האַס, קוקנדיק אויף יאַנטשען. פּונקט אַזאַ האַס־געפיל האָט ער אַמאָל איבערגעלעבט צו זיין אייגענעם טאַטן, ווען ער האָט אים געזען אַרומשמייען אַ באַפּעדערטן, אַ באַשטרויטן אויפן מאַרק און אויכטאַפּן מיט זיינע לאַנגע, פאַרשוואַרצטע, קלעפּיקע הענט זעק קאַרטאָפל, עופות און יאַלעווקעלעך... דערפאַר איז ער דאָך געלאָפן פונדערהיים, געוואָלט אויסמיידן דעם זעלבן גורל.

— ני, ס׳ווערט דאָך שפּעט! — האָט אים דער אַלטער אונטערגעיאָגט.

הינטערן פענסטער איז שוין דער טאָג אַרומגעפאָרן אויף אַ לאַסט־וואָגן. שטיקער געפילדער זענען אַריינגעפאַלן און צעבּרעקלט געוואָרן איבערן צימער. שרהקע איז אויפגעקומען.

— מאָטעלע, ווי גייסטו אַזוי פרי? — האָט זי מוטערלעך געפרעגט.

איר קול האָט אים איינגעהילט ווי אין אַ וואַרעמער טוך... ער האָט געוואָלט צו איר צופאַלן, ווי אַ הילפלאָז קינד, זי זאָל אים באַשיצן, עצהן, זוכן צוזאַמען מיט איר אַן אויסוועג. אַ טיפע ליבע האָט אים איצט געבונדן צו שרהקען, ער האָט פאַרשטאַ ען, ווי שלעכט ר׳איז ביינאַכט צו איר געווען אין זיין געדאַנק. ווי אַזוי וואָלט ער בכלל געקענט איבערטראָגן דאָס האַלבע יאָר פון אַרבעטלאָזיקייט, פון מאָראַלישער דערשלאָגנקייט אָן איר ליבע?

— זע נאָר, זאָלסט מיר געזינט זיין, ני, קים שוין אַמאָלן — האָט אים דער אַלטער אַ שלעפּ געטון צו דער טיר.

אויף דער גאַס האָט יאַנטשע אויסגעזען אַ העלד קעגן מאָטלען, געשטעלט קליינע טריטעלעך אָבער גיכע, מינטערע און געהאַלטן אין איין אַריינרעדן אין זיין יונגן קרוב, „געלערנט":

— ווען דו גיסט אַ געשריי „מאַרשאַן ד׳ אַבי שיפּאָן" (אַלטוואַרג קויף איך), זאָל עס אָפּקלינגען אין אַלע פענסטער! גיסט דאָך עפּעס ייִנג... אַ געזונט האַרץ, געזונטע לונגען...

זיי זענען אַריין אין אַ לאַנגן, שלעכט־ברוקירטן הויף באַלאַגערט מיט האַנט-וועגעלעך פון אַלע גרויסן. אַ ברודיקער הונט איז זיי אַנטקעגנגעלאָפן מיט אַ געביל.

— אַנטיסעמיט! דערקענסט נישט מער קיין מענטש? — האָט יאַנטשע געענטפערט מיט אַ בייזער — און דעם־אַ, זעסט, נעם דיר אים גוט אין לעפּעק אַריין, דער איז אַ נייער קליענט, קאָמפּרי?!

דער הונט האָט באַשמעקט מאָטלען פון אַלע זייטן, פאַרשעמט אַראָפּגעלאָזט דעם עק און צוריקגעלאָפן צו זיין געלעגער אויף דער שוועל פון דער רעמיז.

די רעמיז — אַ גרויסער טונקעלער קאַמער אָנגעוואָרפן מיט קאַליע-געוואָרענע וועגעלעך, מיט אַראָפּגעשרויפטע רעדער און דישלעס. אַ ריח פון סמאָלע, פון זשאַווער האָט אַ זעץ געטון מאָטלען אין פּנים אַריין.

— כ׳האָב אויך געברענגט מיינעם אַ לאַנדסמאַן.

— אַ „נגוואָ"?

— יאָ, אַ נייער... ס׳הייסט אין פאַך. — האָט יאַנטשע, מעשה אייגענער, אויפֿגעקלערט.

אַ שווער צעוואַקסענע יידענע אין אַ פּלאַטין־בלאָנר שייטל, די באַקן באַלייגט מיט אַ סך פּודער און שמינקע, האָט גע־מרוזשעט די אויגן צו מאָטלען אַרויף. זיין הויכער, קרעפּטיקער געשטעל האָט אימפּאָנירט איר אלמנה־שער אויסגעלאַסנקייט. זי האָט לאַנג געקוקט אויף אים און פּאָרויסגעשטופּט דעם אויסגע־בעטן בוזעם. ענדלעך האָבן זיך אירע ליפּן צעשאַרט, ווי צוויי רויטע פּאָרהענגלעך, און אָפּגעדעקט די גאָלדענע ציין.

— קימטס, מיסיע, און דער עיקר—פּאַרלאָזן זי זיך אויף מיר... אַזאַ מאַן, ווי עך זענט, וועט זיך גיך אַרויפאַרבעטן!... אָ, יעצך האָב שוין איינמאָל אַ „קיקער"! די אַלע, וועלכע קומען צוגיין מיט אַזאַ פאַרשעמט מינעלע... — האָט זי גערעדט מיט אַ שמאַלציק קול און זיך אַוועקגעפּצסלט צו דער באַלויכטענער ביורא, אַ ווינקל אָפּגעשיידט מיט אַ גלעזערנער טיר.

מאָטל איז געשטאַנען ווי אין אַ הינער־פּלעט... דער אַלטער האָט אים אַ צי געגעבן—איז ער געגאַנגען, דער אַלטער האָט אים געהייסן זאָגן זיין נאָמען, ווייזן דאָקומענטן—האָט ער געזאָגט, געוויזן. יאַנטשע האָט צוגעפּירט אַ וועגעלע און מאָטל האָט עס גענומען שטופּן. יאַנטשע האָט אים געהייסן שרייען הויך, ס׳זאָל אָפּקלינגען אין אַלע פענסטער—האָט ער געשריגן:

— מאַרשאַן ד׳אַבי שיפּאָן!

מיטאַמאָל האָט ער דערהערט זיין אייגן קול—אַ צעבראָכנס, אַ קלאָגנדיקס מיט אַ גמרא־ניגון, ווי זיין טאַטנס קול...

יאַנטשע איז געגאַנגען ביי דער זייט, אויך געשטופּט אַ וועגעלע און אָנגעקוואָלן:

— גיט!... טרע ביען!...

מאָטלען האָט אַ היץ באַשלאָגן. די גאַסן זענען אים געוואָרן ענג, יעדער מויער, יעדעס בוימל האָט זיך אַוועקגע־

שטעלט פאַר אים, ווי אַן אייזערנע קראַטע... דאָס טראָמביערײ פון אויטאָמאָבילן, די שטימען פון דורכגייער האָבן אים אַרום־גערינגלט מיט חוזק, געלאַכט פון דעם פראָלעטאַריער און אים, אויסגעלאַכט דעם ייִד און אים...

— וואָס ביסטו פלוצטאַלבן שטיין געבליבן? — האָט דער אַלטער יאַנטשע געפרעגט אָנקוקנדיק אים מיט אַ מבולבלדיקן בליק און ער האָט דערפילט אַ טיפן רחמנות צו מאָטלען.

שמואליק

אין דער אַלטער היים איז זלמן געווען אַ בלעכאַרזש. ער האָט פֿאַראַכטן דעכער, פֿאַראַכטן רינעס און ליב געהאַט די זון, דעם ווינט און דעם רעגן. געזונט איז ער געווען, ווי אַ פֿויער, אין די ווייטסטע דערפֿלעך אַריין געגאַנגען צופֿוס און קיינמאָל נישט געקלאָגט זיך אויף מידקייט. מיט זון־זעצן פֿלעגט ער אַהיימקומען, איבערטון אַ קלאָר העמד, און נאָך וועטשע ע— אָפּנעמען זיך פֿאַר די פֿאַרגרעבטע שעהן אַ־בעט איבער די דעכער: אַריינכאַפּן זיך צו אַ יידן הערן אַ יידיש וואָרט, באָרגן אַ בלאַט. וואָרום אַלץ וואָס איז פֿאָרגעקומען אויף דער וועלט— פּונקט ווי די רייד פֿון די תּנאים אין די הייליגע ספרים — האָט אים פֿאַרכאַפּט, פֿאַרשלונגען, ווי נאָר דער טאָג אַרבעט איז געוואָרן איינגעפּאַקט.

דאָ, אין דער נייער היים, איז זלמן געוואָרן אַ שניידער, געאַרבעט מיט אימפּעט, מי עקשנות און געשוויגן, אָנגעכמורעט געשוויגן. זיין גאַנצע אַנטוישונג, די גאַנצע פֿאַרב טערונג אויסגעלאָזט צום מאַשין־רעדל. אין די ערשטע צייטן פֿון זיין באַזעצן זיך דאָ, אויפֿן באַרגיקן מאַנמאַרטער, האָט ער נאָך אַלץ מוחל געווען: דאָס ענגע ווינונגל, די זעקס שטאָק פֿינסטערע, געדרייטע טרעפּ, וואָרום אין יעדן נאָדל־שטאָך האָט ער געזען אַ טראָפּן האָפֿענונג אויף אַ באַקוועמער לעבן, וווּ די נשמה מיטן לייב געפֿינען זיך נישט טאָג ווי נאַכט אין אייביקן געיעג נאָכן נאַרישן

שטיקל ברויט. ענדלעך, האָט ער געהאָפּט—און צוליב דעם טאַקע
געלאָפן אין דער פרעמד אַריין—וועט ער אויף די עלטערע יאָרן
צייט האָבן אַריינצוקוקן אין אַ ספרל און זיין נשמה וועט זיך
ריין וואַשן פון אַ־ע טאָג-זאָרגן... אָבער יעדער דריי מיטן „פּוס-
טרעטער” האָט אָנגעפּילט די צוויי שטיבלעך מיט טויבע גע-
שרייען: ס׳אַ ליגנט! אַ ביטערער טעות איז אַלץ געווען! אַ
יינגלערישער חלום!
דאָ, אין דער נייער היים, האָט זלמן געאַרבעט מיט אים-
פּעט, מיט עקשנות און געשוויגן, אָנגעכמורעט געשוויגן.
מיט דער פּלייצע צו אים איז געזעסן יאָכוועטל. שעהן
האָבן זיך פאַרבייגעשאַרט אַן אַ פּיפּס צווישן מאַן און ווייב.
צו אירע פיס האָט זלמן צוגעוואָרפן די אויפגענייטע קינדער-
הייזלעך, זי האָט זיי מיט קנעפּ באַנייט און אַרומגעזוימט די
לעכלעך. פון מאָל צו מאָל איז זי געגאַנגען אין קיך-ווינקעלע,
זען צי דאָס עסן קאָכט זיך.
הינטערן פאַרמאַכטן פענסטער זענען געהאָנגען אָפּגעבראָכענע
דעכלעך מיט קימענס און קוימענדלעך, וואָס האָבן געהאַלטן
אין איין רויכערן (דערפאַר איז דאָס פענסטער געשטאַנען פאַר-
קלאַפּט אַ גאַנצן טאָג). צו די פיר שייבלעך איז געווען צוגע-
קלעפּט אַ ברודיקער בלאָער הימל מיט אַ הייסער פאַרקאָפּטעטער
זון, ווי אַ קינדעריש געמעל... דורך די טיר-שפּאַרעס, דורך די
פענסטער-שפּאַרעס האָט דער זומער אַריינגעהויכט אַן אָטעם פון
שווייסיקע לייבער, פון אָנגעהיצטער דאַך-סמאָלע.
אַרום האַלבן טאָג האָט יאָכוועטל געזאָגט מיט אַ מידן
צוריקגעהאַלטענעם קול, ווי צו אַ פרעמדן:
— ס׳מיטאָג איז פאַרטיג!
זלמן האָט גאָרנישט געענטפערט, צוגעענדיקט נייען דאָס
אָנגעהויבענע הייזל און אויפגעשטאַנען מיט אַ קרעכץ. ס׳איז
נישט מער געווען דער אַמאָליקער זלמן, עפּעס אַ פרעמדער
מענטש איז אויפגעשטאַנען, מיט אַן איינגעצויגן פלייצעלע, מיט
אַ גראָ פּנים, גלייך די זון וואָלט עס קיינמאָל נישט געגלעט,
באַלאַגערט מיט גראָע, האַרטע הערעלעך; די גראָבע ליפּן צע-

פּלאַצט, נאָכהענגענדיקע, ווי צוויי שווערע קניפּן... ער האָט אַ שפּאַן געטון צום טיש לעבן קעכל און זיך אַראָפּגעלאָזט אויפן ערשטן אָנגעטראָפענעם בענקל.

דאָס ווייב האָט ווידער געזאָגט מיט איר מידן, צוריקגעהאַלטענעם קול, ווי צו אַ פרעמדן:

— וואַש דיך אַביסל אַרום, ס'איז דאָך אַ היץ אין דרויסן.

נאָר זלמן האָט זיך נישט גערירט פון אָרט, פאַרביטערט געשוויגן, און פאַרביטערט אַריינגעוואָרפן אין זיך איין לעפל עסן נאָכן אַנדערן.

אין די ערשטע צייטן איז ער שיעור נישט דערשטיקט געוואָרן אין אַזעלכע זומער-טעג. אָבער זיינע לונגען האָבן זיך גיך צוגעוווינט, ווי ער אינגאַנצן, צום אָפּגענאַרטן לעבן. דער „אַמאָל" איז מיט יעדן טאָג פאַרשטעפּט געוואָרן אין אַ טיפער ווינקעלע אַריין, זיך איבערגעדעקט מיט אַ נייעם בלאָט שימל...

יאָכוועטל קען נישט פאַרטראָגן זיין יאָגנדיק שלינגען, דאָס האַסטיקע פאַכן מיט די שווערע ליפּן, געפינט זי אויס אַלערליי אַרבעטן: אָפּרייבן אַ מעסער, אַנצאַפּן אַ קריג וואַסער אויף די טרעפּ—ביז ער פאַלט ווידער אַוועק צו דער מאַשין. ערשט נעמט זי עסן.

אָן כּוחות איז יאָכוועטל דערנאָך געבליבן זיצן איבערן טעלער. די יאָרן-מידקייט האָט זיך געגראָבן אין יעדן קנייטשעלע אויף אירע באַקן, געפרעסן די שוואַרצקייט פון קאָפּ האָר, גראָער און טיפער געמאַכט אירע אויגן. אין אַ גרוב ליגט זי. טעג קומען אַריין, זיצן אָפּ די עטלעכע שעה און גייען אַרויס... ווידער לייגט זי זיך אין בעט אַריין, ווידער וואַשט זי דאָס געפעס נאָכן עסן. . די קינדער זענען זיך צעלאָפן איבער דער וועלט און איבערגעלאָזט אַזאַ פּוסטקייט!... ווען זיי זענען נאָך געווען אינדערהיים, האָט מען געקענט הערן אַ וואָרט, חברים פלעגן קומען, געשמועסט פון וועלט-זאַכן, לידער געזונגען, וואָס האָבן אָנגעפילט דאָס האַרץ מיט לעבנס-לוסט... דעמאָלט איז פאַר איר געווען אַ פרייד אָנצוגיסן גלעזער טיי פאַר אַלעמען, אונטערצוהערן זייערע קלוגע רייד און צושאָקלען דערביי מיטן

קאָפּ: הלוואי! הלוואי זאָל איערע לידעלעך מקוים ווערן! דעמאָלט, אין די שטילע שבתדיקע בין־השמשות־מינוטן, ווען זי האָט שוין נישט געזען צו לייענען אין איר טייטש־חומש, און אין שטוב איז קיינער נישט געווען — פּלעגט איר מאַמע־האַרץ אויס־זינגען אַ געבעט אין דער הייליגער שטילקייט: זי זאָל דער־לעבן חתונה צו מאַכן אירע קינדערלעך!... זי זאָל דערלעבן צו וויגן אַן אייניקל!...

איצטער דערדריקט איר דאָס שווערע שווייגן פון מאַן, דאָס הייזעריקע קלאַפּעריי פון דער ניי־מאַשין. אַפילו שמואליק, דער יונגסטער, וואָס ווױנט נאָך דאָ אין שטוב, ווערט אויך פאַרפאַלן אויף טעג, אויף נעכט.

איבער דער מאַשין הענגט זלמנס פאַרגעלטער חתן־זייגער, וואָס טרייבט אים, ווי מיט אַ בייטש, שמייסט אונטער דעם טאָג. זלמן בייגט מיטאַמאָל אויס זיין צעפלאַצט פּנים, דאָס באַלאַגפּרטע מיט האַרטע, גראָע הערעלעך.

— וואָסזשע באַלעמוטשעסטו? זיצט... זיצט און גלאָצט!

— ער יאָגט מיך שוין! — האָט זי אים צוריקגעוואָרפן און אַ בייז פייערל האָט אויפגעפלאַמט אין אירע אויגן — האָסט אַמאָל אין זינען געהאַט דיינע אייגענע קינדער? אָט איז שוין שמואליקל נישט אַהיימגעקומען צוויי טעג צייט! הויזאַנעס... אַ פולן קאָפּ, אַ פול האַרץ...

זלמן האָט גענומען האַסטיקער יאָגן דאָס רעדל, געוואָלט פאַרנייען אירע רייד, וואָס האָבן אים געבריט, געשטאָכן. זיינע אָנגעכמורעטע ליפּן האָבן זיך אויסגעקרומט אין אַ קרעכץ איז פון זיי אַראָפּגעפאַלן, האָט דורכגעבויערט דאָס מאַשין־געריויש און געבליבן הענגען איבער דער שטוב...

יאָכוועטל האָט נאָך לאַנג גערעדט, געשריגן מיט אַ פאַר־טרערט קול. אונטערן האַרץ האָט געקלעמט, אין קאָפּ האָט גע־העמערט... זי האָט גאָרנישט מער געזען, גאָרנישט מער געהערט, אַזאַ אוממענטשלעכע ליידיקייט האָט זי דערפילט אַרום זיך... און אַלץ אין איר האָט געשריגן נאָך הילף, האָט אויסגעשריגן

די בענקש פט נאָך אַ טיף, מענטשלעך וואָרט, אויסגעהיילט פון
אַלע ברויט־ווייען... גאָט! ווזהין אַנטלויפט מען, ווזהין?!

זי איז אויפגעשפרונגען, פאַרהאַקט די טיר און אַריינגע־
לאָפן צו דער „פוילישער" מאַדאַם גיטעלע, אַראָפּ־עדן זיך פון האַרץ.

יאָכוועטל האָט זיך צוריקגעזעצט אַרבעטן, ווען איר בייזקייט
איז שוין פאַרוואַנדלט געווען אין בלויז מיטלייד צום מאַן. זי
האָט אַרומגעווישט זיין פאַרשווייסטן שטערן מיט אַ נאַסן ברעג
פון האַנטוך, אונטערגעטראָגן אים אַ גלאָז קאַלט וואַסער מיט
ציטרין; און פאַרנאַכט, ווען די זון—אַ פלאַמיק-צערויטלטע,—האָט
זיך פאַרפלאָנטערט צווישן די דעכער און קוימענס און נישט
געקאָנט פון דאָרטן אַרויס, האָט יאָכוועטל ברייט פונאַנדער־
געעפנט דאָס פענסטער. ס'האָט איר פאַרשאַפט הנאה צו זען ווי
רויטע בינטעלעך שטראַלן האָבן זיך אויסגעלייגט אויף זלמנס
געבויגענעם רוקן, אויסגעצויגן זיך אויף דער שטאָף סאַמע
אונטער די נאָדל... מיט די פינגער האָט זי צערטלעך באַרירט
זיינס אַן אַקסל.

— גענוג שוין, זלמנשי... קום!

ער האָט איר אָנגעקוקט מיט אַ טעמפן בליק. זיינע אויגן־
הייטלעך זענען שוין געווען האַלב־פאַרנייט מיט שלאָף. געדאַכט
האָט זיך: אָט־אָט, נאָך איין רגעלע, וועט דער קאָפּ אַ פאַל טון
אויפן מאַשין-טיש און אָפּשלאָפן אין איין אָטעם ביז פאַרטאָג
אַזוי... נאָר אומגעריכט האָבן זיך זיינע שווערע ליפן אויפגע־
קניפט און רייד זענען אַרויסגעפאַלן, זיך צעקרישלט, ווי פאַר־
דאַרטע ווונדן-שטיקלעך:

— פאַריזש — אַ גהנום... די באַן ט'פריער געקערט
פאַרשרפהט צו ווערן!... פאַרמאַך ס'פענצטער, יאָכוועט, ס'שטעכט
די אויגן אויס! מאָרגן איז דאָך אַ „מאַרשע"... (מאַרק־טאָג).

און מיט אימפעט נעמט ער ווייטער יאָגן דאָס רעדל.

נאָר זי לאָזט אים נישט ווייטער אַרבעטן. מיט געוואַלד

באַזעצט זי אים לעבן אָפֿענעם פענסטער, ריקט צו דאָס טישל, דערלאַנגט אים אָפּצועסן.

— מ׳איז דאָך אַ מענטש אויך אַ חוץ אַלעם! — פֿאָרעט זי זיך אַרום אים, ווי בײַ אַ קראַנק קינד.

די נאַכט שוואַרצט זיך שוין אַרויס פֿון צווישן די קוימענס. איבערגעשטאַנענע ריחות, זויערע, דומפּיקע, באַלאַגערן די שטוב... זלמן לאָזט מיט זיך אַלץ טון. די צוועלף שעה אַרבעט גייען אויף ווי בלאָטערן אין יעדן גליד... יאָכוועטל לייגט אויף אים אַרויף די מאַרינאַרקע און פֿירט אים אַראָפּ איבערלופֿטערן זיך פֿאַרן שלאָף.

די שמאָלע, די באַרגיקע מאָנמאַרטער־געסלעך זענען באַ־וואָרפֿן מיט מענטשן. קאַפֿעען און „ביסטראָס״ (שענקען) האָבן פֿאַרכאַפּט שטיקער טראָטואַר, שטיקער ברוק מיט זייערע גרינע און רויטע טישעלעך. ראַדיאָ־הילכערס שרייען־איבער איינער דעם אַנדערן. ווער מיט האַרמאָניע־שפּיל, ווער מיט מיסטאַנגעטס אַ לידל, וואָס דער טומלדיקער עולם דערקענט גלייך און זינגט מיט, ווי אין כאָר:

אוי, איז דאָס אַ געראָטן שטעטעלע,
מײַן פּאַריז, מײַן פּאַריז...

יאָכוועטל מיט איר מאַן שטופּן זיך דורך דעם פֿרעמדן עולם. זלמן וויל נישט ווײַטער גיין: מאָרגן דאַרף ער אויפֿ־שטיין מיטן ערשטן גרוי, מאָרגן פֿאָרט ער אַרויס אין אַ שטעטל הינטער פּאַריז, די הײַזעלעך צו פֿאַרהאַנדלען.

— שוין, דאָ באַלד... די צווייטע גאַס... — פֿאַרנאַרט זי אים ווײַטער.

אין געערטנדל, צופֿוסנס דער גראַניט־ווײַסער „סאַקרע־קער״ קירכע, האָבן זיי קוים געפֿונען אַ ליידיק שטיקל באַנק. זלמן שטרעקט אויס דעם באַוואָקסענעם צעקנייטשטן האַלדז, זײַנע פֿאַרפּאַקטע נאָז־לעכער צענעמען זיך, קילע טײַכעלעך לופֿט שווענקען אַראָפּ דעם טאָג־שטויב, און דער גאַנצער קערפּער הויבט אָן צו זינקען אין אַ זיסן שלאָף... פֿון ווײַטיק ווערט חלום...

אַ מילד ווינטעלע לויפט אַום צווישן די בוימער, הענגט אָן אויף אַ צווייגל אַ שנירלדיק מיילעכיש געלעכטערל, אַ ציטער־דיקן פייף פון אַ בחור, אַ וואָרט פון אַן עלטערן מענטש...

יאָכוועטל הערט נישט, פּילט נישט דעם אַרום. פון דער לבנהדיקער נאַכט, פון די גרעזער, פון דעם מענטשן־טומל יאָגט אַ קעלט, ווייעט פרעמדשאַפט... דאָרטן, אינעם רומענישן וויגל־שטעטל איז זי געווען באַחברט מיט יעדן שטיינדל, מיט יעדעס ביימעלע אויפן שאָסיי — — — אָבער דאָ, דאָ איז דאָך קיין ברויט אויך נישטאָ!

זלמן האָט אויסגעהוסט און מיטגעשפּיגן עטלעכע ווערטער:

— ווי ז׳ער אָוועקגעקומען, שמואל? מ׳דאַרף אַ קוק געבן ביי דער „קאַטערינקע", ז׳האָקט... ז׳רייסט... מיט צוויי פּאָר ג׳נאַכט ווייניקער!...

ער שלאָפט צוריק איין. דער מאָרגנדיקער מאָרק קומט אים צו חלום.

— ש׳ן שפּעט, קום! — כאַפּט ער זיך ווידער אויף.

— באַלד... זיץ נאָך אַ קאַפּיטשקע... — טוליעט זי אים צו איר האַרץ און הילט אים איין אין אירע וואַרעמע אָרעמס, ווי אין שאַלן.

שפּעטער, ווען זי פירט אים אַהיים, קלעפּט ער אויף אַ האַלבן אויג.

— הע?... אַ נימלט נ׳בעט ז׳מיר איינגעפּאַלן וועגן אָפּדינגען אַ בודקע אויפן „סענטואַן"... די ווינטערן זענען אַ טויט! די מאַרשעס ׳עלן מ׳ך שוין דערעשן באַגראָבן!...

איבער די דעכער וואַלגערט זיך אַרום אַן אָפּגעקאַלכטע לבנה. און אויפן טראָטואַר שלעפּט זיך זלמנס שאָטן, קרומט זיך, ווי אין קראַמפּן. מיטאַמאָל בלייבט ער שטיין, זלמן, כאַ־וואָרפט אַ געלע, טרוקענע האַנט אויף זיין רוקן און צעהוסט זיך מיט אַ סך דראָבנע הוסטעלעך.

II

יאָכוועטל איז נישט געגאַנגען שלאָפֿן. זי איז געבליבן זיצן אין דער פֿינסטער וואַרטן אויפֿן זון. שוין די דריטע נאַכט, אַז זי וואַרט אָפּ שמואליקלען, וואַרט ביז צוועלווע, ביז איינסע און ווען זי לייגט זיך ענדלעך אין בעט אַריין, קאָן זי קיין אויג נישט צומאַכן: אַזאַ איינזאַמקייט... די נאַכטישע רו שיילט אָפּ פֿון איר דאָס ברודיקע, גראָבע הייטל — די טאָג-זאָרגן, און דער באַפֿרייטער, צעפֿייניקטער מענטש אין איר דערפֿילט מיטאַמאָל די אַרומיקע פּוסטקייט — זלמן ליגט באַוואַקסן מיט שלאָף, כראָפּעט אַזוי גיך-גיך, פּונקט ווי ער עסט... קיין שום מענטשלעך וועזן איז נישטאָ, וועמען זיך אָנצופֿאַרטרויען מיט אַלע מוטערלעכע און ווייבלעכע בענקשאַפֿטן. דעמאָלט ווערט יעדער שאָרך, יעדער שטערן ווונק, דער מינדסטער לבנה-פֿלעק, וואָס גליטשט זיך דורך דעם שטוב-חשכות אַ סימבאָל צו אַ פֿאַרלאַנג, אַ געטלעכער רוף איבערצווואַרטן... אָבער זי, יאָכוועטל, איז שוין מיד פֿון האָפֿן! אירע דריי און פֿערציק יאָר האָבן זיך פֿאַרביגעשלעפּט, ווי אַ באַן מיט אַן אַ צאָל ליידיקע משא-וואַגאָנען, וואָס איז אויף קיין שום סטאַציע נישט אָפּגעשטעלט געוואָרן און איז קיינמאָל נישט אָנגעפֿולט געוואָרן... אירע אַלע געדאַנקען האָבן זיך תּמיד געדרייט אַרום דעם דאַרן שטיקל ברויט און איר מאַמע-פֿרייד איז גיך אויסגערונען. די קינדער האָבן זיך אַרומגעטראָגן מיט אידעען פֿון וועלט-באַפֿרייאונג, פֿאָלק-אויסלייזונג, צווישן איר און זיי איז אויסגעוואַקסן אַ מחיצה, פֿאַרפֿרעמדקייט. דער עלטסטער זון איז אַוועק קיין ארץ-ישראל, געוואַנדערט וואָכן-לאַנג צופֿוס, געשלאָפֿן אונטערן פֿרייען הימל און גע-שוואַרצט גרענעצן. דאָס איינציקע טעכטערל אירס איז אָפּגע-זעסן פֿינף יאָר אין תּפֿיסה פֿאַר פּאָליטיק, דאָרטן קראַנק גע-וואָרן אויפֿן האַרץ, אויף די לונגען און ווען זי איז אַרויס, איז זי צוריקגעלאָפֿן צו דער אונטערערדישער אַרבעט, ווידער פֿאַר-משפּט געוואָרן. נאָר דאָסמאָל האָט שוין דער טויט זי באַפֿרייט.

שמואליק, דאָס מיזיניקל, האָט געהאָלפֿן דעם טאַטן אין

זיין אַרבעט. ער איז געווען וואַכזאַם צו די אָפּטע דיסקוסיעס צווישן ברודער און שוועסטער, דיסקוסיעס, אין וועלכע ס׳האָט זיך באַטייליקט די גאַנצע שטעטל-יוגנט. בייגאַכט האָט שמואליק געשלונגען ביכער, נישט איבערקלייבעריש. סיי ד״ר עלטערער ברודער, סיי די שוועסטער, האָבן אים אונטערגעטראָגן פון זייערע אידעאָלאָגישע ליטעראַטורן.

ווען זלמן האָט באַשלאָסן צו עמיגרירן — ווי די אַנדערע שטעטלדיקע יידן—ווייל ער האָט מער נישט פאַרדינט אויף קיין ביסל זאַלץ אין טאָפּ אַריין, איז דאָס מוזיניקל אַרויסגעשפּרונגען מיט אַ וואָרט: „ביי אונדז, יידן, ווייסט מען פון איין מיטל: טאָמער וואָס-ווען — כאַפּט מען גלייך די פיס!״ און אַז דער טאַטע האָט אים צוריקגעשריגן: „וואָסזשע ווילסטו, מ׳זאָל זיך באַגראָבן לעבעדיקערהייט?!״ האָט שמואליק נישט געקאָנט זיך קעגנשטעלן. זיין געדאַנק איז נאָך דעמאָלט געלעגן אין די וויקעלעך, האָט נאָך געדאַרפט אָנקומען צו פרעמדע הענט, וועלכע זאָלן אים איבערלייגן. דערפאַר אָבער, אין פּאַריז, אַז ער האָט זיך שוין געהאַט אַביסל אָנגעזאַפּט מיט דער נייער לופט, זיך דערפילט פריי אַלס ייד, דערזען אַ וועלט מיט מעגלעכקייטן פאַר זיך—האָט ער מער נישט געוואָלט הערן פון טאַטנס צוזאָגן: זיי זאָלן אַרבעטן צוזאַמען, מאַכן „מאַרשעס״ אַ פּאָר מאָל אין דער וואָך און מיט גאָטס הילף... שמואליק איז אַנטלאָפן פון שטוב, צומאָל נישט געגעסן קיין מיטאָג, און אין אָוונט איז ער צוריקגעקומען אין איין פרייד: „כ׳האָב געפונען אַ פּאָסטן! אַ טייערן פּאָסטן, אין אַן אויטאָמאָבילן-פאַבריק! הע, מאַמע, וואָלסט זיך אַזוינס פאָרגעשטעלט?... מיט צען טויזנט אַרבעטער— איך, דער ייד! און קיין הויקער וועל איך אויך נישט קריגן, הע, טאַטע?...״

פינף יאָר זענען פאַרביי. שמואליק איז אויסגעוואַקסן הויך, שטאַרק, די שפּראַך פון לאַנד. די קולטור איז אים געוואָרן אייגן. ביסלעכווייז האָט זיך אין אים אַריינגעכאַפּט אַ גרינגשעצונג צו זיין טאַטן, צו די אַלע אייביק-פאַרשמייעטע, אייביק-קרעכצנדיקע יידן. און אויב ער איז נאָך אַהיימגעקומען שלאָפן,

האָט ער דאָס געטון מער אויס רחמנות צו דער מוטער, וועמענס איינזאַמקייט ער האָט ב׳אמת מיטגעפילט אַז ס׳איז אים אויס־געקומען דורכצוגיין אַ יידישע גאַס אויפן „פּלעצל״, צי ערגעץ אַנדערש, איז ער זי כּמעט דורכגעלאָפן מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגן, זיך געפילט פאַרשעמט און באַליידיקט צוזאַמען. די יידישע שרייבער — זיינע ערשטע לערער — האָט ער מער נישט געוואָלט לייענען: פיינט געהאַט זייער רעאַליזם, וואָס פּלעגט אים דער־מאַנען אין זיין געצוימטן „נעכטן״, אין דעם יידישן ברויט־חלום... אין זיין מאַנמאַרטער וווין־ראַיאָן איז סאַמי (זיין פּאַרטיי־פּסעוודאָנים) געוואָרן סעקרעטאַר פון דער סאָציאַליסטישער יוגנט. ער פּלעגט אויפטרעטן אויף וואַל־פאַרזאַמלונגען, און איז דעלע־גירט געוואָרן צו קאָנגרעסן. „סאַמי — פּלעגט מען אים גוט־ברו־דעריש קלאַפּן אין אַקסל אַריין — מיט דיין געשליפן צינגל וועסטו נאָך ווערן דער ייִנגסטער עפּוטאַט אין סיים!״

און ער האָט אויפריכטיק געגלויבט דעריין. דיזראַעלי האָט אים געדינט אַלס מוסטער. פּונקט ווי יענער גרעסטער מלוכה־מאַן ענגלאַנדס, שטאַמט ער אויך פון יידישע עמיגראַנטן, נאָכ־מער: ער, שמואליק, איז צומאָל נישט קיין הײ־געבוירענער... און נאָך עפּעס: אין דער צייט, וואָס יענער לאָרד האָט זיך געשפּילט מיט נישט־געלונגענע ליטעראַטור־פּרוון, געפּטרט יאָרן, שיער זיך נישט אויסגעגליטשט צו דער ראָל פון אַ לאָנדאָנער דענדי — גייט ער, שמואליק־סאַמי מיט אַ גראָדליניקן, באַוווּסטזי־ניקן טראָט צו זיין ציל...

זעלטן פּלעגט ער פאַרברענגען מיט חברים. זיינע קעשע־נעס זענען שטענדיק געווען אָנגעשטאָפּט מיט סאָציאָלאָגישע בראָשורן, מיט סטאַטיסטיש־עקאָנאָמישע צייטשריפטן. צו פרויען האָט ער כּלל נישט אַרויסגעוויזן קיין אינטערעס. קיין שום אַנטי־אויסלענדער־געזעץ האָט אים נישט באַאומרויִקט. ער האָט געדענקט אין פראַנצויזיש און זיך געהאַלטן פאַר אַ פראַנצויז.

אָבער איינמאָל, אין אַ פרילינגדיקן פרייטיק־פאַרנאַכט, ביים אויסצאָלן דעם וואָכן־לוין, האָט מען אים פון דער פאַבריק־

דירעקציע זייער העכלעך מיטגעטיילט: היות די אַרבעטלאָזיקייט וואַקסט... טויזנטער פראַנצויזן דרייען זיך אַרום...

שמואליק איז געוואָרן אַזוי צעטומלט, אַז לאַנג האָט ער נישט געקאָנט צונויפפּירן די ליפּן.

זיין אַרבעט־שכן פּיער האָט איבערגעשראָקן אים אָנגעקוקט.

— וואָס איז דיר, סאַמי?... קום עפּעס אויסטרינקען, סאיז היינט מיין רייע צו צאָלן.

סאַמי איז אויטאָמאַטיש נאָכגעגאַנגען. אָן אומגעהויערער פּלאָנטער האָט זיך באַוויגן אין זיין מוח...

אין „ביכטראָ” האָט זיך געוואַלגערט טומל: קאָרטן־דיאַלעקט, קלאַפּעריי פון בילאַרד־שטעקנס, ניכטערע רייד פון די „אייביקע פּאָליטיקער”. שבואליק איז אָנגעשפּאַרט אָן בופעט צווישן אַנדערע אַרבעטער פון זיין פאַבריק, ער האָט גע־הייסן זיך דערלאַנגען אַ ווייסן ווייַן.

ער שטייט אויסגעצויגן אין זיין גאַנצער לענג, אָן איין באַוועגונג, טויב און בלינד צום אַרום.

— נו, טרינק שוין, סאַמי! — גיט אים פּיער אַ צי ביים אַרבל.

סאַמיס האַנט גיט זיך מעכאַניש אַ צי אויס, אַ כאַפּ אָן דאָס גלעזל, אַ טראָג צו צום מויל — און שוין דערהערט זיך אַ וואָרט, טויבלעך, ווי פון אַ גרוב:

— אַ צווייטס!

— האָ! ס'אַראַ אַפּעטיט...—לאַכט פּיער, שוין לאַנג, אַז ער וויל אים זען אַ שיכורן. כדי אַרויסצוקריגן ביי אים: פון וואַנען ער קומט? ווער זענען זיינע עלטערן? פאַרוואָס לאַדט ער קיינ־מאָל נישט איין זיינעם אַ חבר צו זיך אַהיים? אין פּירן, דעם הונדערט־פּראָצענטיקן פראַנעק, האָט סאַמיס אויפפירן זיך אין געזעלשאַפט, זיין שווער געמיט, דאָס קוקן אויף יעדער מין פאַרווײַלונג דורך אַ מאָראַלישער לאָרנעטקע—אַרויסגערופן ספקות וועגן זיין פראַנצויזישקייט. פּיער האָט ווידעראַמאָל געפרעגט:

— נאָך איינס? דאָס זעלבע?

דער ווייסער באָרדאָ־ווײַן האָט כאַמין דורכגענומען, פאַר־

טריבן פון אים די אָפּהענטיקייט און אים צעררייצט. ער האָט מיטאַמאָל דערזען, ווו ער איז, געוואָרן וואַכזאַם צום מינדסטן קלאַנג. ער האָט אויפגעכאַפּט רייד פון זײַנע שכנים:

— דאָס אָפּזאָגן האָט זיך אָנגעהויבן. כ׳וואָלט קיינמאָל נישט געגלויבט, אַז צוזאַמען מיט מיר אַרבעטן אַזויפיל אויס-לענדער...

— שוין לאַנג צייט געווען!

— אַ פּאָר הונדערט טויזנט אַרבעטן אין לאַנד און פראַנ-צויזן אַרבעטלאָזע... כ׳קען אַ פאָטער פון דריי קינדער...

— מיינע פריינט, — האָט זיך ווער אַריינגעמישט מיט אַן איטאַליענישן אַקצענט — דערזעט די זאַך אַ ביסל די דיאַלעקטי-שער! איר אידענטיפיצירט אונז, פרעמדע, מיט דער קאַפּיטאַ-ליסטישער סטרוקטור; ווער איז שולדיק אין דעם קריזיס? — ניין, באַוווּסטזיניקע פּראָלעטאַריער טאָרן אַזוי נישט רעדן!

— אַלץ אמת, קאַמעראַד, נאָר דאָרט, ווו ס׳האַנדלט זיך וועגן ביפשטיק, זענען אַלע טעאָריעס...

— אוודאי!

— און אונדזערע קינדער ווער וועט דערנערן?

— מיט שיינע רייד האָט נאָך קיינער נישט אָפּגעקאָכט קיין מיטאָג.

שמואליק האָט זיך נישט געקאָגט מער איינהאַלטן. טרערן פון שאַנדע, פון פאַרצווייפלונג האָבן אים געשטיקט. און די אַלע פאַרזאַמלונגען, מיטינגען, קאָנגרעסן, ווו ס׳איז געשמידט און געהאַמערט געוואָרן דער גרויסער באַגריף וועגן איינהייט — דאָס איז געבליבן אויף ווייטער בלויז אַ וואָרט? אַ פראַזע?

ער האָט זיך אַריינגעשניטן צווישן דער גרופּע, און אַ הויך, שווער קול, אַ קול נישט פון קיין יוגנטלעכן, אַ קול וואָס קלינגט אויס יעדעס וואָרט באַזונדער, ווי אַ וואָרענונג — האָט ער פון זיך אַרויסגעזאָגט. דורך דער ברייטער שויבן-טיר האָט די אונטער-גייענדיקע זון אָנגעצונדן זיין קאַנטיק פנים, די אויגן, די צע-פלאָשעטע טשופּרינע... אַרום די טישלעך איז שטיל געוואָרן, ביים בילאַרד איז מען געבליבן שטיין מיט אויפגעהויבענע שטעקנס.

שמואליק האָט געהערט וועגן די פֿאַרפֿאָלגטע, וואָס האָבן זיך געראַטעוועט פֿון טויט, פֿון קאָנצענטראַציע־לאַגערן און זענען געקומען אַהער, אינעם לאַנד, וואָס האָט באַשאָנקען דער וועלט מיט דער דעקלאַראַציע פֿון מענטשן־רעכט... ער האָט דערציילט וועגן די פֿאַגראָמירטע יידישע היימען...

זיין קול איז געוואָרן אָנגעשוואָלענער, האָט געוואָרנט קעגן דער גרויזאַמער שריפֿה, אויב אַלע צוזאַמען וועלן זיך נישט דערלאַנגען בריִדערלעכע הענט.

שמואליק האָט נישט געוווּסט, ווי אַזוי ער איז אַרויסגעקומען פֿון „ביסטראָ", ער האָט געשפּרייזט לענג־אויס דער סען. דאָס לאַמטערן־ליכט פֿון ביידע זייטן ברעג, האָט אָפּגעגלויכטן אינעם גראַנאַטענעם וואַסער, ווי צוויי שנירן ריזיקע פּערל... אַ ווינט, פֿרילינגדיק ווינטל איז אים נאָכגעלאָפֿן און געקילט זיין צעהיצטן קאָפּ.

— מאַמע, כ'בין קראַנק! — האָט ער געזאָגט אַהיים קומענדיק.

שמואליק האָט ערשט דערזען דעם טראַגישן טעות זיינעם, ווען וואָגלענדיק איבער דער שטאָט נאָך אַרבעט, האָט מען אים אויף זיין „גוטמאָרגן" געענטפֿערט: „עט ווּ פֿראַנסע?" (איר זענט אַ פֿראַנצויז?). שפּעטער פֿלעגט ער איצט אָפּליגן אויפֿן בעטל ביי די עלטערן אין שטוב. דאָס גערויש פֿון דער ניי־מאַשין, דעם טאַטנס זיפֿצן דער מאַמעס פֿאַרהאָרעוועט שווייגן — האָבן זיך אויפֿגעשטעלט, ווי אייזערנע קראַטן אַרום אים... דער געטאָ מיט אַלע זיינע ריחות, מיט זיין גאַנצער דערנידעריקונג. ניין, דאָ איז געשען אַ פֿאַראַט קעגן אים! אָבער ווער האָט פֿאַראַטן? זיין געדאַנק, צי זיינע חברים?... און וווּהין זאָל ער אַצינד לויפֿן? זיך ראַטעווען מיט אַן אויסגעבעטלטער בירגערשאַפֿט? — די טראַגעדיע פֿון דייטשן יידנטום האָט אים געוואָרנט...

און אין די פֿאַרביטערטע שעהן פֿון אויסוועגלאָזן נאָכטראַכטן, פֿלעגט ער אַנטלויפֿן צו די קינדהייט־זכרונות. אַזוי בולט האָבן זיך אים פֿאָרגעשטעלט זיינע אַמאָליקע חברימלעך,

און רייזעלע, די שוואַרצע רייזעלע, וועמען ער האָט געפּלעגט ביים צעפּל שלעפּן און שרייען: וויאָ!... רייזעלע ברענגט אים שטילערהייט קאַרמעלקעס פון זייער געוועלבל אַרויס, אַלע יינגעלעך רופן זיי ביידן: חתן־כּלה, מעעע... ער האָט אַ־אָפּגע־וואָרפן פון זיך די קליידער און אַ־יינגעוויגט זיך אין די ברייטע דניעסטער־וואַסערן, פאַר־שווימען ווייט־ווייט ביז צו דער מיל, דאָרטן וואַרט אויף אים מיט אַ לודקע רייזעלע — אַ גרויסע איז זי שוין, האָט אַזעלכע שוואַרק־שוואַרצע אויגן, ווי דער אַטלאַס פון רבס שבתדיקע קאַפּאָטע; זי האָט אַזעלכע רויט־רויטע ליפּן, ווי דאָס פּרוכת אויפן ארון־קדש אין שול... און אָט שווימען זיי שוין ביידע אין שיפל. דאָס פעלד האָט אים, דעם צוריק־געקומענעם, דערקענט — שטרעקט עס אויס צו אים די שלאַנקע, גרינע גלידער... און דער וואַלד קומט אויך צו לויפן באַווייזט אים די נעסטן פון וואַנען ער האָט געפּלעגט אַרויסגנבענען אייערלעך; באַקענט אים מיט זיינע ליבע אייניקלעך — די צאַרטע בעריאָזע־טעכטערלעך און די דעמבענע זין — — —

אַך, וואָס איז פאָרגעקומען אויף זיין געבורט־ערד האָט אים איצט געלאָקט, פאַראינטריגירט. ער האָט געלייענט יעדן טאָג די דאָרטיקע פּרעסע, נאָך געזוכט צו הערן אַ גרוס פון וועמען. ער האָט פאַרבונדן אַ קאָרעספּאָנדענץ מיט זיינע אַלטע חברים, גע־וואָלט וויסן, וואָס זיי דענקען איבער דער צוקונפט פון אַרבעטער־קלאַס, פון דעם יידישן פאָלק.

אין איינזאַמע שעהן האָט עס אים איצטער געצויגן צו די יידישע קוואַרטאַלן אויפן בעלוויל, אויפן „פּלעצל". דאָס, וואָס שפּילט זיך אין זיי אָפּ — האָט ער פאַרשטאַנען — איז אים נוגע, ווייל זיי — דאָס איז ער אַליין. און ווען ער האָט זיך צוגעקוקט, ווי אין קאַרגע שטיבעלעך, אין גראָבעדיקע האָטעל־צימערלעך זיצן זלמנס, יאָכוועטס און גיבן אַוועק שטיקער האַרץ, שטיקער לונג אויף צו פאַרקלעפּן זייערע פאַגראַמירטע עקזיסטענצן — האָט ער פון זיך געטריבן די באַפאַלענע סענטימענטאַלע געפילן: סענטימענטאַלקייט שוואַכט אָפּ מענטשלעכע אַקטיוויטעט. און ער

האָט זיך דאָך געוואָלט ראַטעווען, געוואָלט וואַרפן אַ וואָרנונג אַלע זיינע חברים, דער גאַנצער יידישער יוגנט.

דריי טעג איז שמואליק נישט אַהיימגעקומען, אַרומגעלאָפן אין די קאָנסולאַטן, באַן-געזעלשאַפטן. ער האָט נישט געוואָלט, אַז אין שטוב זאָל מען צו אים צושטיין מיט אומרויִקע פראַגעס.

אַצינד, ווען שמואליק איז אַריינגעקומען, האָט יאָכוועטל זייער געשמאַק געדרימלט ביים פענסטער, ווו זי איז געבליבן זיצן וואַרטן אויפן זון. ער האָט אָנגעצונדן דעם לאָמפּ, פאַרשוווּנדן אויף עטלעכע מינוטן אין אַנדערן שטיבל אַריין, געבישטערט אין דער שאַנק און צוריק אין קיכל אַריין מיט אַ פאַרפּאַקט וואַליזקעלע.

— גוטנ׳אָוונט, מאַמע!

זי האָט אויסגעווישט דעם שלאָף פון אירע אויגן.

— זע נאָר, זע נאָר... — און פאַרשלייפט אירע אָרעמס אַרום אים — ווו ביסטו געווען, האָסט חתונה געהאַט?...

פּלוצים האָט זי באַמערקט דאָס וואַליזקעלע.

— פאָרסט אַוועק?

איר קול האָט געציטערט. פון דער צוזאַמענגעצויגענער קעל האָט זיך דורכגעשטופּט, ווי אַ געבעט-רוף: שמואליקל! זי איז אַרומגעלאָפן מיט אירע הייסע ליפּן איבער זיינע באַקן, אַראָפּגעזעצט אים אויף איר ברייטן אויסגעבענקטן שויס, ווי אַמאָל-אַמאָל, און זיך געוויגט מיטן קינד, געהאַלדזט אים און געוויינט:

— צו ווען-זשע וועל איך ערשט אויסרעדן אַ וואָרט?... אויף וועמען וועל איך ערשט וואַרטן אין די נעכט?...

שמואליק האָט געשוויגן. אין צוויי באַזונדערע ווענט איז ער איצט געווען צעטיילט: איין וואַנט — דערפאַרן ביז צעריסנקייט, קאַמפּסמוטיק, צילבאַוווּסט, עקשנות, וואָס איז בכוח איבערצוטרעטן איבער ליבע, איבער טרערן צום געבורט פון אַ סיסטעם. דאָס צווייטע ווענט — אַ טיפע ליבע, אַ געהיילקטע אין די בלוט-פייערן, אַן אורמענטשלעכע, וואָס

קיך שום פרינציפּן קאָנען זי נישט צוימען, פאַרשפּאַרן. און דערפאַר האָט איצט דאָס צווייטע געהאַט די איבערגעוויכט. דאָס קינד איז אין שמואליקן צוריקגעקומען מיט דער גאַנצער אומבאַהאָלפנקייט, מיט אַלע פאַרלאַנגען צו ווערן געצערטלט און צו צערטלען, צו ווערן געשוצט פון דער מאַמע-וואַרימקייט און צו באַשיצן; אַז אירע רייד זאָלן פאַרוואַנדלט ווערן אין מעשהלעך און זיינע ווערטער—אין „פאַרוואָסן"...

נאָר די מאַמע האָט גאָר געגרעדט פון איר אומגעקומען טעכטערל אין תפיסה, פון דעם עלטערן זון, וואָס קעמפּט פאַר דער ארץ-ישראל-ערד און אַז יעדע מינוט לויערט אַ קויל אויף זיין לעבן. יאָ, זי האָט אַ רעכט צו ווען אים, דעם ייִנגסטן, דעם איינציקן, באַהאַלטן לעבן זיך: נישט פאַר דער וועלטס-רשעות האָט איר מוטער-טראַכט געוויטיקט!

— שמואליקל, געגנוג קלעפּ קריגט מען פון אַלע זייטן, אַז מיר זאָלן זיך נאָך אַליין פאַרשאַפן עגמת-נפש. און וווּהין ווילסטו לויפן? אויף אַלע וועגן וואַרטן אונדז אָפּ די היצלעס... און קיינער דערהערט נישט אונדזער געשריי... די מענטשלעכע הערצער זענען פאַרשטאָפּט געוואָרן מיט כל-דאָס בייז!

אַ פיינלעכע שטילקייט האָט זיך אַרויסגערוקט פון די שטוב-ווינקעלעך און צוגעדישעט איר בלאַס, ציטערנדיק קול.

שמואליקן איז געקומען אויפן זינען זיינע אַמאָליקע רייד: מיר, יידן, טאָמער וואָס-ווען—לויפן מיר. דעמאָלט האָט ער זיי פאַרשטאַנען מער מיט די געפילן, ווי מיטן שכל. איצט האָט ער זיי אויסגעטייטשט:

— זעסטו, מאַמע, אונדז פעלט ליבע צו אונדזער היים-ערד. דאָס שוואַכסטע ווינטל קאָן אונדז צעטרייסן מיטן וואָרצל. אומעטום האַלט מען אונדז פאַר פרעמדע, אַפילו דאָרטן, ווו אונדזערע עלטער-עלטער זיידעס האָבן געשאָנקען זייער בלוט נאָר דער אומאָפּהענגיקייט. און פאַרוואָס? — דערפאַר, ווייל מיר אַליין באַטראַכטן זיך אַלס פרעמדע, אומעטום בויען מיר אויף הינערישע פיסלעך...

— איז וווּזשע ווילסטו דען פֿאָרן? — האָט יאָכוועטל דערנאָך געפֿרעגט.

— אַהיים! צוריק אַהיים! הי בין איך אַלעמען אַ פֿרעמ־דער און אַלץ איז מיר דאָ פֿרעמד: אַפֿילו דער הימל אויך... דאָרטן, אינדערהיים, וועלן מיר אַפֿילו די ליידן זיין טייער! און ווען אונדזער ערד וועט באַפֿרייט ווערן פֿון דעם זידל־וואָרט: ייד...

די גלאָקן פֿון „סאַקרע־קער" האָבן זיך אריינגעוויגט אין זיינע רייד. ס'האָט געשלאָגן עלף דער זייגער. מוטער און זון האָבן זיך גענומען טוליען איינער צום אַנדערן, יעדער האָט געוואָלט באַהאַלטן פֿאַר זיך אַ לעצטן קוש, אַ לעצטן וואַרעמען אָטעם... שטיל, שטיל האָט זי אַרויסגעוויינט:

— דיר איז גיט... ביסט נאָך אַזוי יינג...

אַז די טיר האָט זיך פֿאַרמאַכט, האָט יאָכוועטלען אָנגע־כאַפּט אַזאַ ווייטיק איבערן גאַנצן לייב, ווי מ'וואָלט פֿון איר אָפּגעריסן אַ פֿרישן לעבעדיקן גליד... און דאָס בלוט רינט, זאמלט זיך אין אַ קאַלוזשע אַרום אירע פֿיס... אָט האָט עס שוין דערגרייכט צו אירע קני... און עס שטייגט, שטייגט אַלץ העכער צום האַלדז... און זי שטייט אַ בלאסע, מיט אַן אויפֿ־געריסן מויל, די אויגן־לעפּלעך צוזאַמענגעדריקט — —

יאָכוועטל דערמאָנט זיך מיטאַמאָל, אַז ער האָט איר נישט איבערגעלאָזט קיין אַדרעס. לויפֿט זי אַרויס אויף די טרעפּ, טאַפּט מיט די הענט, שאַרט מיט די פֿיס—אונטער אירע טריט וואַלגערט זיך די פֿינסטערניש — ס'איז שטיל. לויפֿט זי אַראָפּ אויפֿן הויף מיט אויסגעשטרעקטע הענט, ווי צו אַ געבעט:

— שמואליקל!...

צוויי הויכע, ענג־צונויפֿגעקוועטשטע מויערן האָבן אויפֿ־געכאַפּט איר רוף, נישט געוווּסט, וואָס צו טון מיט אים, האָבן זיי אים פֿאַרוואָרפֿן איבערן דאַך.

אין דער פֿינסטערער שטוב איז יאָכוועטל דערנאָך לאַנג געשטאַנען ביים פֿענסטער. די לבנה האָט זיך געקייקלט פֿון קוימען צו קוימען, ווי אַ פּילקע, וואָס אַ קאַפּריזנע קינד האַלט אין איין אַוועקקאַפּן. ערגעץ האָט אַ זייגער אויסגעשלאָגן.

ערגעץ-ווו האָט אַ לאָקאָמאָטיוו פאַרמאַטערט אויסגעהויכט אַ פייף און אַ הונט האָט לאַנג און טרויעריק צוריקגעבילט. פֿון צייט צו צייט האָבן די גלעקער פֿון „סאַקרע-קער" זיך איבערגעקערט און אויסגעגאָסן זייערע רייפע בראָנזע-אַקאָרדן...

ווען יאָכוועטל איז אַריינגעגאַנגען אין אַנדערן שטיבל זיך לייגן, האָט איר אַ ברי געטאָן אין די אויערן זלמנס כראָפּען, אַ גיך-שלינגענדיקס, פּונקט ווי ער עסט... זי האָט געקוקט אויף זיין פאַרזשאַווערט פּנים און געשאָקלט מיטן קאָפּ, אי מיט באַדויערן, אי מיט ווייטיק: וואָס איז דען געווען איר גאַנץ לעבן? איין קינד און נאָך אַ קינד; אַ פרייטיק-צו-נאַכטס און ווידעראַמאָל אַ דינסטיק; אַ קרופּניק אין אַ באָרשט — — —

פּאַמעלעך גייט זי אָפּ פֿון זלמנס געלעגער, נעמט אַרויס פֿון דער שאַנק אַ פאַרבונדן פּעקעלע בריוו און זעצט זיך אַריין אין איר בעט. יעדן בריוו באַזונדער דערקענט זי אין דער פֿינסטערניש: אָט דער איז פֿון גאָלדעלען, פֿון איינציקן טעכטערל, אָרעם קינד, נישט באַשערט געווען... אָט דער איז פֿון דודן, פֿון ארץ-ישראל. וואָס מאַכסטו, דודל? האָסט כאָטש ווער ס'זאָל דיר פאַרריכטן אַ שקאַרפּעטקע? און אַז דו ליגסט, חלילה, קראַנק, ווער דעקט דיך איין?

צו יעדן בריוו פאַלן צו אירע הייסע, ביטערע ליפּן...

דער פרימאָרגן קריכט שוין אַרום אויף די דעכער אין אַ לאַנג, גראָ העמד.

און וואָס בלאָער ס'פאַרבט זיך דער טאָג אין די שטוב קניפּט זיך אַרויס פֿון דעם נאַכט-פלאָנטער, פאַרקוועטשט יאָכוועטל די אויגן: ס'איז איר אַ צער זיך צושיידן מיט דער שטילקייט.

זלמן דרייט זיך שוין אויפֿן געלעגער. ער עפֿנט די אויגן מיט אַ קרעכץ און שטעכט דורך מיט זיין בייזן בליק דעם יונגן טאָג.

....
....

ארום מאָנפּאַרנאַס

צי ווייל בורגין איז שוין פאַרמאַסטערט געווען פון לאַנגן שפּילן, צי ווייל יאַקובסאָנס רייד האָבן אים אויפגערייצט—מיט כּעס האָט בורגין אָפּגעשטופּט פון זיך דאָס שאַך-ברעטל נישט ענדיקנדיק די פּאַרטיע. זיינע הייסע, גלאַנציקע אויגן מיט די פאַרגרעסערטע שוואַרצאַפּלען, ווי ביי אַ באַטרונקענעם, האָבן דורכגעשטאָכן מיט זייער בליק דעם פּאַרטנער, ער האָט נישט געקאָנט מער איינהאַלטן זיין אויפרעגונג:

— אַזוי... ביסט טאַקע איבערצייגט, אַז מיין שרייבעריש שטילשווייגן איז אַ רעזולטאַט דערפון-אָ? אָפּגעריסן געוואָרן פון יידישן מאַסן-לעבן, הם... די באַזע פאַרלוירן.. די אומגליקלעכע באַזע!

פינקטלעך, כמעט שפּילנדיק זיך, האָט יאַקובסאָן איינגעליינט די פיגורן אינעם שאַך-קעסטעלע. אַרום זיינע דיקלעכע ליפּן, פייכטלעך-רויטע און עטוואָס צו-קינדישע פאַרן האַרטן לענגלעכן פּנים — האָט זיך געבלעזלט אַ שמייכעלע.

— איבערצייגט...

בורגין האָט מיט אימפּעט אויסגעזופּט דאָס אַכטע גלעזל שוואַרצע קאַווע פון היינטיקן אָוונט, פאַרוויכערט אפשר דעם צוואַנציקסטן סיגאַרעט פון היינטיקן אָוונט און אויפסניי זיך איינגעבריזשעט מיטן בליק אין זיין פּאַרטנער. דאָס פינקטלעכע איינלייגן די שאַך-פיגורן האָט אים דענערווירט. ער האָט פיינט

געהאַט די רו, די זאַכלעכקייט פון יאַקובסאָנס פירונג, פון יאַקובסאָנס דענקען; אַפילו אין דעם אָפּגעלאָזן־באַוואַקסענעם פּנים זיינעם איז דורכאויס געלעגן געמיטלעכקייט. בורגין האָט געהאַסט די רויִקייט, וואָס אים גופא פעלט זי. שוין פופצן יאָר, ווי ער דרייט זיך אַרום צווישן די קאַפּעען „ראָטאָנדע" און „קופּאָל" און קאָן נישט צוריקגעפינען זיין אינערלעכע גאַנצקייט, בלאָנדזשעט אין אַ תוהו־ובהו פון סטעריל אינטעלעקטואַליזם און משונהדיקע קאָנצעפּציעס...

— איבערצייגט... — חזרט איבער יאַקובסאָן — האָסט מיר נאָך קיינמאָל נישט געענטפערט אויף מיין פראַגע: פאַרוואָס האָסטו אַוועקגעוואָרפן דיין מוטער־שפּראַך, וואָס איר קערנדיקייט איז געווען ווי אַ טייל פון דיין בלוט, און געלאָפן זיך אָנכאַפּן אָן אַ פרעמדער? צו אַ פרעמד־ר מיליע?

בורגינען האָט זיך געדאַכט, אַז דאָס רייצט ער זיך אַזוי מיט אים, רייצט זיך, כדי אים צו פייניקן — אַלע פייניקן אים! די גאַנצע וועלט פאַרפאָלגט אים ווייטער אַלס ייד, לאָזט אים נישט צום וואָרט קומען...

— אַדיע! — איז ער אויפגעשפרונגען.

אינדרויסן זענען די קאַפע־טעראַסן, די טראָטואַרן שוין געווען אָפּגערוימט פון מענטשן. אַ שפּעטער נאַכט־ווינט האָט אויפגעהויבן הויפנס צעטראָטענע רעקלאַמע־פּאַפּירלעך, פאַרוויאַנעטע בוים־בלעטער און זיי געיאָגט איינע נאָך די אַנדערע, זיי געדרייט אַרום דעם איינזאַמען בורגין. אויפן מיטן ברוק האָט אַ לאַנגע ריי טאַקסיס געדרעמלט מיט האַלב־פאַרקלעפּטע רויטע אויגן. און פון ביידע זייטן בולוואַר מאָנפּאַרנאַס זענען די מויערן געשטאַנען קאַלטע, ווי בלאָקן חושך...

די אַרומיקע קילע פוסטקייט האָט אָפּגעווישט בורגינס אויפגערעגטקייט, אַ ביטערער אומעט האָט אים איינגעקלעמט. אומענדלעך־לאַנג האָט זיך געצויגן דער בולוואַר, געשלעפּט זיך ווי אַ היימלאָזער וועג, וואָס פירט אין ערגעץ נישט אַוועק... יאַקובסאָנס רייד זענען אים נאָכגעקראָכן. ער האָט זיך פאַר זיך אַליין פאַרטיידיקט: „אָט שרייב איך דאָך אַ גרויסן ראָמאַן"...

— כאַ־כאַ... — האָט אַ קול אַרויסגעלאַכט פון יעדן פאַר־בייגייענדיקן געסל — כאַ־כאַ.. ווען געמען געגאַרסטו? שוין פינף יאָר שרייבסטו ס'ערשטע קאַפּיטל!

ער האָט געוואָלט שנעלער גיין. אָבער דאָס געלעכטער האָט זיך אָנגעהאָנגען אָן זיינע פּלייצעס, איז צוריקגעשלעפּט פאַר די פּאָלעס—איז ער אַריין אין אַ קאַפע, באַשטעלט אַ ראָם, אַ צוויטן און געבליבן זיצן מיט אַן אַראָפּגעזונקענעם קאָפּ איבער דער ברוסט.

ווען ער איז אַוועק פון דער היים נאָכן גרויסן דערפאָלג פון זיין טרילאָגיע, האָט ער געהאַט זערביי אַ מיינונג: דער יידישער ליטעראַטור פעלט לופט! ס'פעלט איר דער אייראָפּעי־שער אָטעם פון אַ באַלזאַק, דער אינטעלעקטואַליזם פון אַ פראַנס,— זי שטיקט זיך נאָך אַלץ אין די גלופּסקער שטעטלעך מיט די קליינע מענטשעלעך. ס'איז אַן ערזאַץ־לעבן! די טראַגיק — איז קיין טראַגיק נישט! דער קאָמיזם — איז קיין קאָמיזם נישט! דער הערויִזם ליגט אין אַלטע שמות—אַ פאָלק אין אַ קרעטשמע. די ראָמאַנטיק האָט זיך דערפון אָפּגעטון, דער בעש"ט איז גע־ווען זייער לעצטער ראָמאַנטיקער...

— מ'פאַרמאַכט!

ער האָט אויפגעהויבן דעם קאָפּ: אַ גאַרסאָן איז געשטאַנען איבער אים.

*

אין שטוב איז געווען פינסטער. אַננאַ איז געשלאָפן מיטן שלאָף פון אַ פאַרהאָרעוועטער פרוי, איר קורצער אָטעם האָט זיך שווער, שווער געהויבן אינדערלופטן, געהויבן זיך און געפאַלן.

בורגינען האָט אָנגעכאַפּט אַ פאַ־דראָס צו איר רויִקן שלאָף, איר עטעמען האָט אים געבריס. האָט ער אין דער פינסטער אַראָפּגענומען פון דער שראַנק זיין וואַליזע מיט די מאַנוסקריפּטן און גייענדיק צו דער קיך, האָט ער זיך אָנגעשטויסן אָן בעט. אַננאַ איז אויפגעקומען.

— שלאָפט נאָך אַלץ נישט... פּטרט זיך אַוועק!

— נישט קיין טאָג, נישט קיין נאַכט — האָט ער אָפּגע־זיפצט.

— ווען דו זאָלסט מיך האָרכן...

— וואָס האָרכן, פאָרן צוריק, צוריק אַהיים ?!!

— הענגסט דאָך... אינדערלופטן הענגסטו דאָך...

ער פאַרהאַקט הינטער זיך די קיך־טיר און נעמט נישטערן צווישן די מאַנוסקריפּטן. צום טייוול מיט אַלע אידיאָטישע טענות! און ווו זאָל ער דאָ קאָנען אַרבעטן? — אויף אָט־דעם טישעלע? מ׳קאָן זיך דאָך נישט רעכט אָנשפּאַרן דערויף! און בייטאָג וואָלט ער אַנטלאָפן פון דער שטוב, ווי פון אַ בלאָטע: דאָ גרעגערט אַ ראַדיאָ ביים שכן, דאָ ווידער וויינט אַ קינד... די מאַנוסקריפּטן גליטשן זיך אַרויס פון זיינע שמאָלע, בלאַסע פינגער, ווי פּאַלשע באַנקנאָטן... אַ שווערקייט לייגט זיך אַרום זיין האַרץ... נעמט ער אַראָפּ אַן עקזעמפּלאַר פון זיין טרילאָגיע (וואָס האָט אים אין יידיש באַרימט געמאַכט), לייענט דורך אַ זייטל אויפן קול, הערט זיך איין צו יעדן וואָרט באַזונדער, אָבער—ס׳לאַנגווייליקט אים, ער קען שוין גאַנצע קאַפּיטלעך אויף אויסנווייניק.

אין בעט קאָן ער נישט איינשלאָפן. אויפן קישן לויערן אַרום רייד—יאַקובסאָנס, אַננאַס, קריכן אין זיינע אויערן אַ־יין, ווי ווערעמלעך... ער טוט זיך האַסטיק צוריק אָן און גייט אַראָפּ.

אין די געסלעך ליגט שוין די נאַכט אַ געבונדענע מיט די ערשטע גראָע שנירן. אַ דין רעגנדל פּאַלט. בורגין שפּאַנט אָן אַ וווּהין, איינגעהויקערט, דעם ברייט־ראַנדיקן שוואַרצן הוט איבערן שטערן אַראָפּגערוקט, דעם קאָלנער פון לייכטן פּאַלטנדל אויפגעשטעלט און ער רויכערט, פּיפּקעט גיך, וויל זיך אָנט־זונקען מיטן רויך—דערשטיקן דעם אָנקומענדיקן אומעט, די אָנקומענדיקע פוסטקייט פון דעם נייעם טאָג.

דאָס הויז פון די רובינס

די פֿרוי פון באַקאַנטן כּלל־טוער נאָעל רובין, איז געלעגן
אויף דער נידעריקער, גרינער סאָפֿע און נישט געקענט אָפּרייסן
פון אַ דיקן העפטל איר קליין פּוכקע פּנימל, אויף וועלכן ס׳האָבן
זיך געלאַנגווייליגט אַ פֿילם־שמייכעלע און אויגן מיט קינסטלעך־
פאַרגרעסערטע שוואַרצאַפּלען, גלאָז־גלאַנציקע. איר טיף־דעקאָל־
טירטער האַלדז, אָן איין קנייטשעלע, די נאַקעטע פּולע אָרעמס,
אויף וועלכע מ׳האָט נישט באַמערקט קיין איינציק אָדערל, —
זענען געווען מאַט־ווייס, ווי פאַרהויכט פּאָרצעליי. בלויז איין
קלייניקייט — דאָס איבערלייגן פון צייט צו צייט די פיס איינעם
איבערן אַנדערן, האָט נישט דערלאָזט, מ׳זאָל די מאַדאַם סיזאַן
פאַרטוישן מיט דער גרויסער פּופּע, וואָס זיצט אין איר שלאָף־
צימער אויפן בעט.

אַלס פּרעזידענטין פון עטלעכע וווילטעטיקע אינסטיטוציעס־
האָט איר נישט געפּאַסט, אַז דאָס אייגענע הויז זאָל בלייבן הינטער־
שטעליק קעגן יענע רייכע יידישע הייזער, ווו זי איז אַן אָפּטע
איינגייערין „צוליב ריין פילאַנטראָפּישע צוועקן“. דערפֿאַר זענען
די צימערן באַוואָרפן געווען מיט טישעלעך, שענק און פּאָטעלעכ־
לעך, מיט קרעדענצן פון אַלע סטילן. אויף די ווענט — אולטראַ,

מאָדערניסטישע בילדער (זייער אומפאַרשטענדלעכקייט האָט שטאַרק אימפּאָנירט דער באַלעבאָסטע) געפּאָרט מיט זון-אונטער-גאַנג אין אַלזשיריע, מיט בודואַר-דאַמעלעך אין עראָטישע סצענעס און רעפּראָדוקציעס פון וועלט-באַרימטהייטן. יאָ, ס׳האָט אויך נישט געפעלט אַ דזשאָקאָנדע... צוליב איר געזעלשאַפטלעכער פּאָזיציע, האָט מאַדאַם סיזאָן דעם מאַנס ווילד-יידישן נאָמען — נחמן — פאַרפראַנצויזישט; דער זון געלערנט פידל ביי די גרעסטע פּראָפעסאָרן, און פאַר זיך — געקויפט אַן עלעגאַנט הינטעלע (אויף אַן אויסשטעלונג), וואָס באַגלייט אַלע אירע פּראָמענאַדן.

אינעם דיקן העפטל האָט מ״ם סיזאָן איינשטודירט אַ רעדע פאַר אַ יערלעכער אַלגעמיינער פאַרזאַמלונג. ס׳האָט איר נאָך געפעלט דער פּאַסיקער סוף „אַ נעם צו טון״. און ווייל זי איז שוין צו לאַנג געלעגן, האָבן זיך פעדעמלעך דרימל פאַרפּלאָנטערט מיט אירע געדאַנקען.

אין האַלב-אָפענעם פענסטער האָט אַריינגעקוקט דער פאַר-נאַכט, אויסגעשמונקט מיט אַ בלאַסן בלוי און מיט אַן אָפּגע-פודערט לבנהלע. ווייכע שאָטנדלעך פאַרהילן די ווענט, דעם אַכט-לאָמפּיקן זשיראַנדאָל מיט די געשליפענע באָהעמיע-גלעזלעך, אויף דער סאָפע שפּרייטן זיך אויס סאַמעט-גרויע דראַפּעריעס...

מאַדאַם סיזאָן קעמפט מיטן דרימל.

— באָבי! — רופט זי צוהילף איר ליב הינטעלע.

פון ווייטלעכן קאָרידאָר נעמט זיך גליטשן אַן אָנגענעם-שפּילעוודיק קלינגען, וואָס קומט וואָס אַמאָל נענטער, נענטער און אין צימער גיסט עס זיך אַריין אויפאַמאָל, מיט שטאַרקער פרייד. באָבי לויפט צו דער סאָפע ריטמיש, אין איינקלאַנג מיטן גלעקעלע, אַרום זיין האַלדז. זיינע ווייסע קרויזלען האָר זעען אויס אין פאַרנאַכט, ווי געשניצטע אין מאַרמאָר.

— מלאכל מיינס!

זי קושט אים אין די אויגן, קושט די קלוגע לענגלעכע מאָרדקע, די אויפגעשפּיצטע אויערן, און לאָזט זיך לויפן איבערן צימער. באָבי — נאָך איר, פאַר איר, אונטערהאָפּסנדיק. איר

מוסקולקלאַז געלעכטערל, זיין מוסקולקלאַז האָווקען — קייקלען זיך צוזאַמען, קייקלען זיך פונאַנדער, ביז זי פאַלט אַ פאַרמאַטערטע צוריק אויף איר געלעגער. דאָס נוצט אויס באָבי: ער שטעלט זיך פאַר דער מאַדאַם אויף די הינטערשטע לאַפּקעס, מאַכט עטלעכע קאָקאָטישע טריטעלעך און מיט זיינע בלאַנקע, גלאַנציקע ציינער בייסט ער אָפּ שטיקלעך האַו!... האַו... דערפאַר קריגט ער געווייַנלעך אַ גוטן נאַש. אָבער גאָט! ס׳אַרא אַנטוישונג, מאַדאַם רופט גאָר די דינסט:

— זשינעט!

אַ מינוט. אין דער טונקלקייט פון צימער ווייסט זיך אַריין אַ שמאָל פאַרטעכל מיט דינע אָרעם־בענדער, אויפן קאָפּ — אַ ווייסער קין־הויב.

— דער „קליינער״ האָט געגעסן „קאַטרער״? (פיר אַזייגער איבערבייס.)

— יאָ, מאַדאַם, אַ פול וואַזעלע מילך מיט סוכאַרקעס. — ענטפערט אַ דערשראָקן קול.

— ביען! ביען! (מאַדאַמס פינגער טאַפּן דעם הינטלס שטייפן בויך.) זאָלסט מיר אים נאָר נישט פאַרהונגערן...

באָבי פאַרשטייט, אַז מ׳ליובט אים, וויל ער אָפּדאַנקען: כאַפּט ער אַראָפּ פון גלעזערן טישעלע דער מאַדאַמס דיקע העפטל און טראָגט דאָס איר צו אין זיין מאָרדקע.

— נו, איצטער לאָזט מיך אַליין. זשינעט, גיב דאָרט דעם „קליינעם״ אַ קיכעלע.

זי צינדט נישט אָן דעם זשיראַנדאָל. שטענדיק, ווען זי גרייט זיך אַרויסצוטרעטן מיט אַ רעדע, קריגט זי ליב די פינסטערניש. אַזויפיל פּאָעטן האָבן איר באַזונגען! נישט אומזיסט טראַכט מ״ם סיזאָן דעמאָלט צו די שענסטע, די רירנדיקסטע זאַצן...

נאָר זי קאָן איצט גאָרנישט געפינען. פּרוּווט זי פאַרמאַכן די אויגן, מיט אירע פינגער פאַרטויבן דעם לייכטן אויטאָמאָבילן־רויש פון דער אַוועני — — — ענדלעך שפּרינגט זי אויף:

— וואָס פאַר אַ קאָפּ־ווייטיק!

איבעריקנס, זי וועט אַ בעס־טון סאַמועל ספּירן.. אָבער פֿאַרוואָס איז נאָעל נאָכנישטאָ?

מיט אַ זאַטן, געלאַסענעם גאַנג גייט זי אַריין אין מאַנס קאַבינעט: אָנקלינגען צו אים אין ביוראָ. אָבער דאָס לאַנגע זוכן אינעם טעלעפֿאָן־בוך (זיין נומער געדענקט זי קיינמאָל נישט) האָט איר דערווידערט. די־רויִקייט אין וועלכער זי האָט געלעבט, האָט נישט דערלאָזט צו קיין שום אויפֿטרייסלונג, וואָס זאָל אָנרירן איר פּערזענלעכקייט. איר שלאַנקע פֿיגור, די טאַנץ־זאַלן, דער קינאָ האָבן אין דעם קינד פֿון אָרימע עמיגראַנטן, אויפֿגעבלאָזן פֿאַרלאַנגען נאָך רייכטום. לויט דער ריי האָט זי געוואָלט ווערן: אַ פֿילם־סטאַרין, אַ טענצערין און אַ טעניס־טשעמפּיאָן. אין דעם אַלעם איז גיכער געלעגן דער טרוים נאָך אַ זאַט לעבן, ווו פֿיזישע אָנשטרענגונג איז דערווייטערט, איידער דאָס יאָגן זיך נאָך פּערזענלעכע אַמביציעס. דעריבער האָט זי חתונה געהאַט מיט נחמן רובין, דעם דעמאָלט גאַנץ־אומבאַדייטנ־דיקן פֿאַבריקאַנטל. ס'האָט איר לחלוטין נישט געאַרט, וואָס ער איז געווען פֿיל עלטער פֿון איר און דער עיקר — דאָס אַנטיפּאַ־טישע, אויסדרוקלאָזע פּנים זיינס. אירס האָט זי דערגרייכט: פֿליאַזשעס, צירונג, געפֿירט אַן אייגענעם אויטאָמאָביל און געקענט אויסשפּילן אויף דער פּיאַנאָ פּראַנז לעאַרס אַ וואַלץ. צו דער געזעלשאַפֿטלעכער טעטיקייט איז זי געקומען אַ סך שפּעטער, נאָכן זונס געבורט, ווען זי האָט פֿאַרלוירן די „ליניע", וואָס איז איר געלונגען אויפֿצוהאַלטן יאָרן־לאַנג: שלאַנק, דין־געצייכנטע בריסטלעך, אַ שמאָל פּיסל.

מאַדאַם סיזאַן האָט פֿאַרמאַכט דאָס טעלעפֿאָן־בוך: ר'איז אוודאי פֿאַרנומען אין פֿאַרבאַנד פֿון די פּוילישע יידן, ביי די צוגרייטונגען צו זיינע פּרעזידענט־וואַלן. זי האָט פֿאַררייכערט אַ סיגאַרעט און איז לאַנגזאַם, מיט פֿוילע באַוועגונגען אַרויס. פֿאַר דער טיר פֿון זונס צימער איז זי שטיין געבליבן: זיינע פֿידל־איבונגען זענען די פֿליגל פֿון איר פֿאַנטאַזיע... ס'וווּנדערט איר טאַקע, וואָס זי הערט נישט די באַקאַנטע טענער. עפּעס אַ

טויב קלאַפּן, אַ גיכס, אַן איינגעקשנטס דערגרייכט איר אויער..

דער פּופּצן יעריקער זשאָזעף, אַן איבערגעוואַקסענער פאַר זיין עלטער, האַלב נאַקעט, די הענט אין באָקס-הענטשקעס — האָט זיך געאיבט מיט אַ זעקעלע זאַמד, וואָס איז אַראָפּגעהאָנגען פון סופיט אין אַ ווינקל פון צימער. זיינע פעסטע פיס זענען געשיקטע, ווי גומענע גלידער, אַרומגעשפּרונגען. דער שוואַרצער פלאָנטער האָר איבערן קאַרגן שטיקל שטערן, האָט זיך געוואָרפן באַנאַנד מיטן אַטלעטישן קערפּער, זיך געבויגן דאָ — רעכטס, דאָ גאָר — אַ הינטער, ווי ער וואָלט זיך געווערט קעגן אַ שונאס קלעפּ...

— זשאָ! וואָס טוסטו? — איז די מוטער געבליבן שטיין אויף דער שוועל, אַ בלאַסע.

ער האָט זיך אויסגעדרייט מיט אַ בליק פון איינעם, וועלכער שטאָלצירט מיט זיין כּוח. אַ חוזק-גלאַנץ האָט פאַרפולט זיינע ויגן, זיך צעגאָסן אויפן רויטן, פאַרסאַפּעטן, באַנאַלן פּנים, און אַרום די ברייטע ליפּן — אויסגעקנייטשט אַן עזות-שמייכעלע:

— זעסט דאָך, מאַ... כ'שפּיל פידל.

מאַדאַם סיזאָן האָט אויפגעציטערט: איר גרעסטער חלום איז געלעגן צעבראָכן פאַר אירע פיס. אויפן ברייטן געניקלטן בעט, איבערגעצויגן מיט אַ בלויע טיול (ס'גאַנצע צימער איז געהאַלטן געוואָרן אין בלויען טאָן, מאַדאַם האָט ערגעץ-ווו געהערט, אַז דער קאָליר איז בכּוח אַרויסצורופן שעפערישן אימפּולס), האָט זיך געוואַלגערט דער אינסטרומענט, צעפליקטע בלעטלעך נאָטן, אַ צעשיט בוך מאָנאָגראַפיעס פון באַרימטע מוזיקער... און איר זשאָ אין אַזאַ צושטאַנד!

— מיין גאָט! וואָס וועט פון דיר אויסוואַקסן?...

איר אָנוועזנהייט האָט אים צערייצט, פּונקט ווי אירע „אייביקע טענות”, וועלכע ער האָט קלאַסיפיצירט אַלס אידיאָטישע. נאָך אַלס קינד, האָט ער איר שוין פיינט געהאַט. זי פלעגט אים נישט לאָזן זיך שפּילן מיט אַנדערע קינדער, אים גע-

ט מיט פּיאַנאָ-פּראָפעסאָרן, שפּעטער מיט פידל-לעקציעס

און מיט רעציטירן לאַפּאָנטענס אַ פּאַבול, ווען געסט זענען געווען...

— כ׳האָב דיר שוין טויזנט מאָל געזאָגט, אַז דיין נאַרישער פידל האַקט מיר אויף די נערוון! — האָט זשאָזעף אויפגעהויבן דעם טאָן און ווידער געגומען באָקסן אין דעם נאָכהענגענדיקן זעקעלע זאַמד.

אַ צעטומלטע איז מאַדאַם סיזאָן נאָך אַלץ געשטאַנען אין דער טיר. צו אירע אויערן זענען דערגאַנגען דעם זונס האַרטע פויסטן-קלעפּ ברוטאַל, ווילד. אַ שטאַרקער ווייטיק האָט איר דורכגענומען, גלייך די קלעפּ וואָלטן זיך צעריינגעביסן אין איר לייב, אין אירע בריסטן...

זי איז טיפער אַריין אין צימער, אַרומגענומען דעם זונס צעהיצטן קערפּער מיט אירע קילע, ווייכע אָרעמס, און געמאָלט פאַר אים די קאַריערע פון אַ בארימטן פידלער...

ער, מיטן זעלבן עזותדיקן שמייכעלע (ער האָט געוווּסט אַז דערמיט פאַרשאַפט ער איר פּיין — דאָך האָט ער זיך באַמיט אויסצוציען זיינע ווערטער, אַ נקמה פאַר די געפּלאָגטע קינדער-יאָרן):

— שטעלסט זיך פאָר: זשאָ רובין — דער שטאַרקסטער מאַן... וועלט-טשעמפּיאָן...

— אידיאָט!! — האָט זי אים מיט אַלע כּוחות אָפּגעשטויסן און כּמעט ווי אַרויסגעלאָפן.

ער איז איר נאָך מיט אַ פול מויל רייד איינגעטונקען אין געלעכטער:

— כ׳קען דיר נאָך לערנען רעדן פראַנצויזיש אָן דיין יידישן אַקצענט, און נישט צו פאַרטוישן דאָס מענלעכע מיטן ווייבלעכן!...

צוריקגעקומען אין זיין צימער, האָט זיך זשאָזעפן מער נישט געגלוסט צו באָקסן. אַ פאַרדראָס האָט זיך אין אים אָנגע-צונדן צו דער מוטער, וואָס דערלויבט זיך צו זידלען אים — איינעם פון די בעסטע אין קלוב, אויף וועמען מ׳לייגט די

גרעסטע האָפֿענונגען; אים, וועלכער גייט שוין צו פּרויען. וואָס מיינט זי מיט זיך?

— סאַל יופּין! (שמוציקע יידענע) — האָט ער אָנגעהויבן גוואַלדעווען. און מיטן פוס אַראָפּגעשטופּט די פּידל פֿון בעט אויף דר'ערד, אויסגעצופּט פּעדעם פֿון סמיטשיק, די בלויע טיולענע צודעק פֿאַרדרייט אַרום שרייב־טישל. דערנאָך האָט ער גענומען שפּרינגען מיט די שיך אויפֿן קלאָרן בעטגעוואַנד, עס געוואָלט דורכלעכערן, געשפּרונגען ביז מידקייט. שפּעטער האָט ער פֿאַרשלאָסן די טיר, ווידעראַמאָל אַריינגעשריגן אין שליסל־לאָך „סאַל יופּין" און אַוועקגעלייגט זיך אויפֿן געלעגער מיט אַ פֿאַרעקשנטן באַשלוס: נישט צורירן זיך צום אָוונט־ברויט.

מאַדאַם סיזאַן האָט אויפֿגעדרייט דעם ראַדיאָ. אָבער נישט די אָנווייזונגען, ווו איינצוקויפֿן די שענסטע דאַמען־זאָקן, נישט די לייכטע מוזיק, זענען בכּוח געווען צו שטילן איר אויפֿרעגונג.

זינט זי האָט זיך גענומען צו געזעלשאַפֿטלעכער טעטיקייט, פֿאַרקערט אויף ווילטעטיקע בעלער און באַנקעטן, אַריינגעריסן זיך „צוליב ריין פֿילאַנטראָפּישע צוועקן" אין די אָנגעזעענסטע הייזער, געוואָרן אינטים־באַפֿריינדעט מיטן באַרימטן אַדוואָקאַט און פֿאַרלעמענטאַריער, מ'סיע וואַהל (מיט זיין הילף האָט זי געהאָפֿט צו קריגן די אויסצייכענונג פֿון עהרן־לעגיאָן) — האָט זי געחלומט פֿון ווערן אַ פּאָפּולערע פיגור. אַלע אירע נישט־אויסגעלעבטע אַמביציעס זענען צוהילף געקומען, געקומען אויפֿן אָרט פֿון דער פּאַסיוויטעט, וואָס די טעגלעכע קליינע פֿאַרגעניגנס האָבן מיטגעבראַכט. נישט בלויז זי האָט געשפּענדעט אָנגעזעענע סומעס, — אויך דעם מאַן האָט זי געשטופּט צו שפּילן פֿאַראַנטוואָרטלעכע ראָלן אין געזעלשאַפֿטלעכן לעבן. זשאַ, אַלס באַרימטער קינסטלער האָט געזאָלט זיין די קרוין פֿאַר איר פּאָפּולאַריטעט...

מאַדאַם סיזאַן האָט דורכגעוואָרפן איין מאָדע-זשורנאַל נאָכן אַנדערן, געפּרוּווט לייענען דעם שוין לאַנג-אָנגעהויבענעם דעקאָבראַ-ראָמאַן און יעדע פּאָר מינוט געקלונגען צום דינסט-מיידל:

— אַ גלאָז טיי!

— דאָס קעמל!

— שיק מיר אַריין דעם „קליינעם"!

באָבים שמאָלע צינגל, פון אַ פעטן רויט, האָט אַרויסגע-פּלאַטערט פון צווישן זיינע בלאַנקע ציינער. איבערגעקערט אויפן רוקן, האָט ער זיך מיט תאווה אונטערגעגעבן דער באַלעבאָסטעס ווייכע פינגער, וועלכע האָבן געצערטלט זיין אויסגעפּילטן בויך. די אויגן צוגעמרוזשעט, דעם קאָפּ — אָן אַ זייט פאַרוואָרפן, האָט ער אין זיסער פאַרגעסנהייט געמורמלט: האַוררר... האַוררר...

דאָס הינטל איז געווען דער צייט-פאַרטרייב ביי אירע צוזאַמענשטויסן מיטן מאַן, פאַר די אויפגערעגטע פידל-סצענעס מיטן זון און פאַר די עראָטישע געפילן, וואָס פלעגן זי באַהערשן ביים הערן רעדן מ'סיע וואַהל, אָדער לייענענדיק אַן אַרטיקל פון כאַוועל ספּיר.

— „ווער האָט געמאַכט פון דעם אומבאַקאַנטן רובין אַ נאָמען? זאָל זיין אַ שטיקל נאָמען? אַז אַ מענטש האָט נישט קיין אַנונג אויפצוטרעטן מיט אַ רעדע! ס'זאָל אים אַמאָל איינ-פאַלן אָנצושרייבן דריי נאַרישע ווערטער אין אַ צייטונג... און אין וועמען איז געראָטן דער „תכשיט", אויב נישט אין טאַטן אַריין? סיי מיטן שכל, סיי מיטן נאַרישן לאַכן"...

באָבים אויערן האָבן אויפגעכאַפּט אַ קלינג. ער האָט זיך אַפּערגעגליטשט פון אונטער מאַדאַמס פינגער מיט אַ געביל און אַ צי געטון צו דער טיר, ווי אַ פייל.

דער טעלעפאָן האָט געקלונגען. באָבי האָט געשלעפּט זיין באַלעבאָסטע פאַרן קלייד.

— ווער?... אַך, דאָס זענט איר גאָר, ספּיר?...

אַ וואַרעמע רויטקייט איז אַרויס אויף איר געזיכט, זי דורכגענומען ביז צו די ברוסט-וואַרצלען.

— טרע ביען, טרע ביען, וואָס ער האָט אָנגעקלונגען! זי נויטיקט זיך טאַקע אין זיין טאַלאַנט... און וועלכע נייעס, מאָן שער?

סאַמועל ספיר האָט שטודירט אויף אינזשיניער. געלעבט פון לעקציעס. אָבער צופיל שעהן האָבן זיי אים געקאָסט און צו ווינציק מעגלעכקייטן געגעבן אָפּצועסן אַ זאַטן מיטאָג. האָט ער זיך געוואָרפן צו זשורנאַליסטיק. זיין אויסערגעוויינלעכע רירעוודיקייט, די פעיִקייט צו שליסן קאָנטשאַפט מיט אַ האַלב וואָרט, דאָס באַהאַוונט זיין אין עטלעכע שפראַכן — האָט אים אומעטום אַריינגעפירט. צווישן אַלע פאַרטייען האָט ער געהאַט פריינד און יעדן איינעם—צוגעשטימט. ער האָט געדרוקט רעפּאָר־טאַזשן אין ווייסגוואַרדייִשע צייטונגען, געקליבן אינטערוויוען ביי יידישע און קריסטלעכע פערזענלעכקייטן פאַר די אויס־גאַבעס פון דער קאָנסיסטאָריע און פון צייט צו צייט אַריינגע־קוועטשט אַ דערציילונג, אַ לאַ מאָפּאַסאַן אין אַ יידיש-בירגער־לעכן בלאַט.

מאַדאַם סיזאַן פלעגט אים איינלאַדן אויף אירע פילאַנ־טראָפּישע אונטערהאַלטונגען, געבעטן ביי אים אַ געהעריקן „סוף" פאַר אירע „נישט-פאַרענדיקטע סימפאָניעס" — זיין אויס־דרוק — און זיך געפילט שטאָלץ קומענדיק אים צוהילף מיט קליינע סומעס.

סאַמועל ספיר האָט גערעדט גיך און מיט הומאָר. זיין קול האָט פאַרמאָגט די עלאַסטישע נאָכגיביקייט פון אַ דעגע־נערירטן. זיין שפראַך — אַ געמיש פון יידיש, רוסיש מיט פראַנ־צויזיש, האָט זייער אַמוזירט די מאַדאַם, ווי אַ גאַלאַנטער וויץ, וואָס ער פלעגט זיך דערלויבן זייענדיק אויג אויף אויג מיט איר.

אין אַ גאַנץ אַנדערן ענין האַנדלט זיך עס דאָסמאָל: וועגן אַ יידיש יינגעלע, וואָס האָט זיך געשמוגלט אין צוג וואַרשע-פאַריז.

— זיין לעבנס־געשיכטע ליגט שוין ביי מיר אין סאַש... אינטערעסאַנט מאַטעריאַל פאַר פסיכאָ־אַנאַליטיקער... און פאַר מאַרקסיסטן. וואָס איז טאַקע אַטאַוויזם בנוגע עקאָנאָמישער אומ־געבונג? און וואָס קומט שטאַרקער צום אויסדרוק? אינטערעסאַנט... אַ פּאַסנדיקע פּערזאָן דאַרף זיך פאַר אים איינשטעלן, אויב נישט, זיצט ער אָפּ די שטראָף און ווערט צוריקגעשיקט. וואָס זאָגט איר דערצו?

— געוויס! געוויס! איז נישט צו שפּעט?

— זי קען רויִק זיין.

— טרע ביען, מאָן שער, איר זענט אפשר דער איינציקער, וועלכער געדענקט אין מיר... בלייבט איר אין רעדאַקציע?

— ניין. כ׳וועל זיין אין „באַלטהאַזאַר״, אַ פּאַרטיע בילאַרד־איבעריקנס... האַלאָ! איין מאָמענט...

איר ווייכע שטימע האָט אים געשלעכטלעך גפּרייצט, פּונקט ווי איר פּרויאיש־פּולער, נאָך־געניג שלאַנקער קערפּער. ער פלעגט דאָס איר גאַנץ אָפט געבן אָנצוגעהערן: „די ערשטע עמפּינדונג פאַרן מאַן איז נישט דער מענטש אין דער פרוי, נאָר איר לייב, וואָס ער דערפילט מיט אַלע זיינע חושים, ווי אַ שאַרפן, האַרבן געטראַנק. דאָס האַרץ לעבט זיך קיינמאָל נישט אויס זעלבסט־שטענדיק, דעם מאַנס האַרץ איז פאַר אַלעם אונטערגעוואָרפן זיין מענלעכער פּאַטענץ. אויפצוהאַלטן פלאַטאָנישע פריינדשאַפט מיט אייך — דערצו בין איך נאָכנישט גענוג אַלט״... ער האָט געוווּסט פון אירע פּאַרטרויאונגען, וועגן איר אומגליקלעכן פאַמיליען־לעבן. „פאַר אונדז, ווייסע — האָט ער געזאָגט — איז די עראָטיק דאָס אייגענע, וואָס אָפּיום איז פאַר אַזיע״. צי באַהאַלט זי נישט ערגעץ־ווו איר געליבטן? ער האָט איר לאַנג נאָכ־שפּיאָנירט און זיך איבערצייגט, אַז נישט. אָבער אַזאַ רייכער קערפּער קאָן דאָך נישט זיין אויסגעפּולט בלויז מיט אַמביציעזע פאַנטאַזיעס!

— איין מאָמענט, — האָט ער באַטאָנט און עפּעס געזוכט

צווישן זיינע וועסטל־קעשענקעס — אַט איז עס: אַן איינלאַדונג צו דער פּרעמיערע אין „אַטהענעאַן"...

— אויף ווען?

— אויף מאָרגן.

— ביען! — זי האָט אַלץ גערעדט אונטערן איינפלוס פון דער געשיכטע מיטן יידישן יינגל. ווידעראַמאָל געפרעגט: — איז באמת נישט צו שפּעט?...

זי האָט אַוועקגעלייגט דאָס טרייבל, געכאַפּט עטלעכע אַקאָרדן אויפן „פּלעיעל", עפּעס אַ מיט פון אַ וואַלץ... ס'וועט זיין אַ געריכט... זי וועט אויפטרעטן מיט אַ רירנדיקער רעדע... פאָטאָגראַפיסטן פון אַלע זייטן...

באָבי וואָיעט פאַרבענקט אונטער די פּיאַנאָ-קלאַנגען. מאַדאַם שליסט אים איין אין אירע אָרעמס און שענקט אים אַ גרויס שטיק שאָקאָלאַדע. זי קאָן אָבער נישט מער איינזיצן אין צימער, פּילט אַ באַדערפעניש מיט עמיצן צו פּלאַפּלען, צו לאַכן — קומט זי אין קיך אַריין.

— נע, זשינעטל, אַ שיינע שטאָט פּאַריז, האַ? ביסט צופרידן?... און וואָס שרייבט דער ברודער? — רעדט זי אויס רחמנות צום מיידל אויף יידיש.

מיט עטלעכע יאָר צוריק, פון אַ לוסט-רייזע אין פּוילן, האָט מאַדאַם מיטגעבראַכט גיטעלען, אַ ווייטע קוזינע, אַ קיילעכיקע יתומה (דאָס איז געווען איר ערשטער געזעלשאַפטלעכער אַקט.) אין אָנהויב האָט דאָס מיידל בלויז געטרוימט. מיט דער צייט האָט זי זיך אויסגעלערנט גוט קאָכן, און ווען די פראַנצויזישע דינסט איז אַוועק ווינען מיט אַ מאַן, האָט איר די אָרימע קוזינקע פאַרטראָטן.

אויף גיטעלעס — אַצינד זשינעט — פּראָווינצערישע פּנימל ליגט די אונטערטעניקייט פון האָבן אַרומגעפּלאָגט זיך אין פרעמדע בעטן און געגעסן ביי פרעמדע טישן. אירע מייערן־רויטע ליפּן זענען איצט תמיד פעט: ס'ברענט נאָך אין איר דער הונגער פון זיידן. מעג איר טעלער וואַרטן אַ פולער ביזן

אויג — דאָך לעקט זי פֿון אַלע טעפּ, פון אַלע קריגעלעך: פֿאַר־וואָס אַרויסוואַרפן? אַ זינד, כ׳לעבן! ווען איר ברודער וואָלט דאָ געקאָנט זיין!...

— וואָס זאָל ער שרייבן, מאַדאַם, מ׳שטאַרבט פֿאַר אַ קאַרטאָפֿלע... דאָס איז עס אינגאַנצן.

די באַלעבאָסטע גייט צום וואַנט־שפּיגעלע גלייך מאַכן איר פריזור.

— כ׳ווייס... כ׳ווייס... — פאַרדריסט איר שוין, וואָס זי האָט געפרעגט. ס׳אַרא אומגליקלעך־פוסטע באַשעפענישן: האָבן שטענדיק אין זינען דעם פֿרעס!

גיטעלען פייכטן די אויגן ווען זי רעדט פון ברודער. אַ שטריק טרערן ווערגט איר האַלדז: אַזויפיל עסן ווערט קאַליע אין דעם הויז!... שוין לאַנג ווי זי האָט פאַרצערעוועט אַ גע־דאַנק — דעם ברודער אַריבערצונעמען. זי לייגט אַוועק סענטים צו סענטים, ווי שוואָמען צום טרוקענען. נאָר עס פעלט איר נאָך געגוג.

— אַ פּאָר גאָלדענע הענט... אַ בלעכאַרזש, איז ער... — טוט איר הנאה אַז זי האָט פאַר וועמען צו לויבן דעם ברודער.

— זע נאָר, זשינעטל, ביסט, דאַכט זיך, אַ גאַנץ גוטער מבין: כ׳זאָל איבערפאַרבן די האָר אויף אַקאַזשו, וועט עס מיר קליידן? נאָר דעם אמת, הא?...

אַ קורץ, נערוועז קלינגען.

— נאָעל גייט!

אויפֿן וועג צו דער טיר לאָזט מאַדאַם סיזאָן הערן איר אָפיציעל שטימעלע, ראָסמאָל אין פֿראַנצויזיש:

— מ׳דאַרף גרייטן דעם טיש!

נאָעל רובין איז פאַרויטלט, אויפֿגעהייטערט. און דער נאַרישער שמייכל (וואָס זי האָט צומיינסטן אין אים) מאַכט גלאַנצן זיינע פעטע, גלאַט ראַזירטע באַקן, דעם פּליך, וואָס הויבט זיך אָן באַלד איבערן שטערן.

— שערי, וועסט מיר אַנטשולדיקן, ס׳פּאַ?

זי שטעלט אונטער דאָס פּנים פאַר די טראַדיציאָנעלע צוויי באַגריסונגס־קושן. (וויפל אָפּקומעניש!)

— כ׳האָב אַפילו אָנגעקלונגען אין ביוראָ... נישט אַמאָל אַ שטרייק?

— וואָס פעלט דיר איין, שערי!... — ער גייט אַריבער אין עס־צימער, זי נאָך אים — כ׳זאָג דיר, אַזאַ געוואַגטקייט, אַזאַ מוט... און אויסערגעוויינלעך געשעעניש! (איר נעמט דאָס האַרץ קלאַפּן) די אָוונט־פּרעסע איז דערמיט פול, פול... (דאָס בלוט זעצט איר שוין אין קאָפּ אַריין) פּהע, ווי אָפּגעמאָסטן פאַר מיר! הערסט, שערי, אַז כ׳האָב׳ם שוין גענומען אונטער מיינע פליגלען, און אַדוואָקאַט געשטעלט... דער ראַדיאָ האָט נישט געמאָלדן די מעשה מיטן צוג וואַרשע־פּאַריז? וועגן אַ יידיש יינגעלע...

זי שטייט אַ געפּלעפטע... דער טריומף פון דער מיטל־מעסיקייט איבער איר שטאָלץ... אירע אויגן ווערן גאָר גרויס, שוואַרץ־בייז און ווי אויסגעקרומטע שאַרפע שניידן זיי זיך אין זיין מויל אַריין.

— דערפאַר־אָ האָסטו מיך געלאָזט וואַרטן מיטן עסן ביז אַצינד, צוליב דיין נעבעכדיק ביסעלע כבוד?...

— אָבער באַדענק זיך, סיזאַן, מיין קאַנדידאַטור איז נאָך קיינמאָל נישט געווען אַזוי געזיכערט!

זי הערט אים נישט. זי קאָן איצט נישט קוקן, ווי ביי יעדן וואָרט שאַרן זיך פונאַנדער זיינע פליישיקע, פייכטע ליפּן און דעקן אָפּ די צעשטעלטע גאָלדענע ציין.

— מיאוסער עגאָיסט!

ער וויל זי אַרומנעמען, איינשטילן, אָבער זי מאַכט אַ שפּרייז אויף צוריק, ווי מ׳דערוויטערט זיך פון אַן עקלדיקער זאַך.

— ביסטאָך פאַרבליבן דער זעלבער קליינשטעטלדיקער ייד אַפילו דאָ, אין סאַמע האַרץ פון אייראָפּע! כאַ... אַ מאָדערנער מענטש וויל דאָס זיין... ביסטאָך הויל פון אַמביציעס, ווי אַ לאַמטער! שכל פעלט דיר...

נאָעל רובין האָט נישט געגלויבט די אייגענע אויערן. ער איז געשטאַנען אַ מיטל-וווקסיקער, אַ גוט-באַפּליישטער, מיט אַ פיל פּנים הנאה... פּלוצים האָט ער זיי דערפילט, די רייד, דערפילט ווי זיי גריזשען אים.. רייסן אָפּ פּאַסן פלייש פון אים...

ער האָט אַ זעץ געטון מיט ביידע פויסטן אין טיש אַריין, אַזש די קאַראַפקע וויין האָט זיך איבערגעקערט.

— שרה, האַלט דאָס מויל!!!

זיין גאַנצע ענערגיע, זיין גאַנצער לעבנס-אינהאַלט איז געלעגן אין אָט-די פיר יידישע ווערטער, וואָס האָבן זיך ווי פיר גאָפּלען אין מאַדאַם סיזאַנס לייב אַריינגעשטאָכן...

דער זונטיק פון מ׳סיע מאַקס און מ׳סיע זשאַק

בײדע חברים, מ׳סיע מאַקס און מ׳סיע זשאַק זענען צוזאַמען אָפּגעשטיגן אויפן נאָרד-וואָקזאַל, אײן בעלווילער האָטעל-צימערל באַוווינט אַ שטיק צייט און באַנאַנד געהונגערט. דערנאָך, אַז ס׳האָט זיי גענומען אָפּגליקן, האָבן זיי יעדן שבת נאָכמיטאָג אַוועקגעטראָגן אין דער פּאָסט אַריין זייערע עקאָנאָמיעס. און נאָך שפּעטער האָבן ביידע חברים זייערע ווייבלעך אַראָפּגעברענגט, און געלאַסן, מיט זיכערע טריט געגאַנגען באַרג-אַרויף, געוואָרן „פּאַמאַלניקעס" — וואָס איז דאָס אייגענע ווי „אָלרייטניקעס".

איינער פון אַנדערן וווינט אַ פערטל שעה זונטיק-גאַנג. זייערע אַפּאַרטאַמענטן זענען באַוואָרפן מיט פּירקאַנטיקע, רויטע שטיקער מעבל. אין עס-צימער אויפן קאַמין שטייט אַ זייגער (גייען איז נישט זיין טבע) געפּאַסט אין קינסטלעכן מאַרמאָר, מיט צוויי אימיטירטע יאַפּאַנישע וואַזעס ביי די זייטן. אויף דער קאָמאָדע ליגט אויסגעצויגן אַ פּאָרצעלייענע נאַקעטע פרוי מיט אַ ביכל אין די הענט. אויפן טיש — אַ גלעזערנער קלאָש מיט בלעכענע בלומען, וואָס וועגן זיי זאָגן ביידע מאַדאַמען: „מאַ פּאַראָל, זענען נאָך שענער ווי לעבעדיקע!" אין שלאָפצימער זענען די טאַפּעטן פון אַ ראָמאַנטישן ראָז; אויבן בעט קעניגט אַ גרויסע פּופּע אין אַ בלאָ, זיידן מאַרי-אַנטואַנעט קלייד; איבערן בעט קעניגט דער התונה-פּאָרטרעט (אין פאַרבן) פון פּאַר-

פאָלק. אויף די ווענט, איינע קעגנאיבער דער אַנדערער, קוקן אַרויס — פון הינטער שויבן מיט באַגילדעטע ראַמען — אירע עלטערן און זיינע עלטערן.

אין ביידע אַפּאַרטאַמענטן פאַרנעמט דאָס בכבודיקסטע אָרט דער גרויסער פּירקאַנטיקער ראַדיאָ-קאַסטן, וואָס רוט קיינמאָל נישט, סיידן ווען די באַלעבאַטים שלאָפן שוין, אָדער זיי גייען אַראָפּ „פּראָמנע״ — שפּאַצירן.

און הגם מ׳סיע מאַקס וווינט אַ פערטל שעה זונטיק-גאַנג פון מ׳סיע זשאַק, פונדעסטוועגן זעען זיי זיך נישט אַ גאַנצע וואָך — זיי זענען פאַרהאָרעוועט, פאַ הוהאַט, האָבן צו טון מיט וועקסעלעך און מיט האַנדלס-בריוו. און אַזוי ווי קיין קרובים האָבן זיי נישט דאָ הי, און אַזוי ווי פריינד האָבן זיי קיינמאָל נישט קיין צייט געהאַט זיך איינצושאַפן — איז ביי זיי געוואָרן אַ מנהג: יעדן זונטיק עסט איינער ביים צווייטן מיטאָג און מ׳פאַרברענגט צוזאַמען דעם טאָג.

שבת, באַלד נאָכמיטאָג טרעפן זיך די מ״ם מאַקס און די מ״ם זשאַק ביי זייער יידישן פריזיער. זיי פטרן דאָרט גאַנצע דריי שעה. דערפאַר אָבער קומען זיי דערנאָך אַרויס מיט אַ סך קאָרבן אין די שטרוי-בלאָנדירטע האָר, די ברעמען אונטעראַזירט, די לאַנגע שפּיציקע נעגל פון זייערע קליינע פּוכקע הענטעלעך, גלאַנצן מיט העליש-רויטן לאַק.

ביי יעדן קאָפּע-שפּיגל שטעלן זיי זיך אָפּ. נאָר זיי האָבן נישט קיין צוטרוי צו די שפּיגלען. פרעגט איינע:

— זעען זי נאָר, מ״ם מאַקס, ס׳האָט עפּעס אַ טעם?

פרעגט די אַנדערע:

— און ביי מיר, מ״ם זשאַק?

זיי זענען קליינע, רונדיקע, מיט הויך-אויסגעבעטע בוזעמס און מיט ברייטע היפּטן. זיי טראָגן קליינע לעטשעלעך, ווילן האָבן אַ געשיקט פיסל — אויף זייער הויכע אָפּצאַסן, דעריבער ברענען זיי די פיס — סכנות-נפשות! נאָר איינע פאַר דער

אנדערער שעמט זיך דאס מודה צו זיין. קרעכצן זיי, יעדע מיט אנדערע ווערטער: „כ׳ווייס נישט וואס, ווען כ׳קים צים פריזיער ווער׳ך פארמאטערט... קימצן זי, מ״ם זשאק, דא איז א ליידיקע באנק.

זיי זעצן זיך צו, נעמען ארויס פון די האנט־בייטלען שפיגעלעך און באטראכטן מיט גרויסקייט זייערע פולע פוכקע באקן און די פולע ליפן, וואס זענען זאט צוגערויטלט, זאט אנגעפודערט. און ווייל זיי זיצן שוין, קומען זיי אויפן רעיון כלערליי געשעענישן, וועגן וועלכע זיי האבן זיך שוין א מאל פערציק דערציילט.

— כ׳זיך אזוי אנומלט אין „סינעמא״ (קינא), מיינער איז עפעס געהאט ארויסגעגאנגען נאך ציגארעטן, איז האט זיך צו מיר גענומען שארן א פראנצויז, כ׳זאג איהן — א שטיק גאלד, מיט א שווארצע טשופרינע האר, מיט א פאר געצאצקעטע וואנסעלעך...

— שפילט זיך מיט די פראנצויזן! טאמער פאר יעך מיט מיינעם אין מעטרא — איז פרעגן זי שוין גארנישט, אזעלכע א גרויסע אויגענעס קריגט ער, מיין געשפאן..

— אזוי באדארף טאקע זיין, אז א מאן איז „זשאלוי״ (אייפערזיכטיק) איז עס א גאלדענער סימן!

און פון זייערע קורצע, געפאקטע העלדזער קייקלט זיך ארויס א שמאלציק געלעכטערל.

— זי הערן, כ׳ל איהן פארציילן א מיסטעריעזן סוד: יענע וואך האט מיך עמיצער מיטגעשלעפט אין א קאפע ארײן אויף די גרויסע בולווארן... יענע קאפע אי׳דאס! מיט [illegible]יין ווארט — שיין, וואס שיין הייסט!...

— ני, ני...

— איז הערן זי אויס, קומען זיך דארטן צונויף סאמע־ראדנע פארעלעך. פאר עקזעמפל: זי האבן א געליבטן און צ׳ווילט נישט שטענדיק „ארום־אזשען״ אין די קינאס, איז ניט עך ענק דארטן א ראנדע־ווו... מ׳טאנצט און מ׳שפילט, און וואס דען נישט?...

— ני... און מסתמא יענע קאָוואַלערן?

— פרעגן זי ליבערשט נישט, שלאַנק און מאַיעסטעטיש, ווי וואָס זאָל איך איהן אָפּמשלען... מיט איין וואָרט, פאַרלאָזן זי זיך אויף מיין גוסט.

— כ'מיין... אַז אפשר... מ'וואָלט געקענט גלאַט אַזוי צוגיין אויסטרינקען אַ שוואַרצע קאַווע.

ביידנס אויגן פילן זיך אָן מיט זינדיקן גלאַנץ. זיי שווייגן און שמייכלען זיך איבער... און שמייכלענדיק אַזוי קומען זיי אַריין אין דער יידישער אַפּטייק — ווו ס'ווערט גערעדט „רוסיש, פּאָלניש, דויטש אונד יודיש" — זיך אָפּוועגן.

לאַנג טענהן זיי איין מיטן אַפּטייקער אויף מאמע־לשון און גייען אַוועק צופרידענע, מיט אַ שפּאָגל־ניי מיטל אויפצו־האַלטן די „ליניע", אַ מיטל פון אַ באַרימטן קאַליפאָרניער פּראָפעסאָר.

דערנאָך העלפט איינע דער אַנדערער איינקויפן פאַרן גרויסן מאָרגנדיקן מיטאָג.

צומאָרגנס, זונטיק אינדערפרי, אין דער יידישער באָד מיטן טערקישן נאָמען „האַמאַם סט. פאָל" — טרעפן זיך מ'סיע מאַקס און מ'סיע זשאַק. אין דעם קאָכעדיקן פאַרע־שטיבל שטייען ביידע חברים — גוט באַפּליישטע, גראָבע, קורצע קאַרקעס אויף ברייטע אַקסלען, מיט באַלעבאַטישע קיילעכיקע פּליכעלעך. זייערע פּנימער זענען רויט, רויט פון צופיל פאַרע, פון צופיל ווילקייט. נחתדיק קרעכצלען זיי אונטער:

— אַה... סע באָן!

און זיי טראָגן אַוועק זייערע פעטע לייבער צו די מאַסאַזשיסטן.

שפּעטער טרעפט מען זיך איינגעהילט אין ווייסע באָד־כאַלאַטן, ביים זעלבן טישל, ווי יעדן זונטיק, אין דעם וואַרעמען בופעט־זאַל. דער גאַרסאָן ווייסט שוין, וואָס צו דערלאַנגען, פרעגט צר נישט מער און ברענגט צו ווייסע קאַווע מיט באַבקע. זיי עסן און לייענען יעדער א־ן זיין בלאַט די פאָרטזעצונג פון דעם הצכסט־שפאַנענדן ראָמאַן.

אין מ'סיע זשאַק זאָגט, קוקנדיק אויף די שיינע פּיסלעך פון דער קאַסירערין:

— אַ יידישקע, טאָמער האָט זי נאָר חתונה — אַזוי ווערט זי באַלד צעכליאַפּעט.

— ני שוין, ני, — ענטפערט מ'סיע מאַקס שוין צום פינף און נײַנציקסטן מאָל — ביי אַ יידישקע זאָלסטו נישט פרעגן, וואָס ס'איז אַזוינס ליבע, אַמור. נאָר אַ פראַנצוזקעלע קאָן דערויף ענטפערן... הער, זשאַקעלע, ווילסט מיט מיר מיטגיין אויף אַ ראַנדקע היינט ביינאַכט? אָבער ווילסט?... 'עס מען זאָגן די ווייבער, אַז מ'האָט אַ „רעזיניאָן" (פאַרזאַמלונג), סאַ וואַ? איז שיס אַריין אַ פּיפּטל. און אַצינד לאָמער מאַכן אַ קערטל. גאַרסאָן!

אַ שעה צייט שפּילן זיי. מ'צאָלט זיך קליינע גלעזעלעך אַפּעריטיוו-ווײַן און מ'שאָקלט אויס די נייעסלעך פון אַ גאַנצער וואָך, באַפּעפערט און באַזאַלצן מיט וויצן.

אַרום האַלב צוועלף גייט יעדער צו זיין קאַבינע זיך אָנטאָן.

— איז קומסטו באַלד אַריבער?

— זאָג מיר נאָר, ס'צט עפּעס זיין צו פּאַפּן?

— ברענג נאָר מיט אַ גוטן טרונק, 'עסט שוין נאַכער זען... זשאַקעלע, ווייסט ווו כ'על דיך פירן אויף דער ראַנדקע? דאָרט, אויף די גרויסע בולוואַרן, אין יענער קאַפע...

ביי דער מאַקסאָווע קומט היינט פאָר דער מיטאָג.

אין עס-צימער געוואַלדעוועט דער פירקאַנטיקער ראַדיאָ-קאַסטן. אינדערלופטן הוליען אַרום. טאַנצן איינע קעגן די אַנדערע, ריחות פון געפילטע פיש און קניידלעך מיט יויך, פון געדעמפט רינד-פלייש און צוגעבראָטן גענזנס, פון געפילטע מעגעלעך און שטראָדל... ביים טיש איז אַ גאָפּל-טעלער געקלימפּער. פון אַ פלאַש גולגלט זיך אין אַ גלאָז אַ־יין און באַלד גולגלט זיך עס פון גלאָז אין אַ האַלדז אַריין. ציין גריזשען, ליפּן פּאַפּן, סמאָטשקען:

— אַ סוד אויסצוזאָגן...

— זי קען, זי קען!...

— אַזיסטן ווייסס עך, מענער, וואָס גיט איז?

די מאַקסאָווע איז אָנגעטאָן אין אַ שוואַרץ קרעפּדעשין־קלייד מיט צוויי טיפע דעקאָלטן פון פאָרנט און פון הינטן. דאָס אונטערגעשמינקטע קיילעכיקע פנים איִרס, די נאַקעטע פליישיקע אָרעמס — גלאַנצן פון נחת, פון צו אָפּטן דויפן אין קיך אַריין נאָך די מאכלים (דער דינסט פאַרגינט זי נישט דאָס פאַרגעניגן פון דערלאַנגען צום טיש). זי זיצט אויף אַ האַלבבער שטול און נאַשט צוגלייך פון אַלע עסנס.

איר מאַן זיצט אויבן־אָן, זיינע שווערע באַקן, דאָס באַלעבאַטישע פליכל זיינען רויט, דערשוויצט, ווי ער וואָלט אַ זייער שווערע פיזישע אַרבעט געטון.

— כ׳על דיר פאַרציילן אַ סוד, מיין ווייב — רוקט ער פון זיך אָפּ אַ טעלער אויסגענאָגטע ביינדעלעך — עפּעס חלומט זיך מיר, אַז דאָס פלייש האָסטו נישט געקויפט ביים זעלבן „בושער“.

— שוין, ס׳איז אים שוין עפּעס געפלויגן פאַר דער נאָז. —קוקט זי אים אָן בייז.

— קאָנטרער, פאַרקערט... — צעשמאַרן זיך זיינע פעטע ליפּן און ס׳פּאַלט אַרויס אַן אויסגעקייעט געלעכטערל.

די געסט לאַכן מיט. אין פּירקאַנטיקן ראַדיאָ־קאַסטן רײַטשעט אַ דזשאַז־אָרקעסטער. די מאַקסאָווע וויגט זיך אַריין פון קיך מיט נייע פאַרציעס עסן. מ׳סיע מאַקס האַלט אַ גלאָז ווײַן אינדערהויך און שרייט צו איר:

— מעטשעם באַראַיאָר אויף אַ ברית!

— מוחל! — שרייט צוריק די באַלעבאָסטע! — דאָ איז נישט אינדערהיים! דאָ וויל אַ פרוי האָבן פלעזיר אין לעבן! דאָ האָט מען ס׳ערשטלינג אַפּיליק צוואָנציק יאָר נאָך דער חתונה!

— בראַוואָ! — קומט איר צוהילף די זשאַקאָווע — מ׳געטרויט איך, מענער, די מיסיע!

מאָן פּאַריז... מאָן פּאַריז... זינגט זיך אונטער מ׳סיע מאַקס און מיט דער פויסט וויל ער אויפקנאַקן אַ ברעזיליאַנישע נוס אויפן טיש. פון דעם צו שטאַרקן קלאַפּ גיט אַלץ זיך אַ דערשרעק, אַ צעקלונג און אַ פלאַש רויטער ווײַן גיט זיך אַ צי־

אויס. און פלוצטהאלבן, אַן אַ פּאַרוואָס, אַן אַ פּאַרוועו, פּלאַצט דער באַלעבאָס אַרויס מיט אַזאַ געלעכטער – אזשיק דער טיש נעמט זיך שאָקלען. און אויף אים קוקנדיק פאַרקייכן זיך די איבעריקע... מ׳סיע מאַקס לאַכט אויס גאַנצע וויצן, גאַנצע גלייכווערטלעך; מ׳סיע זשאַק טוט אים נאָך; די ווייבער זיצן אויך נישט מיט פאַרלייגטע צינגער — און יעדעס וואָרט שלעפּט מיט אַ גראָב שטיק געלעכטער.

פון פּירקאַנטיקן ראַדיאָ־קאַסטן גיסט זיך איצט אַ סענטימענטאַל ליד.

די דינסט ברענגט אַריין קליינע טעפּעלעך שוואַרצע קאַווע. ס׳סיע זשאַק פּרוּווט באַרעכענען וויפל ס׳וואָלט באַטראָפן אַזאַ מיטאָג, ווי זיי האָבן דאָ געגעסן, אין רעסטאָראַן, און ס׳פאַלן קיילעכיקע ציפערן. די מענער פאַררויכערן. די ווייבער זעצן זיך אויף זייערע שויסן און שלעפן ביי זיי אַרויס די סיגאַרעטן.

— אינק זעמער נישט קאַ מענטשן?

אַ שווערע לופט הענגט אין עס־צימער, אַן איבערגעזעטיקטע, פול מיט גרעבסן. די מענער ציען זיך אויס אויפן בעט, די הויזן־פּאַסקעס אויפגעשנאַלט, די קעלנער צעקנעפּלט, און דאָס שלאָף־צימער ווערט באַלאַגערט מיט הנאהדיק שנאָרכן.

אַרום פיר אַ זייגער קריכן זיי אַראָפּ פון בעט, נעמען די ווייבער אונטערן אָרעם און לאָזן זיך שפּאַצירן אויף די גרויסע בולוואַרן. די מאַנספּערשוינען באַלאַנגען צו דער שניידער־בראַנזשע, שטעלן זיי זיך אָפּ פאַר יעדן שניט־געשעפט, זאָגן מבינות, שפּאַרן איבער איינער דעם אַנדערן. די ווייבער שלעפּן צו די יובילער־געשעפטן, חלומען אויפן קול וועגן פינגערלעך מיט בריליאַנטן און קאָליעס אמתע פּערל.

ווען מ׳דערגרייכט דעם אָפּערע־פּלאַץ, גייט מען אַריבער אויף דער צווייטער זייט טראָטואַר. ווידער אָמפּערן זיך די מענער און די ווייבער חלומען אויפן קול, ביז מ׳קומט צוריק צום פּלאַץ דע לאַ רעפּובליק. דאָ באַזעצט מען זיך אויף דער טעראַסע פון דער פאַריידישטער קאַפע „טענען" אינעם טומעל פון „פּאַמאַלניקעס", אַקטיאָרעלעך און שרייבערלעך.

ביים אָוונט-ברויט איילן זיך די מענער, זיי האָבן באַלד אַ פאַרזאַמלונג פון זייער לאַנדסמאַנשאַפט.

— פונקט זונטיק פאָרן זיי זיך אויס! — מאַכט די מאַקסאָווע אַן אָנשטעל און אירע אייגעלעך גלאַנצן אויף.

— ווען-זשע ט׳מען גיין אין „סינעמאַ״ אַריין? — כאַפּט אונטער די זשאַקאָווע מיט אַ באַהאַלטן שמייכעלע.

— וואָסי, צ׳האָט מורא מ׳וועט ענק אויפכאַפּן אָן אינץ?

און ווען די טיר פאַרמאַכט זיך הינטער די מענער, סטראָיען זיך אויס די ווייבער, באַגיסן זיך מיט פּערפום, קויפן בשותפות אַ פּעקל לוקסוס-פּאַפּיראָסן און מיט נערוועזע, זינדריקאָנגעלאָדענע טריטעלעך לאָזן זיי זיך אַוועק צו יענער קאַפע אויף די גרויסע בולוואַרן...

חוהלע

ביי צוועלף יאָר האָט מען דודלען אַרייַנגעזעצט אין צוג, וואָס איז געלאָפן קיין פּאַריז, און די אַלטע, ליבע היים איז מיט איינמאָל אָפּגעשניטן געוואָרן פון אים. און פּונקט, ווי מ'באַווייַנט אַ געשטאָרבענע מאַמען, אַזוי איז אין דודלען אויפגעגאַנגען אַ הייס, פאַרבענקט געוויין, ווען אין דער ווייטער, ווילד-פרעמדער שטאָט האָבן זיך אים דערמאַנט די פּעטערס און מומעס מיט זייער צערטלערייַ... זיין טייערער חבר בערישל, מיט וועמען ער פלעגט זיך אין די זומערדיקע פאַרנאַכטן פאַרקלייבן אַויפן בוידעם און אויסחלומען אויפן קול די געפערלעכסטע רייזעס...
אָבער איבער אַלע בענקשאַפטן האָט זיך געהויבן דאָס ברוינע, לאַכנדיקע פּנימל פון חוהלען, דעם שכנס טעכטערל. זי איז צו אים געווען, ווי אַ שוועסטערל, און ער צו איר — אַ געטרייַ, געטרייַ ברודערל. זי האָט געזאָרגט פאַר דער ריינקייט פון זיינע פיסלעך אין זומער און פאַר זייער וואַרעמקייט אין ווינטער...
און ער, ער האָט ליב געהאַט זי צו קעמען, ליב געהאַט צו פלעכטן אירע שוואַרצע, גלאַנציקע צעפּעלעך, זי אָפּגעהיטן פון עוולות פון אַנדערע קינדער... נישט איינמאָל האָט ער איינגעשטעלט פאַר איר זיין „מענלעכן" כבוד און אַרויס פון אַ געשלעג מיט אַ צעבלוטיקטער נאָז... און זינגען, זינגען האָט זי

געקענט אַזוי שיין... און מעשהלעך דערציילן... — אוי, האָט ער געבענקט נאָך איר רוישיק געלעכטערל, נאָך אירע זיסע, וואַרעמע הענטעלעך !...

דאָ, אין דער ווייטער שטאָט, כאָטש אַן עלטערער ברודער האָט זיך מיט אים אָפּגעגעבן, האָט דודלען געשטיקט די פרעמדקייט. אַנדערש האָט די זון דאָ געשיינט, אַנדערשדיק האָבן די פערד דאָ געהירזשעט און דער „וויאָ" איז געווען אויסגעטאָן פון דעם היימישן, גוטמוטיקן קלאַנג.

ווי אַ שטיפמאַמע איז אַלץ געווען צו דודלען...

צען יאָר זענען פאַרביי. דוד איז מאַנסביליש אויסגע-וואַקסן, שוין געלעבט פאַר-זיך און געוואָרן אַ פראַנצויז מיטן „קנאַק".

אָבער זיין בענקשאַפט נאָך דער „היים" האָט אים נישט אָפּגעלאָזט אויף קיין מינוט. אַז ער האָט געהערט לאַכן אַ מיידל, האָט ער אין איר געלעכטערל געוואָלט אויסגעפינען חוהלעס אַ קלאַנג... און ער איז געלאָפן אויף יידישע פילמען, כדי זיך צו באַהעפטן מיט דער אַטמאָספערע, אין וועלכער חוהלע לעבט... ער האָט געלייענט די נייע דיכטער פון „דאָרט", די פראָזאַיִקער און געפרווּט טרעפן וועלכעס ליד, וועלכע דערציילונג איז חוהלען געפעלן געוואָרן...

ער האָט זיך פאָרגעשטעלט חוהלען אַ שלאַנקע, פול מיט מוטערלעכן חן, מיט מאַמעדיקער איבערגעגעבנקייט — אָט טאַקע דאָס האָט דאָך אים פון קינדווייז אָן געפעלט, מאַמעדיקע איבערגעגעבנקייט.

קיין שום מיידל האָט ער נישט געקענט קוקן אין די אויגן אַריין — ס'האָט זיך אים געדוכט, אַז דער מינדעסטער עראָטישער געדאַנק איז אַ פאַרשוועכונג קעגן זיינע הייליקע געפילן פאַר חוהלען.

ביינאַכט האָט זי אַרויסגעלויכטן פון דער פינסטערניש אין צימער, געזונגען עפעס אַזוי שטיל, אַזוי ווייך... און אין חלום פלעגט ער דערפילן אירע זיסע הענטעלעך צערטלען זיינע ליפן...

ווען דוד האָט זיך באַפרייט פון זיין ברודערס אפּוטרופּסות, און איז אַוועק לעבן פאַר זיך, האָט ער די ערשטע עטלעכע חדשים געשפּאָרט פון מויל, אָפּגעזאָגט זיך אפילו פון אַ וואַרעם העמד—אַלץ האָט אין אים געפּיבערט, געוואָרן אָנגעלאָדן מיט דערוואַרטונג, וועלכע האָט זיך פאַרקליבן ביז אין זיינע איינגעווייכן אַריין, ווי אַ הונגער-קראַמף...

ערשט ווען ער איז שוין געזעסן אין צוג קיין וואַרשע, האָט דער פּיבער זיך אין אים געשטילט, זיך פאַרשטעקט ערגעץ אין די טיפענישן פון זיין נשמה און געוואַרט...

דוד האָט געפּלאַפּלט מיט די פּאַסאַזשירן—בעלגיער, דייטשן, פּאָלאַקן, זיי מכבד געווען פון זיין פלאַש אַלטן באָרדאָ-וויין, געטיילט סיגאַרעטן. יעדע נייע סטאַציע האָט אים באַרוישט, צעיאָגט אין אים הייסע שטראָמען בלוט. און ווען דער צוג האָט זיך אַריבערגעוואָרפן אויף דער פּוילישער ערד, איז שוין דוד נישט אָפּגעטראָטן פון פענסטער, מיט אַ קינדערישן בליק האָט ער אַריינגעזויגן אין זיך די היימישקייט פון די רחבותדיקע פעלדער, די שווערע גרינקייט פון די וועלדער, די ווייסקייט פון כאַטקעס און די רויטקייט פון פויערישע קאָפּ-טיכלעך...

אויפן וואָקזאַל האָט אים קיינער נישט אָפּגעוואַרט. אָבער די פרייד האָט געזונגען אין זיינע גלידער, ווי ס'וואָלטן אים אויסגעקוקט טאַטע-מאַמע.

אין האָטעל האָט דוד זיך אַרומגעוואַשן און איז גלייך אַראָפּ אין גאַס אַריין, גאָרנישט געפילט קיין מידקייט פון די זעקס און דרייסיק שעה פאָרן. די גאַסן זענען אים אַנטקעגנגעלאָפן, ווי אַלטע גוטע פריינט: יעדעס ווינקעלע האָט ער דערקענט, יעדע קלענסטע ענדערונג, וואָס איז געמאַכט געוואָרן דורך די צען יאָר... אין ערגעץ אָבער האָט ער זיך נישט אָפּגעשטעלט, געוואָלט פאַר אַלעם זיין אין הויף אויף פּאַוויע גאַס, דאָרט איז ער געבוירן געוואָרן, געלעבט ביז צו זיין אַוועקפאָרן.

דער הויף מיט די שווערע גרויע מויערן איז ווי דעמאָלט אויך אַצינד געווען באַוואָרפן מיט שטיקער געשריי פון הער

בעקערײַ, מיטן זשומען פֿון די „זינגערס” און טריקאָטאַזש־מאַשינדלעך. הענעכל קאַרטאָפֿלאַזש איז אויך איצט געזעסן אויף די טרעפּלעך פֿון זײַן קעלער־שטוב און אויסגעקוקט אַ קונה, נישט מער — די צײַט האָט אים גראָ געמאַכט. קינדער האָבן זיך געשפּילט אין „יאָגעלעך”, ווי דעמאָלט. און ייִדן מיט נביאישע בערד האָבן זיך שטילינקערהייט אַרײַנגעשאַרט אין הויף אַרײַן מיט אַן אָנגעשוואָלענעם „האָט רחמנות, ליבע, האַרציקע מענטשן!..” און דאָרטן, פֿון ווינקלדיקן באַלקאָן אויפֿן צווייטן שטאָק, וווּ ער, דוד, האָט אַמאָל געוווינט, קוקט איצט אַראָפּ אַן אַנדער ייִנגעלע...

דוד האָט געגאַפֿט. אַ גרויסע פֿרייד האָט אים פֿאַרטראָגן מיט זיך, נישט צוגעלאָזט צו אים דעם ניכטערן געדאַנק. די פֿרייד האָט אים צוריקגעוואָרפֿן אין דעם קינדערישן בעטעלע אַרײַן און אַלץ באַפֿאַרבט מיט ראָז... מיט בלוי...

— חוהלע, חוהלע קאָרנגאָלד! — האָט ער אָנגעקלאַפּט אין דער טיר אויפֿן ערשטן שטאָק.

— ווי?... זיי וווינען נישט מער דאָ?

אַ קעלט האָט אים דורכגענומען...

ר'איז אַרײַן צו טוביה סטאָלער.

— איר דערקענט מיך, ר' טוביה? — איז זײַן קול שוין געווען אויפֿגערעגט — איך בין דודל פֿון אַנדערן הויז, אויפֿן צווייטן...

טוביה האָט געהאַלטן אינמיטן איבערבײַסן. ער איז אויפֿגעשטאַנען אַ הויכער, אַ צעוואַקסענער, זײַן ווײַסע שיטערלעכע באָרד מיטן חולהוואַטן, פֿאַרגעלטן פּנים האָט גאָרנישט געפּאַסט צום ברייטן, געזונטן גוף. ער האָט זיך אַ לענגערע ווײַלע אײַנגעקוקט אין גאַסט.

— באַלד... דודל? דודל, פֿון צווייטן גאָרן? אָט דער, וואָס האָט אויסגעלערנט מיך זײַנוועלען גיין? — ווײַסעך שוין, שלום עליכם! וואָסזשע... כ'מיין, ביסט ערגעץ געווען אין אַ ווײַטער מדינה? פֿון וואַנעט קימסטי? זעץ זעך. דערצייל עפּעס נײַעס פֿון יענע מקומות. דער עיקר, ייִדן שלאָגט מען נישט בײַ ענק דאָרטן?... אַזוי, ניין! ני, געלויבט צו גאָט דערפֿאַר! איז

קאָן מען הייסט עס גיין אויף אַלע גאַסן ? און ביינאַכט אויכעט? אַזוי...

די שטוב - אַ גרויסע, אַ פאַרשאָטנטע. דאָ האָט דער אַלטער אַמאָל געהאַט זיין וואַרשטאַט. היינט הענגען די אַרבעטס-מכשירים אויף די פאַרויכערטע ווענט. אַ ריח פון לאַם שטייט נאָך אינדערלופטן.

— ווע׳ נישט די קינדער, זאָלן געזונט זיין...—האָט דער אַלטער גערעדט און זיך געשניטן פּעניצלעך עפּל אין מויל אַריין — מיין זיינוועלע איז קיין עין-הרע אַ גרויסער יינג אויפגעוואַקסן, נ׳אַ פאַרדינער – אויף אַלע יידישע קינדער ! אין בראַזיליען, איז ער... און מרימל האָט שוין אַ גרויסע טאָכטער, זאָל לעבן, ס׳גייט זיי דאָרטן גאַנץ גיט אין קאַנאַדע... יאָ, יאָ טאַקע יונה הייכט ער, דער עלטסטער, אַ קלאָג איז צו זיין שכל! שוין זיבן יאָר, ווי מ׳האָט אים הערעשטירט, די וועלט איז אים געלעגן אין קאָפּ — נישט אַנדערש, נאָר די גאַנצע וועלט האָט ער געוואָלט אויסלייזן ! אינק, יידן, וואַרטן מאָ שוין צוויי טויזנט יאָר, און מיין יונה וויל כיט איין שאָס אַוועקלייגן אַלע רשעים...

— און די קאָרנגאָלדס, זאָגט איר, ווינען שוין נישט דאָ ? — איז פון דודס ליפן אָפּגעשפּרונגען.

— גיי פרעג די ראָזנערס, זיי באַדאַרפן יאָ האָבן אַ ידיעה... וואָסזשע יאָגכטע זיך, דודל ? הע׳סט, מיין זיינוועלע וויל דאָך כ׳זאָל אַהינפאָרן, נאָר יעך שרייב׳ם אין יעדן בריוו, אַז ניין! דאָ בין יעך געבוירן געוואָרן... זיינוועלעס מאַמע ליגט אויפן גענשער בית-עולם... ווער וועט אַכטינג טון אויף דער מצבה? היינטיקע צייטן דערצו...

דער אומרו האָט אים געטריבן. דוד האָט אָנגעקלאַפּט ביי די ראָזנערס. אַהער האָט ער געפלעגט אַריינקומען הערן, ווי די עלטערע טאָכטער לערנט זיך שפּילן אויף דער פּיאַנאָ... און חיימקע, דאָס איינציקע ברודערל, האָט אים געפלעגט צו באָרגן זיין רייטוועגעלע...

די מוטער האָט זיך דערפרייט: ס׳אַראַ גאַסט ! שוין פינף יאָר, אַז איר זינדעלע איז אַוועק קיין ארץ-ישראל. היינט איז ער דאָרט געוואָרן אַ גאַפּיר, אַ באַליציאַנט, פאַרטיידיקט יידישע

האָרעוואַניע. און אַלץ, וואָס דערמאַנט איר אָן חיימקען, פאַר-שאַפט איר אַ נחת-רוח. זי האָט אָנגעהויבן שטעלן כּיבּוד פאַרן גאַסט.

— ניין, אַ דאַנק, כ'וועל נאָך אַרויפקומען... — האָט דוד זיך געקוועקלט און צום סוף אַרויסגעבּרענגט: — אפשר ווייסט איר ווּהין די קאָרנגאָלדס האָבּן זיך אַוועקגעצויגן?

— בּאַלד נאָכן אַלטן קאָרנגאָלדס טויט...

— געשטאָרבּן?...

דודן איז אַ ציטער אַדורכגעלאָפן איבּערן לייבּ, ווי מ'וואָלט אים אָנגעזאָגט וועגן טויט פון זיין אייגענעם פאָטער.

— אויפגעהאָנגען זיך נאָכן באַנקראָט... חנטשע „אכסניה"־האַנדלט נאָך מיט דער אַלטער קאָרנגאָלדאָווע...

מיט איין שפּרונג איז דוד געווען ביי זיין חבר בּערישל אין שטוב — אַ גרויסער קעלער באַוואָרפן מיט פאַרשטויבטע שטיקער מעבּל, מיט בּעטן און אויסלייג-בּעטלעך. אַ טוכלער ריח האָט אַרויסגעזעצט פון יעדן ווינקעלע.

אויף די טרעפּלעך איז געשטאַנען אַ ק יין, גראָשעדיק ווייבּעלע מיט אַ הילצערן קובּעליקל זויערע אוגערקעלעך, גרייט צום אַרויסגיין. דערהערט, אַז עפּעס אַ פרעמדער רופט אָן איר קינדס נאָמען, בּעריש, איז די בּיטערניש פון אירע אויסגע-צויגענע בּאַקן פאַרשוווּנדן און אין אירע קליינע, איבּערגע-שראָקענע אייגעלעך האָט אויפ עשיינט אַ מאַמע-גלאַנץ.

— אוי, בּערישל? זי קימען פון כישפּאַניען? — האָט זי אַראָפּגעשטעלט דאָס קובּעליקל און געלאָפן אָנזאָגן די בּשורה צווישן דעם בּעטלעך-אָנגעשטעל אין אַנדערן עק קעלער. עטלעכע צעשויבּערטע קעפּ האָבּן זיך אונטערגעהויבּן, געוואָרפן אַ פאַר-שלאָפענעם בּליק צו דער טיר און צוריקגעפאַלן אויף די קישנס. בּאַלד איז דאָס קליינע ווייבּעלע אָנגעלאָפן מיט אַ טאַבּורעטקע.

— זיצן זי, יינגערמאַן.

און מיט פלינקע באַוועגונגען האָט זי אָנגעהויבּן אַראָפּ-צורוימען פון טיש, וואָס איז געווען באַלאַגערט מיט גלעזער, מיט שטיקלעך בּרויט. מיט טעלערלעך ביינדלעך פון הערינג.

— אַנטשילדיקן זי מיר... — האָט זי זיך פֿאַרענטפֿערט — אַזאַ מושב... ביי מיינע לאָקאַטאָרן ברענען נישט די געשעפֿטן — שלאָפֿט מען... איז קימען זי פֿון מיין בערישלען?... מיין גאָלדענער קאָפּ!

אינמיטן רעדן צעוויינט זי זיך: נאָך וואָס האָט ער דאָס באַדאַרפֿט, גיין שלאָגן זיך אַזשיק קיין כישפּאַניען, ווינציק האָט מען דאָרטן געפּייניקט יידן?...

— ס׳איז שוין העכער זעקס מאָנאַטן, ווי מ׳הערט נישט און מ׳זעט נישט קיין לעבעדיק וואָרט פֿון אים... או פֿגעכאָוועט אַ זין פֿאַר דער וועלטס רשעות... זיצט, ייִנגערכאַן. איז וואָסזשע מאַכט ער דאָרטן, מיין ייִנגל? ער האָט געשריבן, אַז מ׳האָט אים געגעבן אַ וואַזשנע „טשין”... פֿאַרוואָס האָט ער נישט מיט־געשיקט אַ פּאָטאָגראַפֿיע?

דוד האָט זיך אויפֿן אויגנבליק אָריענטירט, זיך נישט גע־געבן צו דערקענען און דערציילט פֿון נישט געשטויגענע, נישט געפֿלויגענע זאַכן. ביים סוף האָט ער אַריינגעשמוגלט דעם נאָמען קאָרנגאָלד, צי ס׳וווינט דאָ נישט איינער מיט אַזאַ נאָמען, וואָרום ער האָט פֿאַר אים אַ גרוס.

— יאָ, די מאַדאַם קאָרנגאָלד גיט איר צו לייזן יעדן טאָג. זי וווינט דאָ דערלעבן, אויף דזשעלנע.

עטלעכע רגעס שפּעטער איז שוין דוד געשטאַנען פֿאַר פֿרוי קאָרנגאָלד.

— איר געדענקט נישט, ווי כ׳האָב געפֿלעגט צו מאַכן „פּאָרטרעטן” פֿון חוהלען, אויף די ווענט, אויפֿן טיש? און ווי איר האָט מיר געפֿלעגט צו פּאַטשן איבער די פֿינגער?...

ביים נאָמען חוהלע, האָט זיך אַ פֿינסטערניש אויסגעשפּרייט אויף פֿרוי קאָרנגאָלדס איינגעשרומפּן פּנימל, און איבער אירע טיפֿע פֿאַרמרה־שחורהטע אויגן האָט זיך פֿאַרצויגן אַ בלישטשענ־דיק טרערן־היטל.

שטיל איז געווען אין שטוב, די פֿענסטער—פֿאַרהאַקט און די כמעט־אָראָפּגעלאָזטע ראָלעטן האָבן אָנגעוואָרפֿן אימהדיקע שאָטנס... אַ דין געוויין האָט אַרומגעשוועבט אינדערלופֿטן, זיך

געהויבן, געגנידערט און איז גסיסהדיק אויסגעגאַנגען. דערנאָך זענען געקומען רייד, וואָס האָבן זיך געקרישלט, ווי פאַרדאַרטע ווונדן:

— חוהלע... אַלץ האָב איך פאַר איר אָוועקגעגעבן... דעם ביסן פון מויל... זי האָט שוין געדאַרפט באַלד ענדיקן... איז אויסנעבראָכן אַ שוואַרצע... אַ שוואַרצע מהומה אין אוניווערזי־טעט... אַ וויסט אָנשיקעניש... אוי, צו וואָס מיינע אויגן האָבן דערלעבט! אין אַ לײַלעך האָט מען זי מיר אַהיימגעברענגט... אַ ווייס לײַלעך, כדי מ׳זאָל בעסער אָנזען דאָס בלוט... חוהלע, מיין אויג אין קאָפּ... צי וואָס לעב איך נאָך אין אַזאַ וועלט?..

עפּעס אַן אומבאַוווסטער כוח האָט דודן אַ הויב געטון פון דער שטוב.

ער איז געלאָפן איבער די גאַסן, ווי ער וואָלט געוואָלט אַנטלויפן פון דער מאַיאָוועער זון, פון דעם מענטשלעכן טומל...

אויפן בית-עולם איז געהאָנגען אַ בלײַערנע שטילקייט. די ביימער האָבן פרום געברוישט, געזאָגט אַ תּפילה-זכה... און דוד האָט זיך געטוליעט מיט די אָרעמס, מיטן גאַנצן קערפער צו חוהלעס ווייסער מצבה...